

← Adınızı soyadınızı giriniz

Tez kabul edildikten sonra yapılan **sabit ciltte sırt yazısı** bu şablona göre yazılacak. Yazılar tek satır olacak
Cilt sırtı yazıların yönü yukarıdan aşağıya
(sol yandaki gibi) olacak .

← Tez, Yüksek Lisans'sa, YÜKSEK LİSANS TEZİ;
Doktora ise DOKTORA TEZİ ifadesi kalacak

← Tez Sınavının yapılacağı yılı yazınız

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

(DOKTORA TEZİ)

**SUÇA YÖNELEN ERGENLERDE AGRESYON REPLASMAN
EĞİTİMİNİN SORUN ÇÖZME, ÖFKE VE SALDIRGAN DAVRANIŞ
ÜZERİNE ETKİSİ**

FADİME KAYA

**DANIŞMAN
PROF. DR. SEVİM BUZLU**

**RUH SAĞLIĞI VE PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI
PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ PROGRAMI**

İSTANBUL-2015

TEZ ONAYI

İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Doktora Programında Fadime Kaya tarafından hazırlanan "Suça Yönelen Ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin Sorun Çözme, Öfke ve Saldırgan Davranış Üzerine Etkisi" başlıklı Doktora tezi, yapılan tez sınavında Jürimiz tarafından başarılı bulunarak kabul edilmiştir.

22 / 01 / 2015

Tez Sınav Jürisi

Ünvanı Adı Soyadı (Üniversitesi, Fakültesi, Anabilim Dalı) İmzası
1.Prof.Dr.Ayşe Ferda Ocakçı (Tez İzleme Komite Üyesi) Koç Üniversitesi Hemşirelik
Yüksekokulu Öğretim Üyesi

2.Prof.Dr.Sevim BUZLU (Danışman) İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi / Ruh
Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

3.Doç.Dr.Gül Ünsal Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğretim Üyesi

4.Doç.Dr.Hülya Bilgin (Tez İzleme Komite Üyesi) İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik
Fakültesi / Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

5.Doç.Dr.Leyla Küçük İ.Ü.Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi / Ruh Sağlığı ve
Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

FADİME KAYA

(İmza)

İTHAF

Her zaman yanımda ve destekçim olan canım Aileme ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Doktora tez danışmanın değerli hocam Prof. Dr. Sevim Buzlu'ya,

Tez izleme jürimde yer alan ve desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ayşe Ferda Ocakçı ve Doç. Dr. Hülya Bilgin'e

Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği öğretim üye ve elemanlarına,

Bana sağladıkları uygun çalışma ve eğitim ortamı, destek, ilgi ve hassasiyetlerinden ötürü Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu müdürü Naci Yıldız'a, sosyal servis çalışanları psikolog Gülçin Şenyuva ve sosyal çalışmacı Hüseyin Gazi Karacan'a,

Eğitim oturumları boyunca bana refakat eden, desteklerini esirgemeyen, infaz koruma memuru Yahya Güleç'e,

Hayatımın her döneminde yanımda olan sevgili babam, annem ve kardeşim Yalçın'a

Varlığı ve destekleri ile güç veren sevgili arkadaşlarım Sevil Yılmaz, Özgü Uluman ve Özge Sukut'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	2
BEYAN.....	3
İTHAF.....	4
TEŞEKKÜR.....	5
İÇİNDEKİLER	6
TABLolar LİSTESİ.....	9
ŞEKİLLER LİSTESİ	10
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ	11
ÖZET	12
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	14
2. GENEL BİLGİLER	17
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ	17
2.1.1. Ergenlik.....	17
2.1.2. Ergenlik Döneminin Temel Özellikleri.....	19
2.1.2.1. Ergenlik Döneminde Biyolojik Gelişim.....	19
2.1.2.2. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim.....	20
2.1.2.3. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim	21
2.1.2.4. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim	21
2.1.2.5. Ergenlik Döneminde Ahlaki Gelişim.....	23
2.2. SUÇ VE ERGEN	25
2.2.1. Suç Kavramı.....	25
2.2.2. Suça Yönelen Ergen.....	26
2.2.3. Ergeni Suça Yönelten Nedenler	28
2.2.3.1. Ergen Suçluluğunu Açıklayan Kuramlar	29
2.2.3.2. Suça Yönelen Ergenlerde Risk Faktörleri.....	33
2.2.4. Ergen Suçluluğunu Önleme	38
2.2.4.1. Birincil Önleme.....	38
2.2.4.2. İkincil Önleme.....	42
2.2.4.3. Üçüncül Önleme.....	45

2.3. SUÇA YÖNELEN ERGENLERE YÖNELİK PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ UYGULAMALARI VE ARAŞTIRMALAR.....	49
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	52
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ŞEKLİ	52
3.2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ	52
3.3. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ	52
3.4. ARAŞTIRMANIN YERİ ve UYGULAMA ZAMANI	53
3.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ ve ÖRNEKLEMİ	54
3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	56
3.6.1. Bilgi Formu (Ek-V).....	56
3.6.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri (SÖÖTÖ) (Ek-VI)	56
3.6.3. Saldırganlık Ölçeği (Ek-VII)	57
3.6.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu (SPÇE-KF) (Ek-VIII)	58
3.7. ETİK KONULAR.....	59
3.8. AGRESYON REPLASMAN EĞİTİMİ	60
3.8.1. Sosyal Beceri Eğitimi.....	61
3.8.2. Öfke Kontrol Eğitimi	64
3.8.3. Ahlaki Muhakeme.....	68
3.9. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	72
3.10. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	73
3.11. VERİLERİN ANALİZİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ	74
4. BULGULAR.....	75
4.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulgular	76
4.2. “Agresyon Replasman Eğitimi” Öncesi Deney ve Kontrol Grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular.....	81
4.3.“Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular	82
4.4. “Agresyon Replasman Eğitimi” ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular	83
4.5. “Agresyon Replasman Eğitimi” ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular	85
5. TARTIŞMA	87

5.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulguların Tartışılması	88
5.2. Agresyon Replasman Eğitimi'ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	92
5.3. Agresyon Replasman Eğitimi'ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Tartışılması	94
5.4. Agresyon Replasman Eğitimi'ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması İle İlgili Bulguların Tartışılması	96
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	100
KAYNAKLAR	102
FORMLAR	115
EK-I. AGRESSION REPLACEMENT TRAINING KULLANIM İZNİ	116
EK-II. ETİK KURUL İZNİ	117
EK-III. ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İZNİ	119
EK-IV. BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU	120
EK-V. BİLGİ FORMU	121
EK-VI. SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEKLERİ	124
EK-VII. SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ	125
EK-VIII. SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ-KISA FORMU	127
EK-IX. MOTİVASYONEL GÖRÜŞME TEKNİĞİ KATILIM BELGESİ	129
EK-X. ADLİ ALANI TANIMA ÇALIŞMA GRUBU KATILIM BELGESİ	130
ÖZGEÇMİŞ	131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2-1: Ergenliğin Sınırları.....	18
Tablo 3-1: Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistik Analizleri.....	74
Tablo 4-1.1: Deney ve Kontrol Grubunun Bireysel Özelliklerinin Karşılaştırılması....	76
Tablo 4-1.2: Deney ve Kontrol Grubunun Ailesel Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	78
Tablo 4-2: ARE Öncesi Deney ve Kontrol Grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	81
Tablo 4-3: SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	82
Tablo 4-4: Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	83
Tablo 4-5: SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3-1: Araştırma Tasarımı.....	55
------------------------------------	----

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

SÖÖTÖ: Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri

SPÇE-KF: Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kısa Formu

ART: Agression Replacement Training

ARE: Agresyon Replasman Eğitimi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

WHO-DSÖ : World Health Organization - Dünya Sağlık Örgütü

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ISPN: International Society of Psychiatric-Mental Health Nurses - Uluslararası Ruh Sağlığı - Psikiyatri Hemşireliği Topluluğu

ICN: International Council of Nurses - Uluslararası Hemşireler Konseyi

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund - Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

OJJDP: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention - Çocuk Adalet ve Çocuk Suçluluğunu Önleme Birimi

ÖZET

Kaya, F. (2015). Suça Yönelen Ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin Sorun Çözme, Öfke ve Saldırgan Davranış Üzerine Etkisi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD. Doktora Tezi. İstanbul.

Araştırmanın amacı, Agresyon Replasman Eğitiminin suça yönelen ergenlerin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranışları üzerine etkisini değerlendirmektir.

Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desende gerçekleştirilen araştırmaya toplam 65 ergen (Deney grubu:32; Kontrol grubu:33) katıldı. Agresyon Replasman Eğitimi 10 hafta boyunca haftada iki oturum şeklinde uygulandı. Veriler, Bilgi Formu, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri, Saldırganlık Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu kullanılarak toplandı. Veriler girişime başlamadan bir hafta önce ve girişim tamamlandıktan hemen sonra toplandı. Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistik testleri, Pearson ki-kare testi ve Fisher kesin ki-kare testi ve t-testi kullanıldı.

Deney grubu yaş ortalamasının $16,1 \pm 1,1$ yıl, kontrol grubunun yaş ortalamasının $16,2 \pm 0,9$ yıl olduğu ve gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi. Deney grubunda girişim sonrasında anlamlı düzeyde Sürekli öfke düzeyinin azaldığı ($t=1,906$; $p=0,033$); Öfke Kontrol puanının arttığı ($t:2,522$; $p=0,008$); Fiziksel Saldırganlığın azaldığı ($t:1,925$; $p=0,031$), Düşmancıl düşüncelerin azaldığı ($t:2,496$; $p=0,009$), Sosyal Problem Çözme toplam puanının arttığı ($t=2,937$; $p=0,005$) ve problem çözmede daha az düzeyde Dikkatsiz/Dürtüsel tarz kullandıkları ($t:2,567$; $p=0,007$) belirlendi. Öfke Kontrol puanındaki artış ve Dikkatsiz/Dürtüsel problem çözme yöntemindeki azalma kontrol grubuna kıyasla anlamlı bulundu ($t:2,273$, $p=0,026$; $t:7,506$, $p=0,008$).

Bu sonuçlar Agresyon Replasman Eğitimi'nin suça yönelen ergenlerde öfke, saldırgan davranış ve sosyal problem çözme becerisi üzerinde etkili olduğunu ve olumlu davranış geliştirebilmek için kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Suçluluğu, Saldırganlık, Öfke Yönetimi, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği.

ABSTRACT

Kaya, F (2015). Effects of Aggression Replacement Training on Problem Solving, Anger and Aggressive Behavior among Adolescents with Criminal Attempts. Istanbul University, Institute of Health Science, Department of Mental Health and Psychiatric Nursing, PhD Thesis. Istanbul.

The study was carried out to determine the effects of Aggression Replacement Training on problem solving, anger and aggressive behavior among adolescents who turn into crime.

The research was conducted by pre-test and post test conducted in quasi-experimental design was completed with totally sixty five (n=65) adolescents (32-intervention, 33-control). Aggression Replacement Training was performed In two sessions per week for 10 weeks. Data were collected with using Information Form, Trait Anger and Anger Expression Scales, Aggression Questionnaire, Social Problem Solving Inventor-Short Form. Data were collected one week before the start and immediately completion intervention. Descriptive statistics, Pearson chi-square test, Fisher's exact test and Student-t were used in analyzing of data.

There was no difference between the groups of the average age of the experimental group $16,1 \pm 1,1$, and control group $16,2 \pm 0,9$. After intervention in the experimental group was determined significantly decreased Trait Anger level ($t=1,906$; $p=0,033$); increased Anger Control score ($t:2,522$; $p=0,008$); decreased Physical Aggression ($t:1,925$; $p=0,031$); decreased Hostility ($t:2,496$; $p=0,009$), increased Social Problem Solving total score ($t=2,937$; $p= 0,005$) and decreased Impulsivity/ Careless Style ($t:2,567$; $p=0,007$). Increasing of Anger Control score and decreasing Impulsivity/Careless problem solving style were found significantly when compared with the control group ($t:2,273$, $p=0,026$; $t: 7,506$, $p=0,008$).

These results were showed that Aggression Replacement Training was affected on problem solving, anger and aggressive behavior and can be used to develop pozitive behaviours among adolescents with criminal attempts.

Key Words: Juvenile Offender, Agression, Anger Management, Mental Health and Psychiatric Nursing.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Gelişmiş ya da gelişmekte olan birçok ülke özellikle kentleşmiş bölgelerde ekonomik, toplumsal ve bireysel sorunların uzun süre çözümsüz kalmasına bağlı olarak saldırgan ve şiddet davranışı gösteren çocuk ve ergenler sorunu yaşamaktadır. Uygarlık, bilim, teknoloji, sanayi geliştikçe, suçluluk olgusu da artmaktadır. İnsanın yararına olan tüm bu gelişmeler onu yalnızlığa, mutsuzluğa götürürken çocuk ve ergenlerde bu durumdan payına düşeni almaktadır (Yavuzer 2013).

Ergenlik, çocukluktan erişkinliğe geçişin yaşandığı fiziksel, duygusal ve sosyal olgunluğa erişmenin tamamlanmasının beklendiği bir dönemdir. Kimlik arayışını sona erdirmek isteyen ergen, bilişsel ve duygusal açıdan hızlı bir gelişim göstermekte, soyut kavramlar hakkında mantıksal ve sistematik düşünmekte ve duygularının yoğunluğunda artma olmaktadır (Kulaksızoğlu 2013; Çeliköz ve ark. 2008). Ergenlik döneminde yoğun yaşanan öfke duygusu, sevgi, korku, hoşlanma gibi temel duygulardan biridir. Ergenlik döneminde yaşanan yoğun duyguların da etkisiyle otoritenin varlığını kabul etmede güçlük yaşanmakta, anne-babayla, okulla ve kanunlarla çatışma yaşanabilmektedir. Öfkeli ergen, dürtülerini denetleme, kendini kontrol etme ve yaşantılarından ders çıkarma konularında yetersiz kalabilmektedir (Wenar, 1990, Kaynak: Öz ve Aysan 2011). Bağımsız bir birey olmak isteyen ergen bu dönemde daha çok şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar gerçekleştirebilmekte ve bu davranışları zaman içerisinde kalıcı bir hal alabilmektedir. Özellikle lise yıllarında şiddet ve saldırganlık içeren davranışların doruk noktasına ulaşmakta, ergenlerin bu dönemde daha çok suça eğilim göstermektedir (Özcebe ve ark. 2002; Efilti 2006; Steinberg 2007; Avcı 2008; Güler 2010).

Suçla yönelen çocuk ve ergen sorunu yalnızca Türkiye’de değil Avrupa’da Asya’da ve Amerika’da gündemde olan dünya çapında bir sorundur (Stevens ve ark. 2006). Amerika Çocuk mahkemeleri istatistiklerine göre 2002 yılında 1.677.800, 2006 yılında 1.629.300 ve 2011 yılında 1.236.200 çocuk ve ergen getirildiği belirlenmiştir (Sickmund ve ark. 2014). Amerika’da yıllara göre suç işleme oranlarda düşüş yaşansa da suç türleri incelendiğinde, şiddet içerikli suçların artış gösterdiği belirlenmiştir (Livingstone ve ark. 2013). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO) verilerine göre 2012 yılında 1,3 milyon ergenin trafik kazaları, HIV (+), suicide, solunum yolu hastalıkları ve kişilerarası şiddet nedeni ile öldüğü bildirilmektedir (WHO,

http://www.who.int/maternal_child_adolescent). Beş nedenden ikisinin doğrudan ruh sağlığı ve kendine veya başkalarına yönelik şiddet ile ilişkili olması dikkat çekicidir.

Ülkemizde Türk Ceza Kanunu'na göre 18 yaşın altında olan herkes çocuk olarak kabul edilmekte ve buna bağlı olarak da “çocuk suçluluğu” kavramı hem çocukluk hem de ergenlik dönemini içermektedir. Buna göre Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2002-2006 yılları arasında “Güvenlik Birimine Gelen ve Getirilen Çocukları” 27 il kapsamında değerlendirdikleri çalışmanın sonuçlarına göre 2002 yılında, güvenlik birimlerine 52064 çocuk ve ergen (Erkek:43006; Kız:9058) getirildiği, bu oranın 2006 yılında ise 84110 (Erkek:67140; Kız: 16970) olduğu (TÜİK 2007), 2012 yılında 100831 (Erkek: 89667; Kız:11164) ve 2014 yılında ise 115439 (Erkek: 102350; kız: 13089)'a yükseldiği belirlenmiştir (TÜİK <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>).

Ülkemizde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında yapılan geniş örneklemli epidemiyolojik çalışma verilerine göre, 12-18 yaş aralığında sorunlu davranış görülme oranı %10,3'dür (Erol ve ark. 1998). Ögel ve Aksoy (2007)'un cezaevlerinde çocuk ve ergenlerde en az bir kez madde kullanma oranını incelediği araştırmasında, değişik türlerde maddelerin %2 ile %73 oranında kullanıldığını belirlemiştir. Uluslararası Ruh Sağlığı- Psikiyatri Hemşireliği Topluluğu (ISPN) (2008), Amerika'da 21 yaş altı çocuk ve ergenlerde her 10 çocuktan birinin ruhsal bozukluk yaşadığını, cezaevinde bulunan çocuk ve ergenlerin %25 ile %75'nin teşhis edilebilir bir ruhsal bozukluğu olduğunu bildirmektedir. Bu ruhsal bozukluklar cezaevine gelmeden önce mevcut ya da cezaevine girdikten sonra oluşabilmektedir. Bu veriler cezaevinde ruhsal gereksinimlerin tespiti ve ruhsal bakımın önemini vurgulamaktadır.

Livingstone ve ark. (2013) tarafından yapılan metaanaliz çalışmasında, suç davranışına yönelmenin nedenleri “psikososyal faktörler” (sosyoekonomik yetersizlikler, aile çatışması, ailede suç-antisosyal davranış ve madde kötüye kullanım öyküsünün varlığı, duygusal yakınlığın ve yetiştirme tutumunun yetersiz olması); “çevresel faktörler” (göç, suç davranışı sergileyen akranların etkisi ve medya), “genetik ve biyolojik faktörler” (doğum komplikasyonları, dikkat-eksikliği hiperaktivite bozukluğu, heyecan arama ve güç mizaç, madde ve alkol kullanma, zekâsı, kişisel özellikleri ve cinsiyeti, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu) olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (Henry ve ark. 2001; Loeber ve ark. 2003; Coşar 2005; Çeliköz ve ark. 2008; Cheung ve ark. 2007)

Çocuklarda suç işlemeyi etkileyen nedenler yetişkinlerden farklılık göstermektedir. Bu nedenle çocuk ceza adalet sisteminde yapılan yasal düzenlemelerin yanı sıra, suç olarak sayılan eylemlerin değerlendirilmesinde, ceza infazında ve uygulanacak girişimlerinde yetişkinlerden farklı olması gerekmektedir. Bu nedenle çocuk ve gençleri biyopsikososyokültürel olarak ele alan çok sayıda kanıta dayalı önleyici müdahale programları geliştirilmiştir. Bunlar arasında, “Bilişsel Davranışçı Terapi, Aile Terapisi, Mağdur-Suçlu Arabuluculuğu, Multisistematik Terapi, Kişilerarası Beceri Eğitimleri, Aile Eğitim Evleri, Danışmanlık Hizmetleri (birey, aile, grup, akran), Akademik ve Mesleki Eğitim Programları, Maddeden Uzak Durma Programları vb.” yer almaktadır (Lipsey ve ark. 2000; Lipsey, 2009). Bilişsel davranışsal teknikler yaygın olarak çalışılan ve gençlerde öfke ve agresyonun tedavisinde deneysel olarak geçerliliği kabul edilmiş yöntemlerdir (Blake ve Hamrin 2007).

Uluslararası Hemşireler Konseyi'nin (ICN) (2010) hemşirelik tanımına göre, hemşirelik tüm alanlarda hasta ya da sağlıklı her yaştan bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların özerk ve işbirlikçi bakımını kapsar. Savunuculuk, araştırma, sağlık politikalarını geliştirme katılımcılık, yöneticilik ve eğiticilik hemşirenin anahtar rolleridir. Uluslararası Ruh Sağlığı - Psikiyatri Hemşireliği Topluluğu (ISPN) (2001) gençlerdeki şiddet ve agresif davranış önlemeye yönelik psikiyatri hemşirelerine önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilere göre; psikiyatri hemşirelerinin evde, okulda, toplumda çocuklar ve ailelerine yönelik sosyal becerileri, toplumsal destek ağını ve kaynaklarını arttırmaya yönelik psikoeğitim programlarını uygulayabileceği ve bu konudaki araştırmalara katılabileceği belirtilmiştir. Bu önerilerden yola çıkarak bireylerin dolayısıyla da ergenlerin ruh sağlığını korumak, geliştirmek ve kaliteli-doyum verici bir yaşam sürdürmelerini sağlamak psikiyatri hemşiresinin görev, yetki ve sorumlulukları arasındadır (Resmi Gazete Nisan 2011).

Bu bağlamda bu çalışma Agresyon Replasman Eğitiminin (ARE) suça yönelen ergenlerin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranış üzerine etkisini değerlendirmek amacı ile deneysel olarak planlandı. Böylece suça yönelen ergenlerin yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik davranışlar kazandıracak bir programın literatüre kazandırılması hedeflendi.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ VE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Ergenlik

Latince kökenli olan ergenlik kelimesi “yetişkinliğe doğru büyüyen” anlamındaki *adolescere* yükleminden türemiştir. Bütün toplumlarda bu dönem, çocukluğun olgunlaşmamışlığından yetişkin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği büyüme ve gelişme dönemidir (Steinberg 2007).

Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğünde ergen; döl verebilecek duruma gelmiş olan, erin, yeni yetme anlamına gelmektedir (TDK <http://tdk.org.tr/>).

DSÖ, ergenliği çocukluk sonrası, yetişkinlik öncesi meydana gelen insanın büyüme ve gelişiminin gerçekleştiği yaşam süresinin kritik geçişlerinin yaşandığı bir dönem olarak tanımlamaktadır (WHO <http://www.who.int/>).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ergenliği, özel koruma ve ilgi gerektiren erken çocukluk ve yetişkinlikten ayrı bir geçiş dönemi olarak tanımlamaktadır (UNICEF <http://www.unicef.org/adolescence/>).

Yavuzer (2013) ergenliği, “11-20 yaş dilimleri arasında, kişiliğin toplumsal bir nitelik kazandığı bir arayış dönemi” olarak tanımlar. Bu arayış içinde ergen, kim olduğunu, neye değer vereceğini, kime bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır.

Ergenlik dönemi, duygusal ve fiziksel süreçlerin yol açtığı cinsel ve sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını, kimlik duygusunu ve sosyal üretkenliğini kazandığı zaman sona eren bir dönemdir. Bu dönem psikolojik, biyolojik ve sosyal gelişimsel değişikliklerle karakterizedir (Derman 2008).

Ergenlik dönemi gelişimsel özelliklerini konu edinen bir çok çalışma olmasına rağmen, bu dönemin temel özellikleri ve yaş sınırları gibi konularda çok farklı görüşler bulunmaktadır. Ergenliğin ne zaman başladığına ve bittiğine, dönemin sınırlarının ne olduğuna dair çok az görüş birliği vardır (Parlaz ve ark. 2012).

Bu farklara ilişkin kuramcılar çeşitli yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir:

Tablo 2-1: Ergenliğin Sınırları

Bakış açısı	Ergenliğin ne zaman başladığı	Ergenliğin ne zaman bittiği
Biyolojik	Erinliğin başlaması	Cinsel açıdan üremeye hazır hale gelmek
Duygusal	Anababadan ayrılmaya başlamak	Ayrı bir kimlik duygusu kazanmak
Bilişsel	Daha ileri akıl yürütme becerilerinin ortaya çıkışı	İleri akıl yürütme becerilerinin sağlamlaşması
Toplumsal	Yetişkin iş yaşamı, aile ve vatandaşlık rollerinde yetişmenin başlaması	Yetişkin statüsü ve ayrıcalıklarının tümüyle elde edilmesi
Eğitimsel	Ortaokula giriş	Resmi okul eğitiminin tamamlanması
Yasal	Ergen (juvenile) statüsünün kazanılması	Çoğunluk statüsünün kazanılması
Kronolojik	Belirlenen ergen yaşına ulaşmak (örneğin:10)	Belirlenen yetişkinlik yaşına ulaşmak (örneğin:22)
Kültürel	Geçiş törenlerine hazırlanma dönemine girmek	Geçiş törenlerini tamamlamak

Kaynak: Steinberg, L. (2007). Ergenlik, Ankara: İmge Kitabevi, p:22.

Genel olarak ergenlik yaşam döngüsünün ikinci on yılı olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli kaynaklarda “ergenlik” yeniyetme, genç (teenager) kavramıyla (13’den 19’a) aynı anlamda kullanılmıştır. Ancak geçen yüzyılda hem fiziksel olgunlaşmanın daha erken başlaması hem de pek çok birey işe girme ve evlenmeyi 20’li yaşların ortalarına kadar ertelediği için bu dönem önemli ölçüde uzamıştır (Steinberg 2007).

Çağdaş toplumlarda ergen gelişiminin bütünüyle anlaşılması ergenlik konusunda çeşitli bakış açılarını tanımaya dayanmaktadır. Bu nedenle ergenlik döneminin önemini iyice kavrayabilmek için, öncelikle ergenin biyolojik, bilişsel, psikoseksüel ve psikososyal gelişimlerine ek olarak ailesiyle, akranlarıyla ve sosyal çevre şartlarıyla birlikte ele almak gerekmektedir.

2.1.2. Ergenlik Döneminin Temel Özellikleri

2.1.2.1. Ergenlik Döneminde Biyolojik Gelişim

Biyolojik gelişim açısından ergenlik, çocukluk döneminin olgunlaşmamışlığından yetişkinlik döneminin cinsel olgunluğuna bir geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk döneminde göreceli olarak yavaşlayan bedensel büyüme ve gelişme, ergenlik döneminde yeniden hızlanarak, bu dönem sonunda yetişkinlikteki yapısına ulaşmaktadır (Koç 2004). Büyüme ve gelişmenin özellikle 11-16 yaş aralığında başlaması ve genellikle 2-3 yıl hızlı bir şekilde sürmesi “Büyüme atağı” olarak da isimlendirilmektedir (Parlaz ve ark. 2012). Fiziksel değişiklikler ergenlik döneminde ortaya çıkan psikolojik ve sosyal değişikliğin başlatıcısı ve düzenleyicisi olduğu için büyük önem taşır.

Bu dönemde meydana gelen fiziksel değişimler, birincil cinsel özelliklerin olgunlaşması (gonadlar ve genital organlar), ikincil cinsel özelliklerin ortaya çıkması (pubik kıllanma, kızlarda göğüs gelişimi, erkeklerde ses kalınlaşması), vücutta yağ dağılımının değişmesi, iskelet gelişimi (özellikle baş gelişimi), kızlarda menstürasyon, erkeklerde spermatogenezin başlaması ile ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde cinsler arasındaki cinsel gelişimden dolayı meydana gelen farklar, başka hiçbir gelişim döneminde bu kadar belirgin değildir (Sadock ve Sadock 2007; Koç 2004).

Boy ve kilo artışı ergenlik döneminde meydana gelen diğer bir fiziksel gelişimdir. Boy uzamasının kızlarda en hızlı olduğu dönem 11-14, erkeklerde 13-16 yaşları arasındadır. Erkeklerde kas, kızlarda ise yağ dokusunda artış olurken, kilo artışı boy uzaması ile paralellik göstermektedir (Beşer 2014).

Bu hızlı büyüme ve gelişme döneminde ergenlerin bedenlerinin yapısı ve görünüşü ile ilgili kaygılar yaşadıkları bilinmektedir. Yüzün veya vücudun görünüşü, saçın şekli, boy ve ağırlık ergenlerin fazlaca ilgilendikleri konular arasındadır (Kulaksızoğlu 2013).

18-20 yaşlarında her iki cins içinde fiziksel ve cinsel gelişim tamamlanmış olur. Fiziksel ve bedensel gelişim ile ilgili aktarılan bilgiler ortalama değerler çerçevesindedir ve bireysel farklılıklar olabilmektedir.

2.1.2.2. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Ergenlerin diğer alanlarda olan değişimleri gibi bilişsel alandaki değişimlerinin de psikolojik gelişimlerine ve toplumsal ilişkilerine kadar uzanan etkileri vardır. Ergenlik dönemindeki düşünce alanındaki gelişimin etkisi ergenin gelişimi ve davranışı üzerinde fiziksel değişimler kadar belirgin ve önemlidir (Steinberg 2007).

Bu dönemde ergenin düşüncesi çocukluk dönemine göre somut olaylara daha az bağlıdır. Çocuğun düşüncesi şimdi ve burada doğrudan gözlemleyebildiği olaylara odaklıdır. Ancak ergenler gördüklerinin ötesindeki olasılıklar hakkında düşünebilirler (Steinberg 2007; Lindberg 2011).

Bilişsel gelişimi dört döneme ayıran Piaget'e göre bireyler 11-12 yaşlarından itibaren soyut (formal-biçimsel) işlemler dönemine girerler. Bu kurama göre birey duygu-hareket, işlem öncesi ve somut işlemler aşamalarını tamamladıktan sonra bu döneme geçebilir (Lindberg 2011). Bu aşamaya "formal" denmesinin nedeni, kişinin düşünme biçimini belirli tarzlara uygun, yüksek mantıki, sistematik ve sembolik şekilde düzenlemesidir. Genç kişi nihayet olasılık kavramını fark eder, veri ve kanıtları açıklayabilecek her çeşit olası ilişkileri denemeye çalışır. Bu dönemde ergen tümenden gelimci ve tümevarımcı mantık yürütme süreçlerini kullanmayı başarır (Steinberg 2007).

Soyut düşüncenin gelişimi iki evrede oluşmaktadır. İlk aşama boyunca erken ergenliğin bir özelliği olarak, soyut düşünce görünürdür; yani bazı durumlarda soyut çıkarsama yapabilirler, ama her zaman bu beceriyi kullanamayabilirler. Soyut işlemsel düşünce orta, hatta geç ergenliğin sonuna doğru tamamlanmış ve bireyin genel akıl yürütme yapılarının içine girmiştir. Tüm ergenlerin soyut düşüncüyü geliştirme potansiyeli olduğu halde bazı ergenler soyut işlemsel düşüncüyü geliştiremezler ya da farklı durumlarda düzenli biçimlerde uygulayamazlar. Çocukluk döneminde aileleri ile daha güvenli ilişki kuran ergenlerin, güvensiz yaşıtlarına oranla daha fazla soyut düşünce gösterdikleri ileri sürülmektedir (Steinberg 2007).

2.1.2.3. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

Ergen, her insan gibi çeşitli yaşlarda ve farklı durumlarda değişik duygular hissedebilir. Çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasında duygusal yönden en belirgin fark öfke, kızgınlık ve sevinç gibi duyguların daha açık davranışlarla ve anında yaşanmasıdır (Kulaksızoğlu 2013). Bu dönemde duyguların yoğunluğunda artış ve istikrarsızlık ön plana çıkmaktadır. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra, bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor görme, ama ona dayanma, anksiyete ve umutsuzluğa rağmen geleceğe coşkuyla yöneliş, bu evreye özgü çelişkili duygular arasında sayılmaktadır (Koç 2004).

Ergenin duygusal tepkilerini etkileyen başlıca faktörler sağlık durumu, zeka düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyidir (Koç 2004).

Her yaşta uyum sağlama gereksinimi, duygusal gerginliği de beraberinde getirir. Çünkü yeni durumlara uyum, hem zihinsel hem de hareketle ilgili davranışlarda bir değişiklik gerektirir. Ergen bilişsel gelişim ile birlikte çocukluk dönemindeki alışkanlık ve fikirlerinin artık kendisi için yetersiz olduğunu görür. Duygusal gerginlik, yerleşmiş olan bu alışkanlıkların yerine yenilerinin kazanılması sonucunda gelişir (Yavuzer 2013).

Ergen; karamsarlık, huzursuzluk ve iç sıkıntısı gibi hoş gitmeyen duygulardan bunalmaktadır. Kendisine güven verecek ve yaşadığı bu duyguların, içinde bulunduğu döneme özgü olduğunu anlatacak bir anne-babaya gereksinim duyar. “Anlaşılamamak” bu dönemde ergenin en belirgin sorunudur. Anne-babanın onu eleştirmeden, küçümsemekten, yargılamadan dinlemesi ve böylelikle kendisini anlatmasına fırsat vermesi ergeni rahatlatacaktır (Kulaksızoğlu 2013).

2.1.2.4. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim

Kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Sosyalleşme ise insan ilişkilerine ait izlenimlere sahip olmak ve kazandığı bu izlenimleri onlara yöneltmektir. Bebeklik ve çocuk döneminde anne-baba tarafından gösterilen sevgi, dengeli bakım ve beslenme, çocuğun temel güven duygusunu pekiştirir. Bu yıllarda anne ve baba ile ilişkilerde sıcak ve hoş izlenimler varsa birey başkalarına karşı da öyle davranacaktır. Özetle çocuk aile içinde kendine yapılan sosyal davranışı yansıtır (Koç 2004; Kulaksızoğlu 2013).

Çocuğun ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, cinsiyeti, ailenin büyüklüğü, ailenin katıldığı sosyal deneyimlerin kalitesi, ailenin sosyoekonomik ve kültürel seviyesi çocuğun sosyalleşmesini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Anne-babanın çocuk yetiştirme tutumu çocuğun sosyalleşmesini etkileyen diğerk önemli bir faktördür. Anne-babanın demokratik, baskıcı ve otoriter olması veya aşırı koruyucu davranması çocukların farklı sosyal tavırlar geliştirmesine neden olmaktadır (Koç 2004; Steinberg 2007; Kulaksızozoğlu 2013).

Sosyal gelişim içinde ergenin akranları ile beraber olmaya ihtiyacı vardır. İçinde bulunduğu arkadaş çevresinin değerkleri ve dünya görüşleri önem kazanırken, anne-babanın ve diğerk yetişkinlerin dünya görüşleri reddedilir. Bazı durumlarda ergen arkadaş grubuna dahil olmak için ve arkadaşları tarafından onay görmek için onların hareketlerini, tutumlarını benimseyebilir (Koç 2004; Kulaksızozoğlu 2013).

Buluğ çağlardan itibaren ergenin bağımsız davranma eğilimi, düşünce biçimi, akıl yürütmesi, fiziksel ve cinsel açıdan orataya çıkan olgunluk belirtilerinin getirdiği yeni ihtiyaçlar ergenin başkaları ile ilişkilerini etkileyecektir. Bu süreçte sağlıklı sosyal gelişimini sürdüren, içinde bulunduğu grup üyeleri tarafından kabul gören ergenin kendine güveni pekişecek, arkadaşları arasında duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edecektir. Arkadaşlarınca yeterince kabul görmeyen ergen ise grubun etkisinde kolay kalacak ve kendine güveni gelişmeyecektir (Kulaksızozoğlu 2013).

Akran grupları, psikososyal gelişimin ilerlemesi (ya da engellenmesi) doğrultusunda önemli rol oynar. Sorunlu akran ilişkileri, ergenlikte ve yetişkinlikte birçok ciddi psikolojik ve davranışsal sorunları da beraberinde getirebilir. Ergenlik döneminde popüler olmaya veya akran ilişkileri olan kişilerin, sosyal olarak kabul edilen akranlarına göre okulda daha başarısız olma, liseyi bırakma, öğrenme güçlüğü çekme, yüksek düzeyde suç davranışı gösterme ve yetişkinliklerinde duygusal ve ruhsal sorunlar yaşama olasılıklarının daha yüksek olacağı bildirilmektedir (Steinberg 2007).

Bu evrede ergen, kimlik gelişimini tamamlayabilmek için tutum ve davranışlarını örnek alabileceği, özdeşim kurabileceği bireylere ihtiyaç duyar. En etkili örnekler anne ve babadır. Uygun olmayan anne ve baba modelleri gözlemleyen ergenin gelişiminde de aksaklıklar ortaya çıkabilir (Kulaksızozoğlu 2013).

2.1.2.5. Ergenlik Döneminde Ahlaki Gelişim

Ahlak iyi ve doğru davranışlar bütünüdür. İnsanların uymakla zorunlu oldukları davranış ve kurallardır. Ahlak ilkeleri, adalet ve eşitlik ile çelişmeyen, topluma ait olan insanların üzerinde kolaylıkla birleşebilecekleri, genel soyut ilkelerdir. İnsanlar arasında ahlaki değerlendirmeler ve ahlaki seviye bakımından farklar olmakla beraber bütün insanların birleşebilecekleri adalet ilkelerine dayalı ortak değerler de vardır (Kulaksızoğlu 2013).

Ahlaklı davranışın ortaya çıkışını açıklayan üç temel kuram bulunmaktadır. Bunlar psikoanalitik kuram, öğrenme kuramı ve zihinsel ahlak gelişimi kuramıdır. Burada zihinsel ahlak gelişimini irdeleyen Piaget ve Kohlberg'in görüşleri üzerinde durulacaktır (Koç 2004).

Piaget ahlaki gelişimi zihinsel gelişim basamakları ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Piaget çocukların zihinsel gelişimine ilişkin veri toplarken, onların düşünce biçimini araştırmıştır. Çocukları gözlemleyerek doğru ve yanlış kararlarının yaşa göre nasıl değiştiğini incelemiştir. Buna göre işlem öncesi dönemde (2-7 yaş) çocuk, suç işleyenin niyetine önem vermeden, suçlu hakkındaki yargılarını suçun maddi sonuçlarına göre vermektedir. Somut işlemler döneminde (7-11 yaş) çocuk oyun kuralların konulduğunda değişebileceğine inanır. Herkes tarafından kuralların değişmesi görüşü benimsenirse kurallar değişebilir. Piaget'e göre yaş büyüdükçe ahlaki yargılamada olgunlaşma olmakta ve olumsuz bir davranış sergileyen bireyin bu davranışı niyetine göre değerlendirmektedir (Kulaksızoğlu 2013).

Kohlberg, insanların ahlaki açıdan bir gelişme içinde olduğunu, bu gelişmenin yaşa ve zihni olgunluğa bağlı olarak aşama aşama gerçekleştiğini belirtmektedir. Ahlaki gelişme aşamalı olarak ele alan Kohlberg, ahlaki gelişimi üç aşamada açıklamıştır: "Gelenek Öncesi, Geleneksel ve Gelenek Ötesi" dir. Kohlberg değişik yaş grupları ve sosyo-ekonomik düzeylerdeki bireylere çeşitli öyküler verdikten sonra, öyküde anlatılan durum ile ilgili bir karar vermelerini istemiştir. Önemli olan bireyin öyküde anlatılan soruna çözüm bulurken kullandığı dayanak noktaları ve değerlendirmelerdir (Seçer 2004).

Gelenek öncesi aşama;

- Bağımlı Evre ve Bireycilik,
- Çıkara Dayalı Alışveriş Evresi olmak üzere iki evreden oluşmaktadır.

Bağımlı evrede davranışların sonuçları o davranışın iyi ya da kötü olduğunu tayin ederken, bireycilik ve çıkara dayalı alışveriş evresinde, doğru davranış kişinin gereksinimlerini tatmin eden davranış olarak görülmektedir (Seçer 2004; Kulaksızoğlu 2013). Gelenek öncesi aşamaya ait ahlaki tutum ve yargılar dokuz yaşına kadar olan çocuklarda ve bazı yetişkinlerde görülmektedir.

Geleneksel aşama;

- Karşılıklı Kişilerarası Beklentiler, Bağlılık ve Kişilerarası Uyum,
- Sosyal Sistem ve Vicdan olmak üzere iki evreden oluşmaktadır.

İlk evrede yaygın davranış normlarına uyma ön plandadır. Davranış niyete göre değerlendirilir. İyi niyetli olmak önem kazanır. İkincisinde ise yetki, yerleşmiş kurallar ve sosyal düzeni korumak önemlidir. Doğru davranış görevini yerine getirmektir. Kurulu düzen önemlidir, kişinin kurulu düzen ve sosyal nizamına göre hareket ettiği gözlemlenir. İkinci aşamanın evreleri 9-15 yaş arasındaki çocuğun ve bir çok yetişkinin ahlaki yargısını belirler (Seçer 2004; Kulaksızoğlu 2013).

Gelenek ötesi aşama;

- Sosyal Yardımlaşma, Yararlılık ve Bireysel Haklar,
- Sosyal Yardımlaşma, Yararlılık ve Bireysel Evrensel Ahlaki Prensipler, olmak üzere iki evreden oluşmaktadır.

İlk evrede doğru davranış, insan hakları ve toplum yararı gözetilerek toplum tarafından incelenip kabul edilmiş ilkelere uygun olandır. Kanunlar sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülmektedir. İkinci evre en yüksek evredir. Doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kuralları ile değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanır. Bu evrelere ait ahlaki yargılara çok az yetişkinin erişebileceği, bunun da 20 yaş civarında kazanılabileceği belirtilmektedir (Seçer 2004; Kulaksızoğlu 2013).

Sonuç olarak gelişimsel süreç, her bir kişi için doğumla başlar. Kişi ergenlik dönemindeyken, erişkin bir insan olabilmek için başarması gereken işlevlerin üstesinden gelirse, sağlıklı bir kimlik kazanabilir ve kendisi ile ilgili olumlu duygulara sahip olur. Ancak bu dönemde ergen başarması gereken işlevleri başaramazsa sağlıklı bir kimlik ve kendisiyle ilgili olumlu duygulara sahip olamaz. Bunu başaramayan ergenlerde çeşitli sorunlu davranışlar ortaya çıkar (Kulaksızoğlu 2013).

2.2. SUÇ VE ERGEN

2.2.1. Suç Kavramı

Suç, tarih boyunca tüm toplumlarda gözlenen ortak bir olgudur. Öyle ki suçun tarihi neredeyse insanlık tarihi ile birlikte başlamaktadır. Adını Latince “crimen” sözcüğünden almış olan suç olgusu zamana, mekana ve toplumlara göre farklı olarak tanımlanabilmektedir (Sözer 2004; Burkey 2008).

Suç olgusu sosyal yaşamın bir sonucu olduğundan suçun algılanması, hangi eylemlerin suç sayılabileceği, suç işleyen kişilere karşı nasıl bir işleyiş gerçekleştirileceği gibi sorunlar her toplumda tarih boyunca tartışılmış ve farklı türde çözümler geliştirmeye çalışmıştır (Sözer 2004). Bu nedenle her hangi bir yerde veya toplumda suç olarak tanımlanan bir durum farklı bir toplum veya yerde suç olarak kabul edilmediği görülebilmektedir (Burkey 2008).

Antik çağda Yunan düşünür Platon, suçu ruhun bir tür hastalığı olarak nitelemiş ve suçlunun aydınlatılarak iyileştirilmesi gerektiğini vurgularken; yine bir Yunan düşünür olan Aristoteles, suçluları toplum düşmanı olarak kabul etmiş ve en ağır şekilde cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Hipokrat ise toplumsal koşullar, beden yapısı, kişilik ve suç arasındaki ilişkilerin önemine vurgu yapmıştır. Ortaçağda suç şeytani bir davranış olarak görülürken artık günümüz çağında çağdaş bilim adamları tarafından suç artık bir semptom olarak görülmekte ve iyileştirmesi yönündeki çalışmalar ağırlık kazanmaktadır (Yavuzer 2013). Geçmişten günümüze doğru gelindiğinde suçun aynı zamanda dinamik bir olgu olduğu görülmektedir. Örneğin teknolojinin gelişmesi ve bilgisayar sistemleri ile birlikte yaygın olarak internet kullanılması beraberinde bilişim suçlarını yaygın hale getirmiştir (Burkey 2008).

Ceza hukukuna göre suç; yasanın cezalandırdığı harekettir (Yavuzer 2013). Hukuki ve ahlaki kuralların yıkımı anlamına gelen suç, yasalar tarafından yasaklanmış eylemdir (Kulaksızoğlu 2013).

Uluğtekin'e (1991) göre suç olgusunun hukuki, kriminolojik, sosyolojik, psikolojik, dini ve ahlaki yönleri vardır. Suç;

- kanunun ihlal edilmesi bakımından hukuki,
- hangi davranışların suç olduğunun belirlenmesi açısından kriminolojik,
- topluma zararlı kabul edilmesi açısından sosyolojik,
- bireysel bir davranış olması açısından psikolojik,
- dini kurallara aykırı düşmesi açısından dini,
- ahlaki kurallarla çelişmesi açısından ahlaki bir kavramdır.

Durkheim'e göre suçun olmadığı bir toplum düşünülemez. Suç bir toplumda zorunludur, normaldir ve fonksiyoneldir çünkü toplumsal evrim için önem taşımaktadır. Suç zorunlu değişiklikleri beraberinde getirmekle birlikte bu değişiklikleri doğrudan doğruya hazırlamaktadır (Sözer 2004).

Suç ve nedenleri üzerine yapılan araştırmalar 18. yy da başlamış 19. yy ve günümüze kadar sürmüştür. Seeling, 20.yy'da suç olgusu "antisosyal davranışlar yasak edilen ve yasaca cezalandırılması gereken psikosomatik bir davranış" olarak tanımlarken; Ellenberger, "toplumsal, psikolojik ve çoğu kez biyolojik düzenin, kompleks davranışlar sonucu ve genellikle yasaklanmış ciddi antisosyal anti-etik bir davranış" olarak tanımlamıştır (Deniz ve ark. 2011a).

Özetle bir davranışın suç olarak adlandırılması için öncelikle o davranışın herkes tarafından suç sayılması gerekmektedir. Suç olgusu yalnızca hukuksal açıdan tanımlanamayacak kadar çok boyutlu ve karmaşık süreçler içinde oluşup gelişen bir olgudur (Yavuzer 2013).

2.2.2. Suça Yönelen Ergen

Çocuk ve ergen suçluluğu, ilk çağlardan beri toplumu genel olarak olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorundur. Ergen suçluluğu; ceza yasasında bulunan bir veya birkaç maddenin ihlalden dolayı çocuk mahkemelerine düşmelerine neden olan ya da

mahkemeye düşmeye neden olacak bir risk taşıyan davranışlarda bulunan 18 yaşın altındaki kişileri kapsamaktadır (Ergene 1992). Çocuk ve ergen suçluluğunun kesin bir tanımlamasını yapmak, sorunun doğası üzerine fikir birliğine varabilmek, suçlu popülasyonun daha açık tanımlamasını yaparak ihtiyaç duyulan müdahalenin niteliğini belirleyebilmek açısından önem taşımaktadır (Ayan 2011).

Batı literatüründe Juvenile Delinquency ile açıklanan tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilen çocuk/ergen suçluluğu kavramı, ülkemizde hem çocukluk hem de ergenlik dönemini içine almaktadır. Ceza hukukunun çocuk olarak saydığı kişilerin bazıları ise gelişim psikolojisi açısından “ergen” veya “genç” olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 6. Maddesinin “b” bendine ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. Maddesi’ne göre “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılmaktadır.” (Birleşmiş Milletler 1989). Yine 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 11. Maddesinde de “erginliğin” 18 yaşını doldurulması ile kazanılacağı ifade edilmiştir. Ülkemizde bu kapsamda çocuklar, korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Attar 2010; Solak 2011).

Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk,

Suçta sürüklenen/itilen/yönelen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ifade eder (Ceza Adalet Sisteminde Uzlaşma 2009).

Türk Ceza Hukuku sisteminde çocuk ve ergenlere verilecek ceza ile ilgili 5237 sayılı TCK’nın 31. maddesinde “yaş küçüklüğü” başlıklı 31/ 1. Fıkrasına göre; fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Maddenin 2. ve 3. Fıkralarında yaş gruplarına göre ceza indirimi ön görülmüştür. 33. Maddede ise sağır ve dilsizlerin durumları, yaş gruplarına göre 31. maddede düzenlenen küçüklerin durumları ile irtibatlandırılmıştır (Ceza Adalet Sisteminde Uzlaşma 2009).

Yasaların cezalandırdığı her eylem suç olarak tanımlanmasına rağmen, çocuklar tarafından işlenen suçlar, tür ve neden olarak yetişkinlerinkinden farklılık göstermektedir. Çocuk suçluluğunu yetişkinlerinkinden ayıran en önemli özellik bu dönemin gelişiminde “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır. Bu nedenle pek çok araştırmacının çocuk suçluluğu ile ilgili ortak değerlendirmesi; suç işleyen çocukların daha çok “suça itilmiş” çocuk olarak kabul edilmeleridir. Suç davranışı sergileyen çocuğun; suçlu olarak tanımlanmasından çok, suça itilmiş ya da suça yönelen çocuk olarak kabul edilmesi gerektiği önerilmektedir (Steinberg 2007; Polat 2007; Çeliköz ve ark. 2008).

2.2.3. Ergen Suça Yönelten Nedenler

Ergenlik dönemi yetişkinlerden farklı olarak çocuğun hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişim dönemidir. Bu hızlı gelişim sosyal, bilişsel, psikolojik, duygusal ve ahlaki gelişimsel özelliklere sahiptir. Özellikle bilişsel açıdan hızlı bir gelişim geçiren ergen anlama, muhakeme ve karar verme sürecinde olgunlaşmamış tarzda davranabilmekte kendisine ve başkasına yönelik zarar verici davranışlar içerisine girebilmektedir. Bu hızlı gelişimin yarattığı dengesizliğin bilgi ve deneyim eksikliği ile bir arada bulunması da, gencin sosyal normlara uyum sağlamasını büyük ölçüde zorlaştırmaktadır (Yavuzer 2013). Bu duruma olumsuz sosyal çevre, olumsuz anne-baba tutumları, alkol-madde kullanımı, ihmal ve istismara maruz kalma, sevgi ve empati yoksunluğu gibi çocuk ve ergenleri suça yöneltebilecek olumsuz koşullar eklendiğinde suç davranışı ortaya çıkabilmektedir (Steinberg 2007).

Akduman ve ark. (2007), ergenin suç davranışını anlayabilmek için ergenlerin kişisel özelliklerinin yanısıra çevresel ve ailesel özelliklerinin de belirlenmesinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların suça yönelmesindeki en büyük neden onların henüz toplumsallaşma süreçlerini tamamlamamış olmalarıdır. Yetişkinlerin çocuklara kuralları gerekçeleri ile anlatmamaları bu kuralların dürtüleri ile çelişmesine sebep olabilmektedir (Kıyak 2011).

Ülkemizde çocuk ve ergenlerin suça yönelmesini açıklayan görüşler, suçluluğun meydana gelişini farklı sınıflandırmalar ile ele almayı tercih etmişlerdir. Bunlardan ilki suçluluğun nedenlerini “bireysel nedenler ve “çevresel nedenler” olmak üzere iki genel başlık altında ele almıştır (Kunt 2003; Polat 2007; Demirhan 2007; Top 2010). Diğer i se suçluluğu “biyolojik-kalıtımsal nedenler”, “psikolojik-psikiyatrik

nedenler” ve “sosyal-ekonomik nedenler” başlıkları altında ele almıştır (Coşkun 2010; Yavuzer 2013).

Ayrıca çocuk ve ergen suçluluğunu açıklayan yaklaşımların biyolojik, psikolojik ve sosyolojik etkenler başlıkları altında değerlendirildiği görülmektedir. Bu bölümde sözü edilen sınıflandırma ve yaklaşımlar “Ergen Suçluluğunu Açıklayan Kuramlar ve Suça Yönelen Ergenlerde Risk Faktörleri” başlıkları altında ele alınacaktır.

2.2.3.1. Ergen Suçluluğunu Açıklayan Kuramlar

Biyolojik Açıklamalar: Kalıtım, beden yapısı, fizyolojik değişimler, fiziksel veya psikiyatrik bozukluklar sıklıkla diğer etkenler ile birlikte etkileşim içerisinde çocuğun suça yönelmesinde etkin olabilmektedir (Polat 2007)

Biyolojik açıklamaları ilk başlatan Lombroso ve Quetelet’in çalışmalarıdır. Buna göre suçlular daha doğarken farklıdır, çeşitli fiziksel özellikleri ile tanınırlar. Ancak Lombroso İtalya’da bir askeri cezaevi görevlileri ve hükümlülerini karşılaştırdığı çalışmasında öneri sürdüğü hipotezi kanıtlayamamıştır. Cezaevinde kalan hükümlüler Sicilyalıdır ve Sicilyalılar suç işlemeyi kınamayan bir kültürden gelmektedir. Lombroso’nun doğuştan suçlu tezi kanıtlanmamış olsa bile bilimsel literatüre katkısı olmuş bu alandaki çalışmaların yaygınlaşmasını sağlamıştır (Attar 2010).

1949 yılında Boston cezaevindeki 200 erkek çocuğun öyküleri ile fiziki ölçümlerini toplayan Sheldon, doğuştan suçlu görüşünü benimsememiş, beden yapısının çocuk suçluluğuna bağlı olarak değiştiğini ileri sürmüştür. Sheldon’a göre insanların fiziksel özellikleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Atletik (kemikli, kaslı, saldırgan, hareketli), şişman (yağlı, yavaş, uyuşuk) ve dengeli olarak sınıflama yapan Sheldon, suçlu çocukların %60’nın atletik tipte olduğunu ileri sürmüştür. İlerleyen zamanlarda Sheldon atletik yapının çocukları suçluluğa nasıl yönelttiğini açıklayamamıştır (Attar 2010).

Lombroso ile Sheldon’un kalıtsal ve bedensel özellikler ile çocuk suçluluğu arasında kurdukları ilişki desteklenmemişse de ilerleyen zamanlarda yeni biyolojik açıklamaların ileri sürülmesine taban sağlamıştır. Kromozom ve salgıbezi bozuklukları, kimyasal dengesizlikler, beslenme yetersizlikleri ve kafatası bozuklukları araştırılmış ancak bunların hiçbirisi suçu yeterince açıklayan bir kanıt getirememiştir (Attar 2010).

Burt, her çocuğun ailesinde kalıtım özelliği gösteren, aynı zamanda suçluluğa yönelten bir etken olarak karakteristik özellikleri incelemiş bunları dört grupta toplamıştır: Fizyolojik koşullar; epilepsi, tüberkuloz, romatizma, hipertroid gibi bir çok hastalık türünü kapsar. Zihinsel koşullar; zihinsel yetersizlik ya da doğuştan zeka geriliği gibi kalıtsal bir nedene bağlı olarak görülen durumları kapsar. Üçüncü grup belirli bilinçsizlik halleri, mizaca ilişkin eksiklikler, nörotik ve psikolojik belirtileri kapsayan duygusal karışıklıkları kapsar. Son grup İntihar, alkolizm, cinsel düzensizlikler, zor kullanma, zalimce davranışların yer aldığı ahlaka ilişkin bozuklukları kapsar (Yavuzer 2013).

Yukarıda sözü edilen etkenler suça itilen çocukların akrabaları arasında raslanan temel kalıtsal koşullardır. Ancak kalıtsal etkenlerin her biri tek başına suç ile ilişkili bir niteliğe sahip değildir. Bunun dışında da çocuğun ahlaki eğitiminin zayıf olması, ya da zihince geri anne ve babanın eğitimi kadar kendinden çocuğa kalıtsal olarak geçen zihinsel ya da ahlaki yapının da etkisi olmaktadır (Yavuzer 2013).

Psikolojik Açıklamalar: Çocuk suçluluğuna ilişkin en etkili psikolojik açıklama, Freud'un çalışmalarına dayanan psikoanalitik kuram olmuştur. Buna göre Freud kişiliğin bir parçası olan altbenliğin (id) saldırganlık ve cinsellik içeren ilkel içgüdüleri barındırdığını; üstbenliğin (süperego) anne-baba ve başka önemli kişilerle etkileşerek geliştirilmiş değerlere sahip olduğunu bildirir. Benlik (ego) ise altbenliğin istekleri ile üstbenliğin değerleri arasında arabuluculuk yapmaktadır. Altbenliği yeterince denetleyemeyen benlik ile üstbenlikte yapısal bozuklukların bulunması durumunda dengesiz bir kişilik oluşmakta, bu da davranışı etkileyerek çocuk suçluluğuna neden olmaktadır. Psikanalitik kurama göre yetişkin ve çocuk suçluluğu benlik ve üstbenlik gelişimindeki yetersizlik nedeniyle alt benliğin denetim altına alınamamasından kaynaklanmaktadır. Freud'un kavramlarından pek çok araştırmacı etkilenmiştir. Alexander, Healy, Zilboorg, Lindner, Freidlander etkilenen kuramcılar arasındadır (Attar 2010).

İçgüdü kuramları ile biyolojik açıklamalar saldırganlığın nedenlerini kalıtıma bağlarken; güdü kuramları, bunun nedeni olarak çevredeki dengesizlikleri görmektedir. Yetersiz besin açlık dürtüsünü, yetersiz su susuzluk dürtüsünü, hormonlar cinsellik dürtüsünü ortaya çıkarmaktadır. Gereksinim giderildikten sonra dürtü yok olmaktadır.

Saldırganlık, engellenme ile açıklanmaktadır. Ancak her saldırgan davranış yasaları çiğnemekle sonuçlanmamaktadır (Attar 2010).

Adler 1935 yılında suçu “toplumsal ilginin gelişmesindeki yetersizliğe” bağlamıştır. Ona göre suçlular şımartılmış bir yaşam biçimi sürmüşlerdir. Adler’e göre bireyin yaşam biçimi toplumun beklentileriyle uyuşmuş durumda ve kişiliği de yeterince gelişmişse, yaşamın zor anlarında bile düşmanlık, saldırganlık ve sadistlik ortaya çıkmamaktadır (Attar 2010).

Öğrenme kuramcılarında Trasler’e göre, büyümekte olan birey suçlu olarak tanınmasına neden olacak davranışları öğrenmektedir. Çocukluk döneminde suç işlediklerinden ötürü cezalandırılan insanlar yetişkinlik dönemlerinde suç işlemekten kaçınmaktadırlar. Yeterince cezalandırılmayanlar ise kaygı duymadan suç işleyebilmektedir. Fransız bilim adamı Trade suç işleme sürecini taklit sürecine benzetmektedir. Suç işlemekte tıpkı bir meslek gibi öğrenilmekte bunun için suçlulara yakın olmak ve öykünmek gerekmektedir (Attar 2010).

Sosyolojik Açıklamalar: Çocuk suçluluğunu sosyolojik bakımdan açıklayan Show ve McKay Chicago’da kent haritasında polis kayıtlarına göre çocuk suçluluğunun yüksek ve düşük olduğu yerleri işaretlemiş ve bu yerler arasında çok sayıda toplumsal değer farklılığı bulunduğunu belirtmişlerdir. Çocuk suçluluğunun yüksek olduğu yerlerde ahlak değerleri çatışması, toplumsal bozukluk ve geçici komşuluk görünmesine karşın; düşük olduğu bölgelerde çocuk yetiştirme çabaları, evrensel ve çağdaş değerler bulunmuştur. Çocuk suçluluğunun düşük ya da yüksek olduğu bölgeleri, o bölgelerde yaşayan insanların standartları ve değerleri belirlemiştir. Gruplar değerleri ve alışkanlıklarını gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Show ve McKay bu süreci “**kültürel iletim**” olarak adlandırmış ve çocuk suçluluğunun aynı bölgelerde sürmesinin nedeni olarak görmüşlerdir (Attar 2010).

Merton (1938), çocuk suçluluğunu “**toplumsal karmaşa (anomie)**” kavramına dayandırmıştır. Ona göre başarının temel amaç olduğu; ancak pek az insanın başarı şansı kazandığı toplumlarda daha çok suç işlenmektedir. Sutherland (1939) “**etkilenme kuramı**” ile suç davranışını açıklamıştır. Suçun yaşam deneyimi sonucunda öğrenildiğini; içinde bulunduğu ortam ve sosyal çevreye göre bir gencin soyguncu veya saygın bir birey olabileceğini ileri sürmüştür. Etkilenme kuramı suçun kaynağına

inmediği için; kültürel iletim kuramı da çocuk suçluluğunun varlıklı bölgelerde görülmesini açıklayamadığı için çeşitli eleştiriler almışlardır (Attar 2010).

Kentleşme ve suçluluk ilişkisini inceleyen Clinard, kentleşme ilerledikçe mala karşı işlenen suçların arttığını belirtmiştir; kentlerde yaşayan göçmenler yabancılık duygusu içinde çevreyle ilişki kurmamakta ve daha çok suç işlemektedir. **Toplumsal Eleme** kuramını geliştiren Jeffery, suç işleme oranının yüksek olduğu bölgelerde soyutlanmaya ve toplumsal karmaşaya raslandığını ifade etmiştir. Bu bölgelerde yaşayan suçluların gerçek kimliklerini sakladıkları, daha çok yalnız oldukları, sevilmediklerini ve istenmediklerini düşündüklerini, yetersizlik duygusuna sahip olduklarını belirtmiş ve suçlunun toplumsal soyutlamanın ürünü olduğunu iddia etmiştir. Cohen, Cloward, Ohlin ve Miller 1950-1960'lı yıllar arasında “**suç altkültürleri**” üzerine çalışmışlardır. Bu çalışmaları sırasında işçi sınıfındaki çocuk suçluluğu altkültürlerini, suçlu çocukların psikolojik sorunlarını, çevrelerindeki suçlular ile ilişkilerini incelemişlerdir. Onlara göre kendilerini geliştirmek için pek az yasal şansa sahip olan alt sınıf çocukları, kısa süreli amaçlara yönelmektedir (Steinberg 2007; Attar 2010;).

Becker 1963 yılında “**damgalama kuramı**” ile çocuk ve ergen suçluluğunu açıklamıştır. Ona göre toplumun olumsuz tavır aldığı bir genç damgalanmakta ve geleceğin suçlu çocuğu yaratılmaktadır. Yargılama sistemine giren bir genç “suçlu çocuk” damgasını benimsemekte ve belki de suç dünyasına girmektedir. Çocuğun suçlu olarak damgalanması evde, okulda ve işte ona takınılan tavrı etkileyebilmekte; toplumun genel tutumu üzerinde bile olumsuz etki yaratabilmektedir (Attar 2010).

Shelly 1981 yılında “**çağdaşlaşma kuramını**” ileri sürerek suçluluğu açıklamıştır. Bu kurama göre suç işlenmesinin nedeni; yoksulluğun kendisi değil ezikliğidir. Bu durum endüstri toplumlarının endüstrici toplumlar olmalarından kaynaklanmaktadır. Mal ve hizmetin paylaşımındaki eşitsizliğe bağlı olarak yoksulluğun ezikliği de artmaktadır. Böylece özellikle gençlerin mala yönelik suç işleme eğilimi artmaktadır(Attar 2010).

Günümüz düşünürleri 1950'lerden bu yana çocuk suçluluğunun nedenlerini açıklarken, eklektik bir yaklaşım kullanılması gerektiğini önermektedirler.

2.2.3.2. Suça Yönelen Ergenlerde Risk Faktörleri

Suçla yönelen ergenlerle ilgili çok sayıdaki araştırma farklı şekillerde risk faktörlerini sınıflandırmıştır. Burada majör etkiye sahip olan bireysel, sosyal ve toplumsal risk faktörleri olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

- **Bireysel Faktörler:**

Prenatal ve Perinatal Faktörler: Prenatal ve Perinatal komplikasyonlar gelişimi olumsuz etkileyerek çeşitli türdeki sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Prenatal veya perinatal komplikasyonların suç davranışı ile ilişkisi incelenmiş ve bağlantılı olduğu sonucuna varılmıştır (Kandel ve Mednick 1991). Kandel ve Mednick (1991) yapmış oldukları çalışmada şiddet suçlularında %80 gibi yüksek bir oranda doğum komplikasyonları tespit ederken, suçlu olmayan grupta bu oranın %47 olduğunu belirlemiştir. Kandel ve Sarnoff (2006) prospektif yöntemle yaptıkları çalışmada, 15 şiddet suçu, 24 mala karşı suç işleyen birey ile 177 suçlu olmayan toplam 216 kişilik örnekleme gebelik ve doğum olaylarını incelemiştir. Doğum olayları, yetişkin şiddet suçluluğunda prediktör faktör olarak belirlenmiştir.

Ancak suç işleyen pek çok çocukta benzeri bir durumun varlığının olmaması da bu yöndeki araştırmaların eleştirilmesine neden olmuştur. Shader (2004), Bu konuda prenatal bakım, komplikasyonlar, sağlık sorunları ve çocuk suçluluğu ilişkisini irdelenecek ileri bilimsel çalışmalara gereksinim olduğunu bildirmektedir.

Psikosozyal, Davranışsal ve Ruhsal Özellikler: Çok sayıdaki bireysel özellik ile çocuk suçluluğu arasında ilişki bulunmuştur. 13 yaş öncesinde çocuk suçluluğunu açıklayan güçlü prediktör faktörlerden biri çocuğun sosyal davranış özellikleridir. Özellikle hiperaktivite, konsantrasyon ve dikkat eksikliği sorunları, impulsivite ve risk alma ile çocuk suçluluğu arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Shader 2004; Hesapçıoğlu ve ark. 2013).

Düşük sözel IQ ve gecikmiş dil gelişimi ile çocuk suçluluğu arasında pozitif ilişki olduğu bazı araştırmalarda bulunmuştur. Benzer şekilde okulda yaşanan sorunlar da çocuk suçluluğunda etkilidir. Özellikle dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu doğrudan antisosyal davranışa neden olmasa da akademik başarıyı olumsuz etkileyerek okulda sorunlara neden olmaktadır. Bunların artışı ise ergenin dışa yönelim sorunlarını geliştirme olasılığını arttırmaktadır (Steinberg 2007).

Ergenin Sorun Çözme, Öfke ve Saldırgan Davranış Özellikleri: Günlük yaşamın doğal bir parçası olan kişiler arası sorunların çözümünde gösterilen tepkiler açısından bireysel farklılıklar bulunmaktadır. Sorunları çözmek için bireyler farklı yöntemler kullanırlar. Kullanılan bu yöntemler, kişilerin bulunduğu ortama, kişisel özelliklerine, aldığı eğitime, disipline, model aldığı ebeveynlerine, öğretmenlerine göre değişebilmektedir. İnsanların kolay ve acele çözüm arayışı, bir sorunun tek doğrusu olduğu yönündeki kısıtlayıcı yaklaşımlar, sorunları geniş bakış açısı ile ele almayı sınırlamaktadır (Özcan ve Öğülmüş 2010).

Ergenlik dönemi pek çok stresörle karşı karşıya kalınan zorlu bir geçiş dönemidir. Bu dönemde yaşanan kişiler arası çatışmalar sert, yıkıcı, hükmedici olarak çözümlendiğinde bireyde şiddet, düşmanlık, öfke, ayrılık, üzüntü duygularının yaşanmasına yol açarken; çatışmalar yapıcı olarak çözümlendiğinde ise bireyde mutluluk, başarı, ferahlama ve olası çatışmaları yapıcı olarak çözebilme becerisine ilişkin duygular ortaya çıkmaktadır. Bireyin problem çözmedeki becerilerinin sosyal uyumunda etkilediği bilinmektedir (Bedel ve Arı 2011).

Saldırgan davranış gösteren çocuk ve ergenlerde, sosyal problem çözme becerilerinde çok sayıda eksiklik olduğu bilinmektedir (McMurran ve McGuire 2005). Ergenlik döneminde problem çözmedeki yetersizliklerin, mahkumiyete neden olabilen impulsif davranışların oluşumuna katkıda bulunan prediktör faktörlerden biri olabileceğini bildirilmektedir (Biggam ve Power 2002).

Ergen, yoğun yaşanan duygularından biri olan öfke duygusunu ifade etmeyi, sosyalleşme sürecinde öğrenmektedir. Bu öğrenme sürecinde yetiştirilme biçiminin, pekiştireçlerin, taklit ve gözlemin, tanık olunan ya da maruz kalınan şiddet türlerinin önemli rolü bulunmaktadır. İçinde yaşadığı sosyal çevre içerisinde onay gören ifade biçimlerini özümseyen çocuk, öfkesini sağlıklı yollarla ifade etmeyi başaramazsa yoğun öfke duygularını taşır ve içsel çatışmalarını çözmek için saldırgan ve aşırı uyarılmış davranışı seçebilir. Kendilerini uygun biçimde ifade edemeyen ya da çevresi tarafından anlaşılamayan ergenlerin, öfke duygusu ile nasıl başa çıkabileceklerini bilmediklerinde ise, zamanla uyumsuzluk, saldırganlık, şiddet, suç davranışı hatta yaşantıların yoğun olması durumunda intihar eğilimine dönüşebilir (Yılmaz 2004). Uygun şekilde ifade edilemeyen öfke ve şiddet davranışı ile çocuk suçluluğu arasında positif ilişki

bulunmuştur (Shader 2004). Bu durum öfkenin olumsuz bir duygu olarak tanınmasına yol açar.

Çocukluk ve ergenlik döneminde görülen öfke denetim güçlüğü ve saldırgan davranışlara müdahale iki farklı şekilde ele almak gerekmektedir. Erken yaşta başlayan kronik, ciddi ve şiddet içeren suç işleme durumu yüksek olasılıkla bir yetişkin olarak suç işlemeye devam etmede konumunu koruyacaktır. Bu açıdan bu konuyu açıklarken ergenlik öncesi istenmedik davranış geliştiren gençlerle, ergenlikte göstermeye başlayan gençleri ayırmak müdahale açısından yararlı olacaktır. İlk grup ergenlikten önce antisosyal davranış gösterir, ergenliğin ilk yıllarında suç işler ve yetişkinlikte de suç işleme riski çok yüksektir. İkinci grup ise sadece ergenliğin ilk yıllarında veya orta yıllarında suç işler, bunlardan çok azı suç işlemeye devam eder. Çocukta görülen antisosyal davranışlar, anababanın daha az etkin olması ve çocukların diğer antisosyal çocuklarla bağlantı kurması ile birlikte, saldırgan çocuklar kısır bir döngüye girmektedir (Farrington 2004; Steinberg 2007).

- **Sosyal Faktörler**

Aile Yapısı: Zayıf ebeveyn becerileri, aile büyüklüğü, çocuğa kötü muamele, antisosyal ebeveynler, alkol-madde kullanan ve sabıkası olan ebeveynler, ailenin sosyoekonomik ve entellektüel düzeyinin düşük olması ile çocuk suçluluğu arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Loeber ve ark. 2003; Flores 2003; Shader 2004; Akduman 2007; Steinberg 2007; Cheung ve ark. 2007;).

Anne babaların birbirinden çok farklı disiplin anlayışı içerisinde olmasının ve tutarlı davranışlar içerisinde olmayışının ergenin kuralları öğrenmekte zorlanmasına neden olduğu bilinmektedir. Bu tarzda davranan ebeveynin dengesiz ve hoyrat tavırlar sergilemesi de gencin uyumsuz davranışlar sergilemesine zemin hazırlamaktadır (Kulaksızoğlu 2013).

Birey sayısının fazla olduğu ailelerde sosyoekonomik düzey düşmekte, ebeveynlerin çocuklara yönelik ilgi ve gereksinimlerini karşılamada yetersizlik yaşanmaktadır. Bu duruma bağlı olarak eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey düşmektedir. Özellikle yaşlıları okula devam ederken çalışmak zorunda kalan ergenler hiçbir zaman duygusal ve bilimsel yönden tam ve sağlıklı olarak gelişmemektedir. Çünkü çoğunlukla kendinden büyüklerin yanında, aile denetiminden uzak, alkol, sigara,

uyuşturucu, kötüye kullanım ya da suç gibi olumsuz davranışlara açık ve korumasızdırlar (Akduman ve ark. 2007; Kulaksızoğlu, 2013).

Normal toplumsal bir düzene sahip bir aile, suçluluk olgusuna karşı güvendedir. Bunun tam tersine çeşitli nedenlerle toplumsal işlevini yitiren aile, buna koşut olarak çocuklarına karşı sorumluluğunu da yitirebilir. Çocuk suçluluğunun kökenine inildiğinde, hiçbir toplumsal koşulun suçlulukta, bozuk aile düzeni kadar etkili olmadığı saptanmıştır (Yavuzer 2013).

Akran Etkisi: Ergenlik çağında akran grubunun etkisi ergenin sosyal yaşamında doruk noktasına ulaşmaktadır. Arkadaşlarla duygu ve düşüncelerin paylaşımı fazlalaşmakta ve arkadaş grubu faaliyetleri artmaktadır. Ergenlik dönemindeki birey, grubun etkisine her zamankinden daha açıktır (Kulaksızoğlu 2013). Aile ilişkisi yetersiz, suç işleme eğiliminde olan çocuklar için akran grubunun olumsuz etkileri daha baskındır. Akran grubunda olan çocukların suçla ilişkili olması, çeteleşme göstermesi, antisosyal davranışlar sergilemesi, alkol madde kullanması gibi nedenler akran grubunun barındırdığı risklerdir (Köker 2010).

1930'lerden itibaren yapılan çalışmalarda suçlu akran grup ve suç davranışı arasında tutarlı ilişki bulunmuştur. Özellikle 12-14 yaş aralığındaki çocukta antisosyal akranların varlığı anahtar prediktör faktördür (Shader 2004; Flores 2003).

Dodge ve Pettit (2003), gelişim modelinde normalden sapan akran ilişkisinin ergenlik dönemi sırasındaki suç davranışı için en güçlü prediktör faktör olduğunu bildirmişlerdir. Aynı zamanda bireysel, ailesel ve çevresel özelliklerinde orta düzeyde etkili olduğu bulgusunu elde etmişlerdir.

Wilson (2000), gençlik şiddetinin prediktörlerini ele aldığı derlemesinde özellikle suç davranışı sergilemeyen akranlarla ilişki kuran ergenlerin daha az olasılıkla suç davranışı sergileyebileceği vurgusunu yapmıştır.

- **Toplumsal Faktörler**

Günümüzde çocuk suçluluğu bütün toplumlarda ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerde, sanayileşme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme, göç ve aile yapısı vb değişkenlerle açıklanmaya çalışılmaktadır (Avcı 2008).

Özellikle toplumsal ve yaşanan çevreyle ilgili etkenlerin çocuk ve ergen suçluluğu üzerindeki etkisi 1990'lı yıllardan itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Bu konuda daha fazla araştırma ve incelemeye ihtiyaç vardır (Shader 2004).

Okul: Eğitim ve öğretim süreci aynı zamanda insanı başarılı bir sosyalleşmeye ulaştırma sürecidir. Buna bağlı olarak okulun bu işlevini herhangi bir nedenle yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bazı durumlarda okul, çocukların gelişme ve uyum güçlüklerini çözmeye yardım edecek yerde, farkında olmadan güçlüğü arttırıcı etkiler eklemektedir. Bunun sonucu olarak da, okuldan kaçmak, hırsızlık vb. gibi sorun ve suçlar ortaya çıkabilmektedir (Yavuzer 2013).

Bazı araştırmalarda çocuğun okulda ve toplumda sosyalizasyonundan doğan risk faktörleri tanımlanmıştır. Ek olarak erken nörolojik eksiklikler, aile okul ve toplumsal eksikliklerle birleştiğinde toplumla yeterli sosyalleşmeyi sağlayamaz ve yaşam boyu devam eden erken başlangıçlı suçlara yol açabilir. Düşük akademik performans çocuk suçluluğu için risk faktörüdür (Flores 2003).

Akademik başarının düşüklüğü, eğitime ilgi azlığı, okulu bırakma, okulu asma, suç ve şiddet davranışına katkıda bulunduğu iddia edilmiştir. Okula bağlılığın yüksek olması ise, suç davranışına karşı koruyucu bir faktör olduğu belirlenmiştir (Hawkins ve ark. 2000).

Oturulan Çevre: Çevresel dezavantajların antisosyal davranışın gelişiminde birincil öneme sahiptir. Bazı yerleşim alanları antisosyal davranışları öğrenmek için büyük fırsatlar sunar. Dezavantajlı şehir içi semtlerde suç işleyen akranların ve çetelerin baskısı gençleri suça itmektedir. Özellikle yüksek suç oranlarının olduğu çevrelerde yaşayan gençler suça elverişli normlara maruz kalmakta ve suç davranışı için yüksek risk taşımaktadır (Flores 2003).

Chung ve Steinberg'in (2006) 4-18 yaş aralığındaki 488 çocuk ve ergen ile görüştükleri araştırmada; oturan çevre, ebeveyn davranışları ve akran etkisi ile suç davranışı arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, gençlerin algıladıkları sosyal düzensizlik ile oturan çevrenin yapısal düzensizlikleri arasında ilişki bulunmuştur. Özellikle yoksulluk ile oturan çevrenin düzensizliği arasında ilişki vardır. Oturan yerin sabit olmaması ile oturan çevreye zayıf sosyal bağlılık arasında ilişki bulunmuştur. Oturan çevrenin olumsuz olması, etkisiz ebeveyn sahip olma ve

suç davranışı gösteren akranlara katılma ile gençlerin bildirdikleri suç davranışı arasında ilişki bulunmuştur.

Ergenin kimliğini kazanmak için çaba harcadığı bu dönemde yapıcı çevresel özellikleri barındıran, gereksinimlerini karşılayan, doyum verici ilişki kurmasına olanak veren, sağlıklı rol model alabileceği bir çevre içerisinde olması, gelişimi ve ruh sağlığı yerinde bir birey olması için önemlidir (Yavuzer 2013).

2.2.4. Ergen Suçluluğunu Önleme

Avrupa ülkelerinde çocuk suçluluğunu önlemede umut vadeden yaklaşımlar üç düzey altında ele alınmıştır. Bu bölümde Dünya çapında çocuk suçluluğunu önlemede uygulanan yöntemlere değinilecektir (Stevens ve ark. 2006).

Birincil Düzey Önleme: Suç oluşmadan önlemeyi amaçlayan evrensel yaklaşımlardır.

İkincil Düzey Önleme: Suç mağduriyeti ya da suç işleme açısından yüksek riskli alanlarda yaşayan insanlara odaklanan yaklaşımları kapsar.

Üçüncül Düzey Önleme: Suç mağduru olmuş ya da suç işlemiş insanların üzerine odaklanan yaklaşımları kapsar.

2.2.4.1. Birincil Önleme

Çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik birincil önleme düzeyindeki girişimler aşağıdaki gibidir;

- Çocuk, genç ve ailelerine destek sağlama (gelişimsel suçu önleme olarak bilinir),
- Okullarda hedef çocuklarda suçu önlemek ve vazgeçirmeye yönelik programlar, (okul tabanlı programlar),
- Suç işleme oranının arttığı semt ve saatlerde çocuklara yönelik sokağa çıkma yasağı,
- Suç önlemede, gözetim ve planlamayı içeren durumsal suç önleme yöntemleri (Stevens ve ark. 2006).

Gelişimsel-Risk Odaklı Suç Önleme Programları: Bu yaklaşımlar suç ile ilişkili risk faktörlerini azaltma ve koruyucu faktörleri güçlendirme üzerine odaklanır. Suç ile ilişkili risk faktörleri genellikle; erkek cinsiyette olma, suç davranışına sahip akranlarla

birlikte olma, düşük sosyo-ekonomik düzey, ebeveynlerin antisosyal ve suç davranışı öyküsünün olması, sert ve tutarsız ebeveynler, zayıf ebeveyn-çocuk ilişkisi, ihmal, istismar, saldırganlık, dürtüsellik, düşük IQ, okula bağlılığın düşük olması, fiziksel sağlığın kötü olması, alkol-madde kullanımı, erken yaşlarda sorunlu davranışlar gösterme olarak bildirilmiştir. Diğer taraftan koruyucu faktörler; ebeveyn, öğretmen ve eğitim ile güçlü bağlara sahip olma, olumlu sosyal becerilere sahip akranlarla birlikte olma, tutarlı ebeveyn desteği ve gözetimi, ebeveynlerin ve diğer yetişkinlerin sağlıklı rol model olması ve sosyal becerilerdir (Stevens ve ark. 2006; Farrington, 2009; Welsh ve Farrington 2012). Bu faktörlerin bir çoğu çocuk ve ergenin erken gelişimine destek sağlanmasını etkileyebilir. Bu destekleri sağlayan bazı yöntemler şunlardır: bireysel ve ailesel yaklaşımlar (prenatal bakım, hemşire ev ziyaretleri, hemşire-aile işbirliği programı, genel aile eğitimi, okul öncesi programlar, günlük bakım programları, ebeveyn yönetimi eğitimi, beceri eğitimi) ile akran, okul ve topluma yönelik yaklaşımlar (akran programları, okul programları, toplumsal programlar) uygulanabilir (Welsh ve Farrington 2012).

Homel (2005); gelişimsel suç önleme amacı ile hazırlanan programların iyi sonuç verebilmesi için çocuklara beş yaşından önce uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Gelişimsel suç önlemeye yönelik yapılan uygulamaların büyük çocukluk dönemini de kapsadığı görülmektedir. Gelişimsel suç önleme yaklaşımları arasında entegre edilmiş ya da çoklu model yaklaşımların, tek bir risk faktörüne odaklanan yaklaşımlardan daha fazla etkili olduğunu bildirmektedir (Ross ve ark. 2010; Welsh ve Farrington 2012).

Çocuk ve ergen gelişimi hakkında yapılan longitudinal araştırmalarda risk ve koruyucu faktörler tutarlı olarak belirlenmiş olmasına rağmen, kimin suçlu olabileceğini tahmin etmek güçtür. Bu nedenle gelişimsel programlara tüm katılımcıların kendi özgür iradeleri ile katılımları sağlanmalı ve etiketlemeden kaçınılmalıdır (Stevens ve ark. 2006).

Okul Tabanlı Programlar: Okul tabanlı programlar ergenlerin çoğunluğuna ulaşmayı sağladığı ve okul içinde yada dışında oluşabilecek suç düzeyine doğrudan etkisi olduğu için önemlidir (Stevens ve ark. 2006).

Avi Astor ve ark. (2005) okul çevresinde şiddeti önleme konusunda umut veren faydalı bir program listesi hazırlamıştır. Kuzey Amerika'da bu konuda yapılan

araştırmaları özetleyerek okul güvenliği ile ilgili programlara ilişkin aşağıdaki önerileri sunmuşlardır:

- Öğrenci, öğretmen ve ebeveynlerin sorumluluk ve farkındalığı arttırılmalı,
- Öğrenci-öğretmen-ebeveyn ilişkisi içerisinde olmalı,
- Okulun tamamında kurallar net olmalı,
- Şiddet olayları öncesi, sırası ve sonrasını takiben bir süreç olmalı,
- Okulun misyonu ve akışı uygulaması uyum içerisinde olmalı,
- Mevcut öğretmenler, çalışanlar ve ebeveynlerden yararlanılmalı,
- Okul dışında gözlem ve denetleme arttırılmalı.

Okullar, okul saatlerinde veya sonrasında okul çevresinde oluşan çocuk suçluluğu ile ilişkili olarak önemli rollere sahiptir. Okullarda öğrencilerin eğitimsel aktivitelerini arttıran fırsatlar oluşturmak, öğrencilerin okul sırası ve sonrası zamanlarını değerlendirmede belirleyicidir. Özellikle ortaokul ve sonrası dönem öğrencilerinde okul sonrası eğitim desteği, sosyal beceri eğitimi ve eğlence ile ilgili aktivitelerin, sorun yaratıcı davranışları azalttığı bilinmektedir (Stevens ve ark. 2006). Okuldaki sosyal yapının ve çocuğun okul deneyimlerindeki değişimin, 13 yaşından küçük olan çocuklarda suç davranışını azalttığı veya önleyebildiğini göstermektedir. Bu alanda sınıf, okul tabanlı yaklaşımların (davranış yönetimi programları, çatışma çözme ve şiddeti önleme müfredatları) ve okul sonrası aktivitelerin çocuk suçluluğunu azaltabildiği bildirilmektedir (Flores 2003).

Sokağa Çıkma Yasağı: Özellikle Amerika’da çocuklara yönelik belirli zamanlarda belirli yerlerde sokağa çıkma yasağı yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Amerika’nın çoğu şehrinde çocuklara sokağa çıkma yasağı uygulanmaktadır ve etkili olduğu düşünülmektedir. Bu yasaklar, geceleri belirli bir yaşın altındaki çocukların antisosyal ve suç ile ilişkili durumlara karışmasına neden olacak ihtimalleri azaltarak koruma sağlamak için planlanmıştır. Mevcut bilgilere göre belirli saatlerde ve belirli yerlerde çocuklar için uygulanan sokağa çıkma yasağı gençler tarafından işlenen şiddet suçlarını ve mala karşı olan suçları azaltmaktadır. Özellikle geçen 10 yıllık sürede çocuklara sokağa çıkma yasağı yaygın ve popüler bir statejidir (Kline 2012).

Adams (2003), yaygın popülerliğine rağmen çocuk suçluluğunu önlemede sokağa çıkma yasağına yönelik kanıta dayalı bilimsel çalışmaların azlığına dikkat çekmiştir. Bu konuyu ele alan on yarı-deneysel çalışmayı incelemiş, suçu azaltmada sokağa çıkma yasağının majör düzeyde etkiye sahip olmadığı sonucunu bulmuştur. Sokağa çıkma yasağı uygulanan gençlerin daha çok toplum tarafından etiketlendiği, dışlandığı ve sosyalleşme imkanlarının azaldığını belirtmiştir.

Durumsal Suç Önleme: Bu yaklaşım son yıllarda dikkatleri daha çok üzerine çekmektedir. Rutin Aktivite Teorisi gibi suç teorileri üzerine temellendirilmiştir. Durumsal suç önleme, gelişimsel suç önlemeden farklı olarak suç eyleminin gerçekleştiği kurum veya yere odaklanır. Suçun raslantısal bir şehir ya da bir toplumda olmadığı bunun yerine son derece suçlu olarak bilinen “sıcak noktalarda” oluştuğunu iddia eder. Durumsal suç önleme yaklaşımı sadece toplumsal ve kurumsal gelişmeler üzerine değil; suçu oluşturan fırsatları önleme üzerine odaklanan bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır (Welsh ve Farrington 2012).

Durumsal suç önleme yaklaşımı hedef gruplarını azaltma ve gözetim düzeyini artırma üzerinde odaklanır. Kapalı Devre Televizyon (closed circuit television) ve üretim ve çevresel planlama aracılığı ile suç önleme gibi yaklaşımları içerir. Bu yaklaşımlar genellikle belirli yaşları hedeflemez ancak suçun oluşma olasılığını azaltmayı amaçlar (Welsh ve Farrington 2012).

Kapalı Devre Televizyon birçok ülkede var olan tartışmalı bir yaklaşımdır. Suçu azaltmada anlamlı bir etkiye sahip olduğu bildirilmektedir. Özellikle, mala karşı suçlarda şiddet suçlarına göre daha etkili olduğu ve sokak aydınlatma ile birleştirildiğinde etkinliğinin arttığı belirlenmiştir (Welsh ve Farrington 2012).

Suçun önlenmesinde üretim ve çevresel planlamanın da önemi ele alınmıştır. Buna göre özellikle nesne ya da objelerin dikkat çekici tasarımları suç için hedef olmayı etkilemektedir. Özellikle kamusal alanlarda binaların giriş çıkışının sınırlı olması, fiziksel çevre açısından kör nokta bulunmaması gibi önlemleri kapsamaktadır (Welsh ve Farrington 2012).

2.2.4.2. İkincil Önleme

Çocuk suçluluğunda ikincil önleme girişimleri, yukarda sıralanan bazı maddeleri içerebilir, suça dahil olma konusunda yüksek riskli olan gençlere uygulanan girişimleri kapsamaktadır (Stevens ve ark. 2006).

İkincil önleme düzeyindeki girişimler;

- “Çocuk-Mahkum Görüşme-Scared Straight” programları,
- Öfke kontrol yeresizliği, saldırganlık, antisosyal davranış, madde kullanımı olan çocuklara yönelik terapötik yaklaşımlar,
- Danışmanlık,
- Gençlere ve suçun işlendiği bölgeye yönelik polis hizmetlerini kapsamaktadır.

Çocuk-Mahkum Görüşme (Scared Straight) Programları: Amerika’da 1970’lerde başlayan bu programlarda gençler cezaevindeki suçlular ile görüştürülerek onların hayat hikayesini dinlemeleri sağlanmaktadır. Bu yaklaşımların amacı; suçun devamının sonuçlarını göstermektir ve Amerika’da oldukça popüler bir programdır. Çünkü ucuzdur ve mahkumlara kendi yaşamlarında yaptıkları hataları anlamalarını mümkün kılarak görünüşte dikkat çekici bir kombinasyon oluşturur (Stevens ve ark. 2006).

Bu yaklaşımların çocuk ve ergenlere yarar sağlamaktan öte daha fazla zarar verdiği belirlenmiştir. Çocuk suçluluğu üzerine negatif etkiye sahip bir yöntem olduğu ifade edilmiştir (Stevens ve ark. 2006).

Riskli Çocuklar için Terapötik Müdahaleler: Literatür incelendiğinde, suçluluğu önlemede etkili sonuçlar veren programların listelendiği görülmektedir. Bu programlar arasında meslek edinme ile ilgili olanlar suç tekrarı üzerine daha az etkiliyen; sosyal beceri geliştirme yaklaşımları ile davranışsal ve bilişsel-davranışçı uygulamalar daha etkili görülmektedir (Lipsey 2009). Literatürde çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik terapötik müdahalelerin birey, aile, okul ve toplum temelli olduğu görülmektedir (Ross ve ark. 2010).

Literatürde en sık verilen örnek Henggeler ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Multisistemik Terapidir (Multisystemic Therapy). Çok bileşenli bir aile koruma yöntemidir. Bu yöntem 12-17 yaş aralığında olup suç davranışı, madde kötüye

kullanımı ve şiddet davranışı olan adölesanlarda kullanılmak için geliştirilmiştir. Tedavinin tipini gençlerin gereksinimleri belirlemektedir. Bu nedenle tedavinin niteliği her genç için farklılık göstermektedir. Multisistemik terapi okulda, evde veya toplumda uygulanabilmektedir. Program iyi eğitilmiş ve desteklenmiş bir ekip tarafından uygulanır (Stevens ve ark. 2006; Farrington 2009).

- Mevcut durum, belirli problemler ve bu problemlerin çözümleri üzerinde odaklanır.
- Tedavi planları ve beklenen davranışlar nettir.
- Günlük ya da haftalık çalışmalar ile düzenli görüşmeler yapılır.
- Terapist ile günlük iletişim sağlanır.
- Terapistler düşük vaka yüküne sahiptir ve haftanın yedi günü gündüz ve gece erişilebilir.
- Genellikle 3-5 ay ile sınırlıdır.

Bir diğeri İşlevsel Aile Terapisidir (Family Functional Therapy). Maaliyeti etkin suç önleme yöntemleri arasında yer alır. Bununla birlikte uygulamadaki güçlükler nedeni ile en iyi test uygulamalarında bile beklentileri karşılayamayabilmektedir (Sexton ve Alexander 2000). Yapılan longitidunal çalışmalarda etkinliği kanıtlanmış terapötik müdahaleler arasında yer almaktadır (Listenbee, 2014).

Sosyal Beceri Eğitimi Programı (Social Skills Training Program), çocukların akranları ile olan ilişkilerinin niteliğini ve kabul görmelerini arttırmak amacıyla çocuklara bazı sosyal becerilerin öğretilmesine odaklanan bir programdır (Deniz ve ark. 2011a).

Ebeveyn Denetim Eğitimi (Parent Management Training), saldırgan davranış sergileyen çocukların tedavisinde sık kullanılan modellerden biridir. Ebeveynlere çocuklarına nasıl davranacakları, iletişim becerileri, çocukları ile birlikte etkili bir şekilde nasıl zaman geçirebilecekleri konusunda eğitim verilir (Graziona ve Diament 1992).

Bu programlarda genel olarak;

- katılımcılar etiketlenmemeli,

- programların katılımcıların gelişim düzeyine uygun olmasına önem verilmeli,
- katılımcı grubu iyileştirebilmeli
- katılımcıları grupta tutabilmeli,
- büyük çocuklar için hazırlanmış programların küçük çocuklara adapte edilmeden uygulanmasından kaçınılmalı,
- katılımcıların dencileri dikkate alınmalı,
- programı bütünsel olarak uygulamaya dikkat etmelidir (Stevens ve ark. 2006).

Danışmanlık: Danışmanlık, suç açısından riskli genç bireyler ile sosyal becerisi iyi olan akranlar ve gönüllü büyükler arasında ilişki oluşturmayı kapsar. Genç bireylere yardıma yönelik danışmanlık üç süreç içinde gerçekleşmektedir;

- Genci sosyal-emosyonel gelişime teşvik etmek,
- Genç için bir rol model ve bir savunucu sağlamak,
- Gencin bilişsel gelişimini diyalog ve dinleme aracılığı ile geliştirmek.

Bu üç süreç birleştğinde gencin akademik performansında, psikososyal gelişiminde ve riskli davranışlarında gelişmeler olabilmektedir (Stevens ve ark. 2006).

Tolan ve ark. (2014), danışmanlık programlarının davranış sorunları, akademik başarı ve madde kullanımı üzerine etkisini inceledikleri metaanaliz çalışmasında, 1970 ve 2011 yılları arasında yapılmış anlamlı ve güçlü yarı deneysel araştırmalar incelenmiştir. Danışmanlık yaklaşımının özellikle mesleki gelişim üzerindeki etkisi daha güçlü olarak ön plana çıkmıştır. Lipsey (2009) çocuk suçluluğunda etkili müdahaleleri incelediği metaanaliz çalışmasında, rehberlik ve grup danışmanlığının suç tekrarını %20'den fazla indirdiğini belirlemiştir. Emosyonel desteğe vurgu yapan proramların, haftada en az bir kez beş saat uygulanmasının daa etkili olduğu belirtilmektedir (Ross ve ark. 2010).

Danışmanlık yaklaşımının, danışman ve genç birey arasında iyi ilişkiler kurulduğunda, teorik-deneysel yapı üzerine temellendirilmiş uygulamalar kullanıldığında dezavantajlı geçmişi olan bireylerde etkili olabileceği bildirilmektedir.

Bu uygulamalar, “danışmanlık eğitimini sağlama, genç bireyler ile uygun rehberleri eşleştirme, genç bireyler ve danışmanlara birlikte uygun aktivite sağlayabilme, danışmanlık ilişki sürecini gözlemleme ve denetleme, danışman ve genç birey arasında düzenli iletişimi sağlama, danışmanlık ilişkisini sonlandırmayı planlama”dır (Stevens ve ark. 2006).

Polis Hizmetleri: Bu uygulama, soruna yönelik polis hizmetleri yaklaşımı üzerinde temellendirilmiştir. Mevcut organizasyonel yapılar olmaksızın polis hizmetleri net olarak tanımlanmış sorun üzerinde odaklanmaktadır. Amerika’da coğrafi bilgi sistemlerinin (ComStad gibi) kullanımı bu alandaki yenilikleri içermektedir. Coğrafi Bölge Sisteminde, sorunu analiz etmek için “suçun işlendiği bölge, işlenme zamanı, suçun türü ve bölgenin polis yönetiminin yanıtları veritabanına girilmektedir. Bu veri tabanları aracılığı ile belirli zamanlarda ve belirli yerlerde olan suç kümelenmeleri tespit edilerek suç haritaları oluşturulmakta ve polis kaynaklarının bu alanlara konsantre olmaları sağlanmaktadır (Stevens ve ark. 2006).

Ülkemizde adalet istatistikleri cezaevine gelen ve getirilen çocuk istatistikleri başlığı altında Adalet Bakanlığı ve TUIK tarafından yapılmaktadır. Bu istatistikler tutulurken “suçun işlendiği coğrafi yer, yaş, cinsiyet, geliş nedeni, suç türü ve madde kullanımı” başlığı altında istatistiklere ulaşılabilir. Bu nedenle suçun işlendiği coğrafi bölgeler mevcut sistem aracılığı ile kolaylıkla tespit edilmektedir.

2.2.4.3. Üçüncül Önleme

Hedeflenen gruplarda önleyici yaklaşımlar yukarıda sunulmuştur. Bunlara ek olarak aşağıdaki yaklaşımlar üçüncül önleme kapsamındadır:

- Sıfır Tolerans Polis Hizmetleri
- Denetimli Serbestlik
- Şartlı Tahliye ve Yoğunlaştırılmış Denetim/Gözlem
- Acemi Kampları
- Sosyal İyileşme
- Onarıcı Adalet Sistemi

Burada yer alan uygulamaların hiçbiri gençler arasında suç işlemeyi önlemede Multisistemik Terapi, Fonksiyonel Aile Terapisi gibi terapötik yaklaşımlar kadar umut verici değildir. Üçüncül önlemede kaçınılmaz bir diğer sorun yakalanan gençler üzerine odaklı olmasıdır. Bu kişiler suç işleyen çocukların küçük bir azınlığıdır. Adalet sistemi içerisinde yakalanan kişilerin en üretkenden ziyade en çok görünen en aktif suç işleyen kişiler olduğu bilinmektedir (Stevens ve ark. 2006).

Üçüncül önleme aynı zamanda saldırıya uğramış, istismar edilmiş, hırsızlığa uğramış bu gençlerin arasında da mağduriyeti önleme amacıyla olmalıdır (Stevens ve ark. 2006).

Sıfır Tolerans Polis Hizmetleri: “Sıfır Tolerans” Amerika’dan İngiltere aracılığı ile Avrupa ülkelerine giriş yapmış bir slogandır. Bu yaklaşımlar küçük suçların bile ağır cezalandırılması hareketini desteklemektedir. Küçük suçlara gösterilen toleransın daha büyük suçlara yol açtığını savunmaktadır. Sert yaklaşımlar olarak bilinmektedir (Stevens ve ark. 2006; Dolu ve ark. 2010). Bu tür uygulamaların polisler ve sivil insanlar arasında olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir (Stevens ve ark. 2006).

Denetimli Serbestlik: Denetimli serbestlik hizmetlerinin temel amacı toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak için suç işleyen bireyleri iyileştirerek ve sosyalleştirerek üretken bir birey olarak toplum içindeki yerini almasına yardım etmektir (Bayraktar 2007). Özellikle Amerika’da 1992’den bu güne kadar yapılan araştırmalar denetimli serbestlik uygulamalarının diğer girişimlerden daha iyi olmadığını ortaya koymuştur. Yoğun gözetimin suç tekrarını azalttığına dair bir bulgu yoktur. Aynı zamanda daha fazla çalışan gerektirdiği için maaliyeti yüksektir. Bununla birlikte yukarıda açıklanan terapötik uygulamalar ile birlikte etkinliği değerlendirilmelidir (Stevens ve ark. 2006).

Şartlı Tahliye ve Yoğunlaştırılmış Denetim/Gözlem : 1992 yılından beri Amerika’da şartlı tahliye ile ilgili yapılan araştırmalarda ek bir müdahale olmaksızın yapılan şartlı tahliye uygulamalarının suç tekrarını azaltmada etkili olmadığı belirlenmiştir. Yoğun gözetimin etkisini inceleyen araştırmaların sonuçlarına göre daha çok sayıda personele, madde testlerinin kullanımı ile ilişkili olarak artan maliyetine rağmen suç tekrarını azaltmadığı belirlenmiştir. Ancak şartlı tahliye yukarıda tanıtılan diğer terapötik uygulamalar ile kombine edildiğinde başarılı olabilmektedir (Stevens ve ark. 2006).

Acemi Kampları: Olumsuz değerlendirmelere sebep olan ve yararlılığı kanıtlanmayan askeri eğitim stili ıslah çalışmasıdır. Bu kamplara gönderilen gençlerden (genellikle

erkekler) yoğun bir disiplin, tatbikat ve egzersizi takip etmesi beklenir. Acemi kamplarının çocuk suçlularda yapı, disiplin ve özgüven eksikliği tepkisi verdiği iddia edilmiştir. Acemi kamplarının suç tekrarını azaltmada geçmiş performansı kötüdür (Stevens ve ark. 2006).

Sosyal İyileşme : Az sayıda araştırma üçüncül önleme yöntemlerinin genç suçlular üzerindeki etkisini ve farklı cezalandırma veya iyileştirme türlerinin sosyal uyumu nasıl etkilediğini incelemiştir (Stevens ve ark. 2006).

Bu konuda kapsamlı bilgiler sunan Sundell ve ark. (2000) İsviçre’de sosyal iyileşme yaklaşımının genç suçlular üzerindeki etkisini incelemiştir. 1980’lerin sonunda Stocholm’da sosyal iyileşme bakım projeleri genç suçlular için bir alternatif yaklaşım olmuştur. Bu projeler 15-20 yaş aralığında suç işleyen gençlere yönelik ve ana hedefi suç gelişimini önlemek ve gençlerin güven duygusunu ve benlik saygısını güçlendirmektir. Aktiviteler gençlerin ilgisine yönelik (örneğin arabalar, atletizm ya da tiyatro gibi) katılım gönüllü olmuştur. Finansman gönüllü kuruluşlar ve özel firmalar tarafından sağlanmıştır.

Uygulama süresi bir veya iki yıl arasında, çalışma bireysel olarak bir takvim etrafında uygulanmıştır. Uygulamada gencin kuruma kabulünden sonra çalışanlar genç, ailesi ve sosyal çalışmacı ile birlikte bireysel bakım planı düzenlenmiş, uygulamanın odağı gencin kişisel gelişimi olmuştur. Örneğin öğrenme tipi ve sınırları, dakik olması, “doğru” ve “yanlış” kavramları ve agresyonu yönetme biçimi gibi. Her gence, ailesi ve yetkililerle iletişim kurmasında yardımcı olacak bir irtibat görevlisi atanmış ve bu irtibat görevlisi aynı zamanda gencin bir hobi bulmasına yardımcı olmuştur. Sundall ve ark. (2000) 1989-1994 yılları arasında süren bu projede 17-18 yaşlarında 133 genci takip etmişlerdir. Sosyal iyileşme programı tamamlandıktan beş yıl sonra gençlerin %71’i yeni suçlar işlemeye devam etmiş, %89’u sosyal refaha ulaşmıştır, %25’nin ruhsal bozukluğu tedavi edilmiştir. Bununla birlikte suç, bağımlılık ve ruhsal hastalık zamanla azalmıştır. Geçen üç yıl boyunca gençlerin %25’i bu tür sorunların hiçbirini yaşamamış ve %19’u sosyal refaha bağlı kalmıştır. Kalan %56’sı suçu için cezalandırılmıştır. 20 gençle yapılan görüşmede, tamamına yakınının sosyal iyileştirme projesine özellikle de gençlerle yetişkin personelin iletişimine yönelik olumlu oldukları görülmüştür. Neredeyse hiç bir genç ne cezaevinde ne de kaldıkları kurumlarda sosyal çalışmacılar ya

da personelle böyle bir iletişim kurmadıklarını ifade etmişlerdir. İyileştirme projesinin başarı oranı yıllar içinde artmıştır.

Onarıcı Adalet Sistemi: Bir anlaşmazlığın taraflarının çözüme aktif bir şekilde katılması ve anlaşmazlığın doğurduğu olumsuz sonuçların hafifletilmesi düşüncesine dayanarak, dostane bir şekilde müzakere edilmesi suretiyle sosyal sorumluluğun ve hoşgörünün geliştirilmesini amaçlayan, onarıcı yöntemleri kullanan ve onarıcı sonuçların ortaya çıkmasını amaçlayan programlar olarak tanımlanmaktadır. Bu esaslar çerçevesinde onarıcı süreç ise mağdur, fail ve uygun olduğunda suçtan etkilenen diğer kişiler ve toplum fertlerinin, genellikle bir kolaylaştırıcının yardımıyla, suçtan kaynaklanan meselelerin çözümüne birlikte ve aktif olarak katılmalarıdır. Onarıcı süreç, arabuluculuğu (uzlaştırma) ifade etmektedir (Özbek 2005; Akçay 2011)

Onarıcı adalet yaklaşımları özellikle de çocuklar için uygun olarak kabul edilmektedir (Stevens 2006).

Çocuk Haklarının kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (European Convention on the Exercise of Children's Rights) ve Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (United Nations Convention on the Rights of the Child) gibi uluslararası belgelerde, suça sürüklenen çocuklara yönelik uzlaştırma konusunda önerilerde bulunulmuştur (Akçay 2011).

Avrupa dışından gelen kanıtlara göre (baskın olarak Amerika'dan gelen kanıtlar) çocuk suçluluğunu birincil, ikincil ve üçüncül önleme düzeyinde ümit veren yaklaşımlar olarak;

“Gelişimsel suç önleme, okul güvenliği müdahaleleri, okul sonrası aktiviteler, durumsal suç önleme, terapötik müdahaleler (Multisistemik Terapi, Fonksiyonel Aile Terapisi), danışmanlık, suçun yoğunlaştığı alan ve bölgelere yönelik polis hizmetleri, onarıcı adalet sistemi” önerilmektedir.

Bununla birlikte çocuk suçluluğunu önlemede zorlama, ya da kontrol, gözetleme, caydırıcılık ya da disipline odaklanmış müdahaleler, korku ya da emosyonel yüklenmelere odaklanan yaklaşımların etkili olmadığı bildirilmektedir. Bu yöndeki yaklaşımların bazıları aşağıdaki gibidir;

“Çocuklar için sokağa çıkma yasağı, mahkum-çocuk görüştürme (Scared straight) programları, şartlı salıverme/tutuklama, yapılandırılmamış yaşam becerileri,

herhangi bir temeli olmayan ya da bilişsel davranışçı teknik içermeyen bireysel danışmanlık, askeri stil acemi kampları” dır (Stevens ve ark. 2006; Ross ve ark. 2010).

2.3. SUÇA YÖNELEN ERGENLERE YÖNELİK PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ UYGULAMALARI VE ARAŞTIRMALAR

İlk olarak 1985 yılında Amerikan Hemşireler Birliği tarafından Adli Kurumlarda Hemşirelerin Uygulama Kapsam & Standartları'nın yayınlanması ile birlikte Adli Hemşirelik bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmiştir. 2004 yılında Amerikan Hemşireler Birliği cezaevinde çalışan uzman hemşireler için Adli Hemşirelik; Uygulama Kapsam & Standartları başlığı altında bir klavuz geliştirmiştir. Bu standartlar tüm hemşireler ve cezaevinde çalışan uzman hemşireler için geçerli olmasına rağmen Amerikan Hemşireler Birliği, Amerikan Psikiyatri Hemşireler Birliği ve Uluslararası Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Topluluğu tarafından Ruh Sağlığı-Psikiyatri Hemşireliği Kapsam & Standartları rehberi ek olarak yayınlanmıştır. Bu rehberlerde Amerikan Hemşireler Birliği çalışma alanları olarak cezaevleri, çocuk cezaevleri, adli psikiyatri hastaneleri ve diğer cezaevi birimlerini (Ayaktan takip klinikleri veya revirler) belirlemiştir. Aynı zamanda bu kurumlarda, psikiyatrik tanı almış bireylerin takibi, ruh sağlığı açısından risk taşıyanların ise erken tanınması, tedavisi ve önleyici çalışmalar konusunda hemşirelere öneriler getirmiştir (Phillips 2007).

Amerika Cezaevi Sağlık Bakım Komisyonu, Psikiyatri hemşirelerini cezaevi sağlık bakım sisteminde maliyeti etkin nitelik bakım sağlayıcılar olarak kabul etmektedir. Amerikan Hemşireler Birliği tarafından oluşturulan Adli Hemşirelik: Kapsam & Standartları rehberine göre psikiyatri hemşiresi yeniden suç işlemeyi önlemek için “Yeniden Giriş” (Re-offending Movement) hareketini destekler. Bu harekette cezaevinde kalan bireylerin topluma geçisi aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Psikiyatri hemşiresi; cezaevi ruh sağlığı bakımını geliştirmek için doğru bilgi toplar, topluma başarılı bir dönüş ihtimalini geliştirebilmek için Cezaevi Ruh Sağlığı Bakım Standartları & Hizmet Dağıtım Rehberine (The correctional Mental Health Care Standards & Guidelines for Delivering Services) göre etkili önleme, tarama, tedavi (psikofarmakoloji ve psikoterileri içeren) ve taburculuk planı geliştirerek uygulama yapar (Phillips 2007).

Cezaevi Adalet Sistemi içerisinde ergenler ile çalışan hemşirelerin, bu popülasyonun sağlık ve psikososyal gereksinimlerinin karşılanmasındaki rolü giderek

kritik olarak kabul edilmektedir. Bu gençlerin karşılaştıkları sorunların karmaşıklığını tanımlamak ve onların kendi bakımlarını karşılamalarını optimal düzeye getirmek için multidispliner ve multisektörel bir yaklaşım gereklidir. Adalet sistemi, sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık sistemi üyelerinin birlikte çalışmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Shelton ve Pearson 2005). Uzman psikiyatri hemşiresi tıp bilimindeki eğitimi, psikiyatrik hastalıkların nörobiyolojisi, sistem teorisi, tanılama/tedavi yöntemleri ve diğer bilimsel durumlar ile ilişkisinden ötürü Ceza Adalet Sistemi uygulamaları için en ideal klinisyenlerdir (ISPN 2008).

Bu bağlamda şiddet ve saldırgan davranışın erken belirtilerini tanılamak, suça yönelen ergenlerin sorunlarını ve bu sorunlar ile nasıl başedeceklerini değerlendirmek ve girişimde bulunmak, kişilerarası ilişkilerini etkileyen duygu ve davranışlarının farkına varmasına ve düzeltmesine yardımcı olmak, yeniden topluma dönüşünde topluma uyum sağlamasına yönelik uygulamalar yapmak, toplum ruh sağlığında psikiyatri hemşirelerinin görevleridir (Olds ve ark. 1998; Shelton 2008; Shelton 2009; Bishop ve Coxhead 2010; Shelton ve ark. 2011). Özellikle birinci basamakta sağlık kurumlarında, toplum ruh sağlığı merkezlerinde, okullarda, sosyal hizmetler çocuk esirgeme kurumlarında, cezaevlerinde çalışan uzman psikiyatri hemşireleri terapist, eğitici ve araştırmacı rollerini kullanarak bu tür uygulamaları yürütmeleri gerekmektedir. Mevcut yönetmeliğine göre toplum ruh sağlığı hemşiresi, ergenlik döneminde ortaya çıkabilecek riskli davranışlar (sigara, alkol ve madde bağımlılığı, intihar, şiddet davranışı, riskli cinsel davranışlar vb.) konusunda koruyucu müdahaleleri gerçekleştirir. Bu doğrultuda ergene, aileye ve topluma danışmanlık yapar (Resmi Gazete Nisan 2011).

Bu alanda hemşireler tarafından yapılan çalışmalara bakıldığında; Olds ve ark. (1998) hemşire ev ziyaretlerinin çocuğun suç davranışı ve antisosyal davranış üzerine uzun dönem etkisini incelemişlerdir. Çalışma on beş yıl izlemli ve randomize kontrollü olarak yapılmıştır. Çalışmaya 400 yüksek riskli (evli olmayan, düşük sosyoekonomik düzeye sahip) gebeler dahil edilmiştir. Toplam 4 grup oluşturulmuştur. Birinci ve ikinci gruba (n:184) hiç ev ziyareti yapılmamıştır, üçüncü gruba (n: 100) gebelik süresince ve dördüncü gruba ise (n:116) gebelik ve çocuk iki yaşına gelinceye kadar hemşire ziyaretleri sürdürülmüştür. Araştırma verilerine göre hemşire ziyareti yapılan grup (4. grup) anlamlı derecede daha fazla oranda polis tarafından durdurulmuş, daha az oranda

tutuklama, sabıka, resmi gözetim ve evden kaçma, daha az oranda cinsel partner, günlük sigara ve alkol tüketimi bildirmişlerdir. Bunlar dışındaki davranışsal problemler üzerine programın etkisi olmamıştır.

Shelton ve ark. (2009) suça yönelen 63 ergen ve yetişkine yönelik olarak Dialektik Davranış Terapisi uyguladıkları araştırmalarında eğitime katılan ergenlerin girişim sonrasında ceza kartı oranlarında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde düşüş görülmüştür. Fiziksel saldırganlık puan ortalamalarında da benzer şekilde girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde düştüğü görülmüştür. Shelton ve arkadaşları tarafından yapılan diğer bir çalışmada; 16-19 yaş aralığında 38 tutuklu ergene 16 hafta süre ile Dialektik Davranış Terapisi (Dialectical Behavior Therapy) uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre girişim sonrasında fiziksel saldırganlık puanında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma ve başetme becerisi puanında anlamlı derecede artma görülmüştür Aynı zamanda disiplin kartlarında da öntest ve sontest arasında anlamlı bir değişim görülmüştür (Shelton ve ark. 2011).

Beşer (2008) suça yönelen ergenlerin olumlu kişilerarası ilişki geliştirmelerine yönelik hazırladığı programın etkinliğini değerlendirmek için 60 ergene deneysel desende gerçekleştirdikleri araştırmanın bulgularına göre deney grubundaki ergenlerin, girişim sonrasında duygusal semptom, davranış sorunları, dikkat eksikliği-aşırı hareketlilik, akran sorunları girişim öncesine göre daha az yaşadıkları, sosyal davranışları daha fazla sergiledikleri, olumlu ilişki tazı olan besleyici, açık ve saygılı ilişki tarzını daha fazla, olumsuz ilişki tarzı olan zehirleyici, saygısız ve küçümseyici ilişki tarzını daha az kullandıkları bulunmuştur.

Shelton (2009) çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik toplum tabanlı olarak LEAD (LEAD: Leadership, Education, Achievement, and Development) programını 10-14 yaş aralığında 146 ergene yarı deneysel desende uygulamışlardır. Program 14 hafta sürmüştür. Programın sonuçlarına göre eğitime katılan ergenlerin özsaygı düzeyinde artış ve davranış kontrolü düzeyinde artış belirlenirken dirençlilik puanlarında bir fark belirlenmemiştir.

Konu ile ilgili yapılan hemşirelik çalışmaları incelendiğinde; ergenlerin suça yönelenmesini önlemeye ve suça yönelen ergenlerin topluma uyumunu kolaylaştırmaya yönelik duygusal davranışsal alanlarda yaşadıkları problemleri çözümünde yardımcı olacak müdahale programları uygulandığı görülmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ŞEKLİ

Araştırmanın amacı Agresyon Replasman Eğitiminin suça yönelen ergenlerin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranışları üzerine etkisini değerlendirmektir.

Araştırma çalışma koşulları nedeni ile deney ve kontrol gruplarının seçiminde randomizasyon (rastlantısallık) sağlanamadığı için öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desende gerçekleştirildi.

3.2. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Hipotez 1: “Agresyon Replasman Eğitimi” suça yönelen ergenlerin öfke düzeylerini azaltır.

Hipotez 2: “Agresyon Replasman Eğitimi” suça yönelen ergenlerin saldırgan davranış düzeylerini azaltır.

Hipotez 3: “Agresyon Replasman Eğitimi” suça yönelen ergenlerin sosyal problem çözme becerilerini artırır.

3.3. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ

Bağımsız Değişkenler: Suça yönelen ergenlerin bireysel özellikleri (yaş, kardeş sayısı, eğitim durumu, yaşadığı yer/kişiler, sigara-alkol-madde kullanma durumu, sorunla baş etme biçimi, kişilik tipi, şiddete maruz kalma durumu ve daha önce suç işleme durumu), ailesel özellikleri (aile tipi, anne babanın mesleği, eğitim durumu, yaşama durumu, üvey olup olmadıkları, ailenin ekonomik durumu, anne-baba tutumu, ailede iletişim ve ilişkiler, ailede fiziksel veya psikiyatrik hastalık olma durumu, ailede sigara-alkol ve madde kullanma durumu) ve Agresyon Replasman Eğitimi bağımsız değişkenler olarak değerlendirildi.

Bağımlı Değişkenler: Suça yönelen ergenlerin uygulama öncesi ve sonrası Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Envanteri'nden aldığı puanlar bağımlı değişkenler olarak değerlendirildi.

3.4. ARAŞTIRMANIN YERİ ve UYGULAMA ZAMANI

Araştırmanın uygulanması Ekim 2012 – Kasım 2013 tarihleri arasında, İstanbul'daki tek çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu olan Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan suça yönelen ergenlerle gerçekleştirildi. Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 36 adet koğuş ve 324 sayıda ergen bulunmaktadır. Kurumda 1 müdür, 2 müdür yardımcısı, 19 personel çalışmaktadır. Kurumun toplam 5 adet dersliği, 2 adet grup eğitimi odası, 2 adet iş atölyesi vardır. Bu atölyelerde 6 farklı etkinlik planı oluşturulabilmektedir. Dönemsel olarak değişmekle birlikte iş atölyelerinde tekstil, alüminyum doğrama, takı tasarım, cam boyama, kuaförlük, bilgisayar eğitimi, bağlama kursu açılabilir. Sosyal servisinde 1 sosyal çalışmacı, 2 psikolog, 3 öğretmen ve 2 infaz koruma memuru çalışmaktadır.

3.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ ve ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini İstanbul'un Maltepe ilçesi Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan 14-17 yaş aralığında ki tüm ergenler (N: 251) oluşturdu.

Araştırma Örneklemi S-PLUS Statistical Package Programında; power analizi ile hesaplandı. Planlanan çalışma kapsamında suça yönelen ergenlerde Agresyon Replasman Eğitimi'nin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranışı azaltmadaki ortalama 15.33'lük puan farkı, tahmini ± 26 standart sapmada anlamlı bulmak için I. Tip hata miktarı 0.05, testin gücü 0.80 iken ($\alpha = 0.05$, $1-\beta = 0.80$) minimal örneklem büyüklüğü 50 (her bir grup için $n=25$) olarak bulundu.

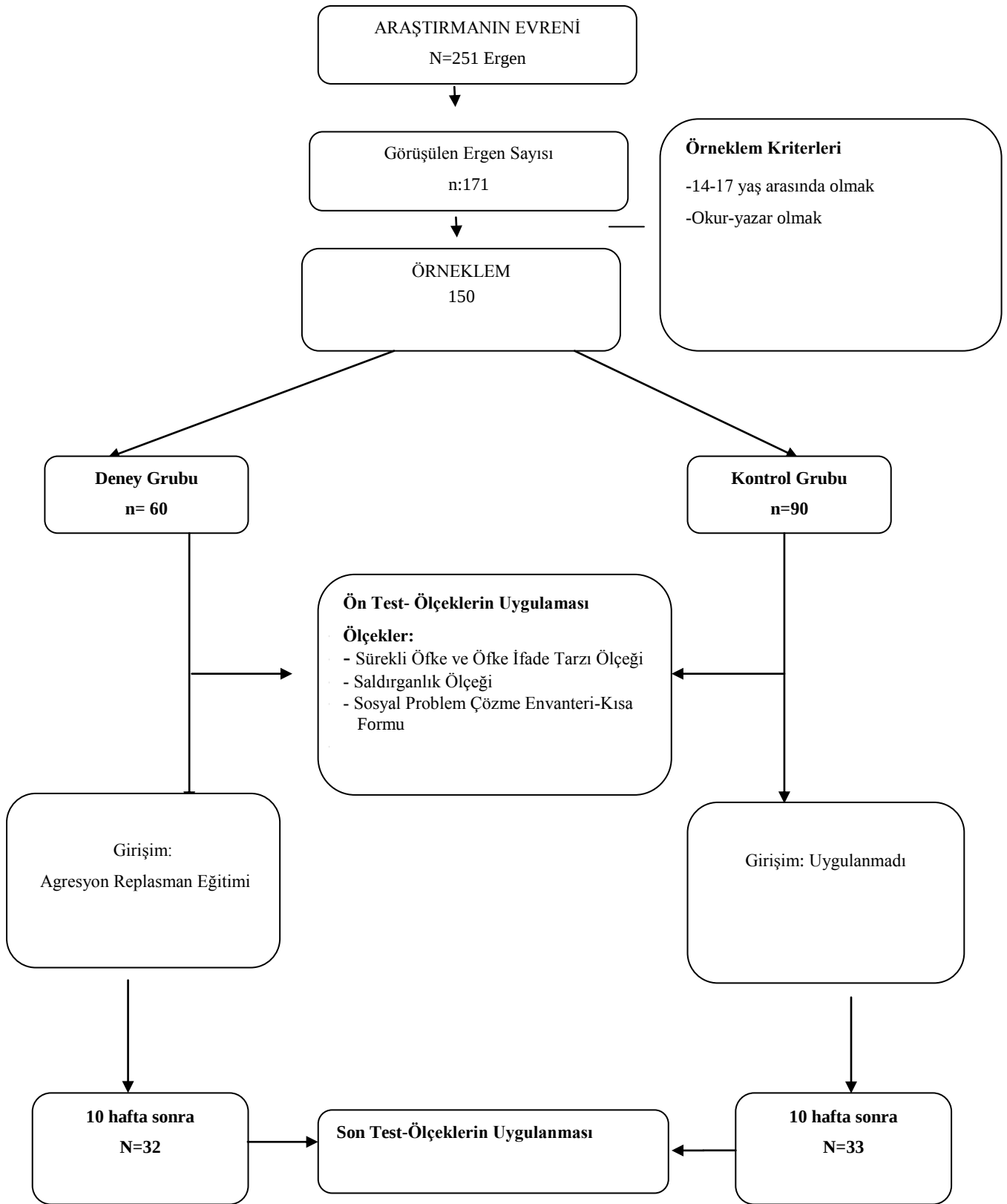
Örneklem seçim kriterleri;

- 14-17 yaş arasında olmak,
- Okur-yazar olmaktır.

Cezaevinde tüm koşullarda bulunan ergenlerin listesi oluşturuldu. Basit raslantısal yöntem ile kura çekilerek her bir koşulda bulunan ve örneklem seçim kriterine uygun olan ergenlerle görüşme yapıldı.

Verilerin tek bir kurumdan toplanması nedeni ile deney grubuna uygulanan girişime kontrol grubu ulaşarak Tip II yanılga ya yol açabileceği için öncelikli olarak deney grubu oluşturulup deneysel girişim uygulandı. Bu şekilde çalışmanın iç geçerliliği korundu. Deney grubu tamamlandıktan iki ay sonra kontrol grubu görüşmeleri yapıldı. Deney grubu için 81 ergen ile görüşüldükten sonra örneklem seçim kriterlerine uyan 60 ergen belirlendi. Kontrol grubu için 90 ergen ile görüşme yapıldı ve tamamı kontrol grubuna alındı.

Çalışma toplam 40 hafta sürdü. Çalışma süresince deney grubundan 28 kişi, kontrol grubundan 57 kişi tahliye ve sevk nedeni ile ayrıldı. Araştırma deney grubunda 32, kontrol grubunda 33 kişi olmak üzere toplam 65 ergen ile tamamlandı (Şekil 3-1: Araştırma Tasarımı).

Şekil 3-1: Araştırma Tasarımı

3.6. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri, (1) *Bilgi Formu*, (2) *Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri*, (3) *Saldırganlık Ölçeği* ve (4) *Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu* kullanılarak toplandı.

3.6.1. Bilgi Formu (Ek-V)

Bu form araştırmacı tarafından ergenlerin bireysel ve ailesel özelliklerini değerlendirmek amacı ile literatür (Preski ve Shelton 2001; Öztürk 2005; Bayındır ve ark. 2007; Akduman ve ark. 2007; Demirhan 2007; Shelton 2008; Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu 2007; Beşer 2008; Deniz ve ark. 2011a; Shelton ve ark. 2011) doğrultusunda oluşturuldu. Bilgi Formu toplam 24 maddeden oluşmaktadır:

Ergenlerin Bireysel Özellikleri: Yaşı, kardeş sayısı, eğitim durumu, yaşadığı yer/kişiler, sigara-alkol-madde kullanma durumu, sorunla baş etme biçimi, kişilik tipi, şiddete maruz kalma durumu ve daha önce suç işleme durumu içeren sorular ile değerlendirildi.

Ergenlerin Ailesel özellikleri: Aile tipi, anne babanın mesleği, eğitim durumu, yaşama durumu ve üvey olup olmadıkları, ailenin ekonomik durumu, anne-baba tutumu, ailede iletişim ve ilişkiler, ailede fiziksel veya psikiyatrik hastalık olma durumu ve ailede sigara-alkol-madde kullanma durumu kapsamında değerlendirildi.

3.6.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri (SÖÖTÖ) (Ek-VI)

Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri, bireylerin öfke ifade tarzlarını belirlemek amacıyla Spielberger ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilmiş olup ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir. Sürekli Öfke Ölçeği ve Öfke Tarz Ölçeği olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Toplam 34 maddelik ve 4'lü likert yapıdadır. Ölçeğin maddeleri hemen hiçbir zaman (1 puan), bazen (2 puan), çoğu zaman (3 puan) ve hemen her zaman (4 puan) olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin, ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi, sonraki 24 maddesi öfke ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli öfke, kişinin genelde kendini nasıl hissettiğini, ne derece öfke yaşadığını, öfke ifade tarzında ise, genelde ne sıklıkta sözü edilen şekilde davrandığını ifade etmektedir. Öfke İçte alt boyutunda, hissedilen öfkenin bastırılarak içte tutulma düzeyi, Öfke-Dışa alt boyutunda, dışa vurma düzeyi ve Öfke Kontrol alt boyutunda ise, öfkenin mantığa bürünme, inkar, bastırma gibi savunmalarla kontrol edilme durumunu ölçmek için

geliştirilmiştir. Sürekli Öfke ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 40'tır. Öfke İfade Tarzı Ölçeği, öfke içte (13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31. maddeleri), öfke dışı (12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33. maddeleri) ve öfke kontrol (11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34. maddeleri) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Öfke-İçte, Öfke-Dışa ve Öfke Kontrolü alt boyutlarının her birinden alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 32'dir (Özer 1994).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Özer (1994) tarafından yapılmış olup, lise öğrencilerinde, Sürekli Öfke Ölçeği için Cronbach Alfa değeri .78; Öfke Tarz Ölçeği alt boyutları için "Öfke Kontrolü" .84; "Öfke Dışa" .72 ve "Öfke-İçte" .61 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Sürekli Öfke Ölçeği için elde edilen Cronbach Alfa değeri .90'dır. Öfke Tarz Ölçeğinin alt boyutları için ise, Öfke-Kontrol .79, Öfke-Dışa .47 ve Öfke-İçte .57 olarak belirlendi.

3.6.3. Saldırganlık Ölçeği (Ek-VII)

Saldırganlık Ölçeği Arnold H. Buss ve W.L. Warren tarafından 2000 yılında güncellenerek "Aggression Questionnaire" adını almıştır (Buss ve Warren 2000). 34 maddeden oluşan ölçeğin; fiziksel saldırganlık (8 madde), sözel saldırganlık (5 madde), öfke (8 madde), düşmanlık (7 madde), dolaylı saldırganlık (6 madde) bölümlerinden oluşan 5 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi olup yanıtlama seçenekleri; karakterime tamamen uygun (5 puan), karakterime çok uygun (4 puan), karakterime biraz uygun (3 puan), karakterime çok az uygun (2 puan), karakterime hiç uygun değil (1 puan) şeklindedir. Fiziksel saldırganlık alt boyutu, fiziksel saldırganlıkta bulunma dürtülerini kontrol etme düzeyi ve otoriter kişilerle sorun yaşama durumunu değerlendirmektedir. Sözel Saldırganlık alt boyutu, kavgacı ve düşmancıl konuşma durumunu değerlendirmektedir. Öfke alt boyutu, uyarılma ve kontrol duygusuna karşı öfkelenme özelliklerini değerlendirmektedir, daha çok pasif-agresif tutum sergileyen kişilerde bulunur. Düşmanlık alt boyutu, sosyal uyumsuzluğu, küskünlük, sosyal yabancılaşma, paranoya gibi davranışları ölçmekte ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ise, bireyin doğrudan yüzleşmeden kaçınma durumlarında öfkelenme eğilimini değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34 en yüksek puan 170'dir. Saldırganlık Ölçeği toplam puanı yüksek ise, ölçeğin alt boyut puanlarının

incelemesi gerekir. Ölçekten alınan puanlardan 58 ve aşağısı düşük, 59 ve 110 arası normal, 111 ve üzeri yüksek saldırganlık düzeyine işaret eder (Can 2002).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Can (2002) tarafından yapılmıştır. Saldırganlık Ölçeği güvenirlik ve geçerlik analizinde ölçek DSM IV ölçütlerine göre tanı almayan sağlıklı ve gönüllü 300 kişiye uygulanmıştır. Güvenirliğin incelenmesinde cronbach alfa katsayısı, test tekrar test güvenirliği pearson momentler çarpımı formülü kullanılmıştır. İç tutarlık çalışmasında, cronbach alfa katsayısı toplam ölçüm için .91, alt boyutlar için; Fiziksel Saldırganlık .83, Sözel Saldırganlık .59, Öfke .72, Düşmanlık .74, Dolaylı Saldırganlık .53 olarak bulunmuştur (Can 2002).

Bu çalışmada Saldırganlık Ölçeği için elde edilen Cronbach Alfa değeri .92'dir. Saldırganlık Ölçeğinin alt boyutları için ise; Fiziksel Saldırganlık .90, Sözel Saldırganlık .70, Öfke .60, Düşmanlık .65 ve Dolaylı Saldırganlık .52 olarak belirlendi.

3.6.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu (SPÇE-KF) (Ek-VIII)

D' Zurilla ve arkadaşları tarafından 2002 yılında geliştirilen 13 yaş ve üzeri bireylerde kullanılabilen 25 maddelik Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu (SPÇE-KF) (Social Problem Solving Inventor-Short Form), "Problem Yönelimi" ve "Problem Çözme Tarzları" olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Problem Yönelimi boyutunda, Probleme Olumlu Yönelim ve Probleme Olumsuz Yönelim olmak üzere iki alt ölçek yer alırken; Problem Çözme Tarzı boyutunda ise, Rasyonel Problem Çözme, Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz, Kaçınan Tarz olmak üzere üç alt ölçekten oluşan ölçme aracı toplamda 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Probleme Olumlu Yönelim, sosyal problem çözmeyle bilişsel olarak kurgulamayı ifade eden yapılandırmacı bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Probleme Olumsuz Yönelim, sosyal problem durumlarında işlevsel olmayan (yapıcı olmayan) bilişsel-duygusal şemalar sorunları tehdit edici unsur olarak algılama, düşük öz-yeterlik, negatif sonuç beklentisi, düşük engellenme eşiği gibi özellikler yer almaktadır. Rasyonel Problem Çözme, Problem çözme tarzlarından yapıcı olanıdır. Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz, Problem çözme sürecinde sınırlandırılmış, dürtüsel, dikkatsiz, acele ve tamamlanmamış (yarım kalmış) davranışlardan oluşur ve Kaçınan Tarz ise, erteleme, pasif davranma ya da tepkide bulunmama, problem çözmede sorumluluğu başkalarına atma kaçınan tarzda görülen davranış örnekleridir. Ölçekte toplam 25 madde yer almaktadır. Maddeler Hiç Uygun Değil (0 puan) ile Tamamen Uygun (4 puan) arasında olmak üzere beşli olarak derecelendirilmektedir. Her bir alt

ölçeğe ait toplam puan elde edilebildiği gibi ölçekten genel toplam puan da elde edilebilmektedir. Her bir alt ölçeğe ait maddeler şöyledir; Probleme Olumlu Yönelim alt ölçeğinde madde 4, 5, 13, 15 ve 22; Probleme Olumsuz Yönelim alt ölçeğinde madde 1, 3, 7, 8 ve 11; Rasyonel Problem Çözme alt ölçeğinde madde 12, 16, 19, 21 ve 23; Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz alt ölçeğinde madde 2, 14, 20, 24 ve 25; Kaçınan Tarz alt ölçeğinde ise madde 6, 9, 10, 17 ve 18 yer almaktadır. Ölçme aracında tersten puanlanan maddeler yoktur. Ölçekten alınan en düşük puan 0, en yüksek puan ise 100'dür. Yüksek puan sosyal problem çözme becerisinin "iyi düzeyde olduğunu" gösterirken, düşük puanlar ise sosyal problem çözme becerisinin düşük düzeyde olduğunu gösterir. Ölçek toplam puanı hesaplanırken Probleme Olumlu Yönelim ve Rasyonel Problem Çözme puanları toplanıp, diğer boyutların (Probleme Olumsuz Yönelim, Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz ve Kaçınan Tarz) her birinden alınan puanlar ayrı ayrı yirmiden çıkarılarak toplama eklenmesi ile elde edilmektedir (Çekici 2009).

Ölçeğin Türk diline uyarlama çalışmaları Çekici (2009) tarafından doktora tezinde yapılmıştır. Sosyal Problem Çözme Envanteri-Kısa Formu güvenirliğinin incelenmesinde cronbach alfa katsayısı, test tekrar test güvenirliği pearson momentler çarpımı formülü kullanılmıştır. Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda 4 ölçek elde edilen ölçeğin her bir alt ölçeğe ilişkin iç tutarlık değerleri; Rasyonel Problem Çözme ve Probleme Olumlu Yönelim .81, Probleme Olumsuz Yönelim .76, Kaçınan Tarz .74 ve Dürtüsel/Dikkatsiz Tarz .61 şeklindedir. Ölçeğin test-tekrar test yöntemi ile yapılan güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur (Çekici 2009).

Bu çalışmada SPÇE-KF için elde edilen Cronbach Alfa değeri .78' dir. SPÇE-KF alt boyutları için ise Probleme Olumlu Yönelim ve Rasyonel Problem Çözme .85, Probleme Olumsuz Yönelim .65, Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz .48 ve Kaçınan Tarz .47 olarak belirlendi.

3.7. ETİK KONULAR

Araştırmaya başlamadan önce ilk olarak Agression Replacement Training (ART) Türk kültürüne uyarlanabilmesi ve geliştirilmesi için izin alındı (Ek-I). Daha sonra Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden (Ek-III) kurum izni ve Yeditepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (Ek-II) etik kurul izni alındı. Araştırmanın yapıldığı Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz

Kurumu müdürü ile görüşülerek araştırmanın amacı ve yöntemi anlatılıp bilgilenmesi sağlandı. Araştırmaya katılan ergenlere araştırmanın amacı ve yöntemi, nasıl sürdürüleceği, istedikleri zaman rahatlıkla çalışmadan ayrılacakları, alınan bilgilerin gizli kalacağı ifade edilip merak ettikleri sorular yanıtlanarak, yazılı ve sözlü olarak bilgilendirilmiş onamları alındı (Ek-IV).

3.8. AGRESYON REPLASMAN EĞİTİMİ

Bu araştırmada girişim olarak Agresyon Replasman Eğitimi (ARE) programı kullanıldı. Agression Replacement Training, Goldstein, Glick ve Gibbs (1998) tarafından geliştirilmiştir. ARE, Glick ve Gibbs (2011) tarafından hazırlanan son versiyonu temel alınarak ve eğitim programının kullanıldığı diğer araştırmalardan da (Currie ve ark. 2009; Gundersan ve Svartdal 2010; Kaunitz 2010; Currie 2010; Amendole ve Oliver 2010) yararlanılarak Türk dili ve kültürüne uyarlandı.

ARE, çocuk ve ergenlerin yeterli sosyal beceri ve ahlaki muhakeme geliştirmelerine, öfke kontrol becerilerini kazanmalarına ve saldırgan davranışı azaltmalarına yardım etmeye yönelik uygulanan bilişsel davranışçı teori odaklı bir müdahale programıdır. **Program özellikle kronik agresif/saldırgan çocuk ve ergenleri hedef almaktadır.** ARE okullardaki/cezaevlerindeki çocuklar ve ruh sağlığı merkezlerindeki yetişkinler için uyarlanmıştır. Evde, okulda ve toplumda pek çok kurumda birincil ve ikincil önleme amacı ile öğretmenler, rehberler, okul psikologları, gençlerin bakımı ile ilgili çalışanlar, sosyal çalışmacılar, ıslahevi çalışanları ve uzman psikiyatri hemşireleri tarafından uygulanmıştır (Amendole ve Oliver 2010; Glick ve Gibbs 2011).

Haftada 3 oturum şeklinde toplam 30 oturumdan oluşan ve yaklaşık on hafta süren programın içeriğinde; ergenlerin öfkelerini daha iyi yönetmeleri ve daha az saldırgan davranış göstermelerine yardım etmeye yönelik; sosyal beceri eğitimi, öfke kontrol eğitimi ve ahlaki muhakeme eğitimi vardır.

Programın geliştirilme aşamasında öncelikle programı geliştiren yazar ile görüşülerek gerekli izin alındı. Ardından araştırmacı tarafından program Türkçe'ye çevrildi. Daha sonra program bağımsız olarak bir İngilizce öğretmeni tarafından da Türkçe'ye çevrildi. Daha sonra her iki çeviri metni incelenerek programa son hali verildikten sonra, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ve Hemşirelikte Eğitim alanında uzman 5 kişi tarafından görüş alınarak uygulamaya hazır hale getirildi.

Bu aşamada araştırmacı, 23 Eylül 2012 ve 11 Kasım 2012 tarihlerinde Prof. Dr. Kültegin Ögel tarafından verilen “Motivasyonel Görüşme Tekniği” eğitimi (Ek-IX) ve 28 Nisan 2012 tarihinde Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük vakfı tarafından düzenlenen “Adli Alanı Tanıma Çalışma Grubu” isimli eğitime katıldı (Ek- X).

3.8.1. Sosyal Beceri Eğitimi

ARE'nin davranışsal bileşenini oluşturan Sosyal Beceri Eğitimi, etkili sosyal becerileri öğreten sistematik bir psikoeğitimsel müdahaledir. Sosyal öğrenme süreci üzerine temellendirilmiştir. Saldırgan davranışlar ile yer değiştirecek etkili sosyal becerileri öğretmeyi amaçlar. Özellikle suça yönelen veya suç işleyen çocuklar arasında sıklıkla az kullanılan becerileri geliştirmeyi hedef almıştır. Modelleme, rol oynama, performans geribildirimi ve ev ödevi aktivitelerini içerir. Eğitimde her hafta bir sosyal beceri çalışılır.

- *Modelleme:* Beceriye dayanak oluşturan davranışsal adımların kullanımı yöneticinin örnekleri ile gösterilir.
- *Rol-Oynama:* Grup üyelerinin gerçek yaşam durumları kullanılarak, her bir becerinin adımlarını prova etme ve düzeltme fırsatı sağlanır.
- *Performans Geribildirimi:* Övgü, yeniden yapılandırma sağlanır ve katılımcıların kendi rol-oyunlarına dair olumlu geribildirimler alınır.
- *Aktarım Eğitimi:* Aktarım eğitimi öğrenme ortamı dışındaki durumlarda, yeni öğrenilen becerilerin grup üyeleri tarafından kullanma yeteneğini artırır. Verilen ev ödevlerinin yapılması sağlanarak ya da eğitim ortamı dışındaki durumlarda kullanarak uygulamaları öğrenmelerini destekler. Katılımcıların eğitim sürecinde öğrendikleri becerileri çevrede (kurum, okul, ev, toplum) ihtiyaç duydukları zaman uygulayabilmesi ve becerileri kullanmaya devam etmesi hedeflenir.

Her bir Sosyal Beceri Eğitimi oturumunda katılımcıların beceriler hakkında konuşmaları, daha sonrada yönetici ve/veya yönetici yardımcısının beceri modellemesini izlemeleri sağlanır. Ardından da beceri adımlarını kendileri kullanarak beceriyi deneme fırsatı verilir. Katılımcılar ev ödevleri aracılığı ile beceriyi grup dışında da kullanmaları için teşvik edilir (Currie ve ark. 2009; Currie 2010; Gundersan ve

Svartdal 2010; Kaunitz 2010; Glick ve Gibbs 2011). Sosyal Beceri Eğitimi oturumları ve hedefleri aşağıda yer almaktadır;

1. Hafta: Şikâyetle Bulunma

Hedefler:

- ARE programının amaç ve içeriğini açıklayabilme.
- Grup kurallarını öğrenebilme.
- ARE'nin Sosyal Beceri Eğitimi bileşenini kavrayabilme.
- Sosyal Beceri Eğitimi oturumlarının sürecini anlayabilme ve Şikayette Bulunma becerisini öğrenebilme.
- Beceri Ödev Raporunu anlayabilme ve grup dışında da kullanabilme.

2. Hafta: Başkalarının Duygularını Anlama

Hedefler:

- Grup dışındaki Şikayette Bulunma becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Başkalarının Duygularını Anlama becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oynayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

3. Hafta: Zor Bir Konuşma için Hazırlanma

Hedefler:

- Grup dışındaki Başkalarının Duygularını Anlama becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Zor Bir Konuşma için Hazırlanma becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oynayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

4. Hafta: Başka Birisinin Öfkesi ile Baş Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Zor Bir Konuşma için Hazırlanma becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Başka Birisinin Öfkesi ile Baş Etme becerisinin önemini kavrayabilme.

- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oyunayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

5. Hafta: Başkalarına Yardım Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Başka Birisinin Öfkesi ile Baş Etme becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Başkalarına Yardım Etme becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oyunayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

6. Hafta: Kavgadan Uzak Durma

Hedefler:

- Grup dışındaki Başkalarına Yardım Etme becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Kavgadan Uzak Durma becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oyunayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

7. Hafta: Suçlama ile Baş Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Kavgadan Uzak Durma becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Suçlama ile Baş Etme becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oyunayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

8. Hafta: Grup Baskısı ile Baş Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Suçlama ile Baş Etme becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Grup Baskısı ile Baş Etme becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oyunayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

9. Hafta: Sevgiyi İfade Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Grup Baskısı ile Baş Etme becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Sevgiyi İfade Etme becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oynayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

10. Hafta: Başarısızlığa Tepki Verme

Hedefler:

- Sevgiyi İfade Etme becerisi ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Başarısızlığa Tepki Verme becerisinin önemini kavrayabilme.
- Becerinin adımlarını öğrenebilme, rol-oynayabilme ve grup dışında da beceriyi kullanabilme.

3.8.2. Öfke Kontrol Eğitimi

ARE'nin duygusal bileşenini oluşturan Öfke Kontrol Eğitimi psikolojik uyarılma işaretlerinin ve öz-denetim tekniklerinin tanımlanması ve yorumlanmasının öğretilmesini kapsar. 10 hafta boyunca her bir öfke kontrol eğitimi oturumunda öfke kontrol zinciri (Öfke uyarımları - öfkenin belirtileri - öfke kontrol teknikleri - hatırlatıcılar - önceden düşünme - kendini değerlendirme) takip edilerek zincirin her bir basamağı bir oturum boyunca işlenir. Haftanın içeriğinin anlatılmasını takiben modelleme, rol-oynama ve performans geribildirim aşamaları kullanılır. Katılımcıların öfke ile ilgili deneyimlerini aktardıkları “Öfke Günlüğü” kullanılır (Currie ve ark. 2009; Currie 2010; Gundersen ve Svartdal 2010; Kaunitz 2010; Glick ve Gibbs 2011).

- *Uyarımları Tanıma:* Öfkeli tepkileri provake eden dışsal olaylar ve içsel kendilik ifadeleri üzerinde durulur.
- *Öfke Belirtilerini Tanıma:* Bireysel fiziksel işaretler üzerinde durulur. Örneğin: gençler (kadın/erkek) öfkelendiklerinde kas gerginliği, yüzde kızarma ve yumruk sıkma yaşar.

- *Öfke Kontrol Tekniklerinin Kullanımı:* Katılımcılara “Hatırlatıcılar”ın kullanımında olduğu gibi, bireyin öfke düzeyini daha çok azaltmak için planlanmış “derin nefes alma, geri sayma, hayal kurma” teknikleri çalıştırılır.
- *Hatırlatıcıların Kullanımı:* “Sakin dur, sakın ol, gevşe” gibi kişinin kendine söyleyebileceği ifadeler üretilir.
- *Önceden Düşünme:* Bir davranışın muhtemel sonuçları değerlendirilir (EĞER bunu yaparsam SONRA bir şeyler olabilir).
- *Kendini Değerlendirmeyi Kullanma:* Bireyin çatışma durumuna yönelik bireysel tepkilerinin nasıl daha iyi olacağı üzerinde görüşülür (Uyaranları tanımlama, öfkenin belirtilerini tanımlama, hatırlatıcıların kullanımı ve öfke kontrol tekniklerinin kullanımı) ve daha sonra etkili performans için “kendine övgü” ve daha iyisini yapmak için “kendine danışmanlık” öğretilir (Currie ve ark. 2009; Currie 2010; Gundersan ve Svartdal 2010; Kaunitz 2010; Glick ve Gibbs 2011).

Öfke Kontrol Eğitimi oturumları ve hedefleri aşağıda yer almaktadır;

1. Hafta: Öfke Kontrol Eğitiminin Tanıtımı/Öfkenin ABC’si

Hedefler:

- Öfke Kontrol Eğitiminin hedeflerini anlayabilme.
- Öfke Kontrol Eğitimi oturumları için süreci anlayabilme.
- Öfkenin ABC’sini (durum – davranış – sonuç) öğrenebilme.

2. Hafta: Öfke Günlüğü ve Öfke Uyaranları

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfkenin ABC’si (durum – davranış – sonuç) ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfke Günlüğünü öğrenebilme ve kullanabilme.
- İçsel ve Dışsal Uyaranları öğrenebilme.
- Öfke uyaranları ile ilgili rol – oynayabilme.

3. Hafta: Öfkenin Belirtileri ve Öfke Kontrol Yöntemleri

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfke Günlüğü ve İçsel/Dışsal Uyaranlar ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfke Belirtilerini öğrenebilme.
- Öfke Kontrol Yöntemlerini: “Derin solunum, geri sayma, hayal kurma” öğrenebilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemlerinin tümünü* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

4. Hafta: Hatırlatıcılar

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfke Belirtileri ve Öfke Kontrol Yöntemleri ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Hatırlatıcılar kavramını öğrenebilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcıları* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

5. Hafta: Önceden Düşünme

Hedefler:

- Grup dışındaki Hatırlatıcıların kullanımı ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Önceden Düşünmeyi anlayabilme ve “Eğer - sonra” formülasyonunu öğrenebilme.
- Kısa/Uzun vadeli sonuçları tartışabilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünmeyi* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

6. Hafta: Kendini Değerlendirme

Hedefler:

- Grup dışındaki Önceden Düşünme ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Kendini Değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık) öğrenebilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünme + kendini değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık)* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

7. Hafta: Öfkeli Davranış Döngüsü

Hedefler:

- Grup dışındaki Kendini Değerlendirme ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfkeli Davranış Döngüsünü anlayabilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünme + ÇIKIŞ (farklı bir şey yaparak) + kendini değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık)* kapsayacak rol - oynama yapabilme.
- Grup üyelerinin davranışlarının başkalarının öfkesini tetikleyici olarak rol oynayabileceğini ve tetikleyici davranışlarını farklı bir davranış yapmayı seçerek değiştirebileceklerini öğrenebilme.

8. Hafta: Sosyal Bir Beceriye Kullanma ve Öfke Kontrol Zincirinin Tamamını Kontrol Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfkeli Davranış Döngüsü ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfkeli Davranış Döngüsünden çıkmak için saldırgan davranış yerine sosyal bir becerinin kullanmanın önemini kavrayabilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyaranları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünme + ÇIKIŞ*

(sosyal beceri) + kendini değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık) kapsayacak rol - oynama yapabilme.

9. Hafta: Öfke Kontrol Zincirinin Tamamını Kontrol Etme

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfkeli Davranış Döngüsünden çıkmak için saldırgan davranış yerine bir sosyal becerinin kullanımı ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfkeli Davranış Döngüsünden çıkmak için sosyal bir beceri kullanabilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyarıları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünme + ÇIKIŞ (sosyal beceri) + kendini değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık)* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

10. Hafta: Kapsamlı Değerlendirme ve Öfke Kontrol Zincirinin tamamını Gözden Geçirme

Hedefler:

- Grup dışındaki Öfkeli Davranış Döngüsünden çıkmak için saldırgan davranış yerine bir sosyal becerinin kullanımı ile ilgili deneyimlerini açıklayabilme.
- Öfke Kontrol Zincirindeki tüm teknikleri özetleyebilme.
- Öfkeli Davranış Döngüsünden çıkmak için sosyal bir beceri kullanabilme.
- Grup üyelerinin kendi *öfke uyarıları (dışsal/içsel) + öfke belirtileri + öfke kontrol yöntemleri (tümü) + hatırlatıcılar + önceden düşünme + ÇIKIŞ (sosyal beceri) + kendini değerlendirmeyi (kendini övme - kendine danışmanlık)* kapsayacak rol - oynama yapabilme.

3.8.3. Ahlaki Muhakeme

Ahlaki Muhakeme oturumları, ARE'nin bilişsel bileşenidir. Olumlu bir akran kültürü oluşturarak ve bilişsel çarpıtmaları iyileştirerek ahlaki olgunluğu arttırmayı hedefler. ARE'nin bu bileşeni katılımcıların tartışılan çeşitli problem durumları aracılığı ile başkalarının bakış açılarına yönelik farkındalıklarını arttırmayı, daha adil ve eşit şekilde kendi dünya görüşlerini öğretmeyi amaçlar. Bu yolla ahlaki-bilişsel gelişim aşamasının ilerlemesine fırsat tanıyarak gençlerin sosyal durumlarda daha olgun kararlar almasını sağlar. Her hafta bir öykü üzerinden problem durumunun tanıtılması,

soruların tartışılması ve problem durumunun analizi aşamaları uygulanır (Currie ark. 2009; Currie 2010; Gundersan ve Svartdal 2010; Kaunitz 2010; Glick ve Gibbs 2011).

Ahlaki Muhakeme oturumları aşağıdaki aşamaları içerir:

- *Problem Durumunu Tanımlama:* Problem durumunun grup tarafından anlaşılması ve ifade edilmesi üzerinde durulur. Grubun, problem durumunun ne olduğunu ve kendi yaşamları ile ilişkisinin nasıl olduğunu anlaması sağlanır.
- *Ahlaki Olgunluğu Geliştirme:* Problem durumunun içerdiği sorular tek tek okunarak tartışmaya açılır. Grup üyelerinin sorumlu kararlar alma potansiyelleri geliştirilmeye yönelik çalışılır. Grup üyelerinin verdiği yanıtlar tahta kullanılarak yazılır.
- *Gecikmiş Ahlaki Gelişim İyileştirilmesi:* Bu aşamada grubun özellikle sorumlu kararlar alabilen üyelerinin desteği alınarak, sorumlu karar alamayan üyelerin problem durumları ile ilgili sorumlu karar vermeleri ve bu kararları vermek için ahlaki muhakemelerini geliştirmelerine rehberlik edilir.
- *Ahlaki Gelişimi Pekiştirme:* Bir bütün olarak hem bireylerin hem de grubun aşamalar aracılığı ile geliştirilmesi sağlanır. Özellikle grupça ortak karar alınmayan sorular gerekçeleri ile birlikte tartışmaya açılarak ahlaki açıdan olgun kararlarda grubun birleşmesi sağlanır.

Ahlaki Muhakeme Eğitimi oturumları ve hedefleri aşağıda yer almaktadır;

1. Hafta: Ahlaki Muhakemenin Tanıtımı ve Cem'in Problem Durumu

Hedefler:

- ARE'nin Ahlaki Muhakeme bileşenini anlayabilme.
- Grup üyelerinin daha olgun düşünmeyi başarabilmesi ve Cem'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

2. Hafta: Can'ın Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Can'ın problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

3. Hafta: Mehmet'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Mehmet'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

4. Hafta: Mustafa'nın Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Mustafa'nın problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

5. Hafta: Salih'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Salih'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

6. Hafta: Levent'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Levent'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.

- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

7. Hafta: Recep'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Recep'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

8. Hafta: Ahmet'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Ahmet'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

9. Hafta: Deniz'in Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Deniz'in problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

10. Hafta: Atilla'nın Problem Durumu

Hedef:

- Grup üyelerinin Atilla'nın problem durumu üzerinden başkalarının algılarını düşünebilmesi.
- Grup üyelerinin, ana teması arkadaşlık, dürüstlük ve saygı olan bir durum üzerinden bakış açısı kazanabilmesi, olgun ahlaki muhakeme yapabilmesi ve sorumlu sosyal kararlar alabilmesi.

3.9. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Ön Hazırlık

- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden (Ek-III) kurum izni alındı.
- Yeditepe Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (Ek-II) etik kurul izni alındı.
- Araştırmanın yapıldığı Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu müdürü ve sosyal servis çalışanları ile görüşülerek araştırmanın amacı ve yöntemi anlatılarak işbirliği sağlandı.
- Birimde grup eğitimlerinin yapılacağı bir eğitim odası belirlendi.
- Birimde grup eğitimleri boyunca sosyal servis çalışanlarından bir infaz koruma memurunun grupta bulunması için görüşüldü.
- Cezaevinde bulunan ergenlerin ve koşulların listeleri görevlilerden temin edildi.
- Ergenlerin aynı koşullarda olması sebebi ile öncelikli olarak ilk görüşülen ergenler deney grubuna dâhil edildi.
- Deney grubuna dâhil edilen ergenlere çalışmanın amacı anlatıldı ve ön test uygulandı.

ARE Programı

- Deney grubundaki ergenlere ARE programı haftada 2 gün 90 dk. olmak üzere 10 hafta boyunca uygulandı.
- Eğitim oturumları haftanın birinci gününde 60 dk. boyunca bir Sosyal Beceri Eğitimi oturumu ve kalan 30 dk. boyunca Ahlaki Muhakeme Eğitimi; Haftanın ikinci gününde 60 dk. boyunca bir Öfke Kontrol Eğitimi ve kalan 30 dk. boyunca da Ahlaki Muhakeme Eğitimi şeklinde uygulandı. Oturumlarda interaktif olarak modelleme, rol oynama ve performans geri bildirimi teknikleri kullanıldı.
- Program sonunda her bir ergenden yazılı ve sözlü olarak geri bildirim alındı.

ARE Program Sonrası Değerlendirme

- Deney grubundaki ergenlere 10 hafta sonrasında son test uygulaması yapıldı.
- ARE programı tamamlandıktan 2 ay sonra kontrol grubu oluşturuldu.
- Kontrol grubuna dâhil edilen ergenlere çalışmanın amacı anlatılarak ön test ve 10 hafta sonrasında son test uygulaması yapıldı.

3.10. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırmanın tek bir kurumda yapılması nedeni ile genellenememesi,
- Deney ve kontrol gruplarının aynı zamanda alınamaması,
- Son test uygulamasından sonra izlem yapılamaması,
- Ergenlerin rol - oynama eğitim etkinliğine akran baskısı – kurum alt kültürü nedeni ile katılmak istememesi,
- Ergenlerin ev ödevlerini yapma konusunda istekli olmaması ve
- Ergenlerin ebeveynlerinden izin alınamaması ile sınırlıdır.

Zor koşullar altında yaşayan çocuklarla ve ergenlerle yapılan çalışmalar, yarar gözeten ve gizlilik ilkelerine uygun yürütülen araştırma ve tedavi programlarında, çocuktan alınacak sözlü onamın yeterli olduğu belirtilmektedir (Slenick ve Meade, 2001; Sanci ve ark. 2004).

3.11. VERİLERİN ANALİZİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma verilerinin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21 istatistik programı kullanılarak yapıldı. Programın lisansı İstanbul Üniversitesi tarafından alınmıştır (İ.Ü. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Yazılım Lisans Sunucusu <http://bilgiislem.istanbul.edu.tr/?p=6787>). Sonuçlar %95’lik güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi. İstatistiksel analizde veriler normal dağılım gösterdiği ve gruplardaki ergen sayısı 30’un üzerinde olduğu için parametrik testler uygulandı.

Tablo 3-1: Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistik Analizleri

Değerlendirilen parametreler	Uygulanan analizler
Deney ve kontrol grubunun homojenliğini karşılaştırma	• Tanımlayıcı analizler (ortalama, standart sapma, yüzdelik) • Pearson ki-kare testi • Fisher kesin ki-kare testi • Bağımsız gruplarda t-testi
Girişim öncesi deney ve kontrol grupları arasında sorun çözme, öfke ve saldırgan davranışlara ilişkin bulguları karşılaştırma	• Bağımsız gruplarda t-testi
Girişim sonrası deney ve kontrol grupları arasında ARE programının sorun çözme, öfke ve saldırgan davranış üzerine etkisini karşılaştırma	• Bağımsız gruplarda t-testi • Bağımlı gruplarda t-testi

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları;

- 4.1** Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulgular,
- 4.2** “Agresyon Replasman Eğitimi” Öncesi Deney ve Kontrol Grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular,
- 4.3** “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular,
- 4.4** “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular,
- 4.5** “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular olmak üzere beş başlık halinde sunuldu.

4.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ergenlerin bireysel ve ailesel özelliklerini içeren bulgulara yer verildi.

Tablo 4-1.1: Deney ve Kontrol Grubunun Bireysel Özelliklerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	Deney(n:32) Ort.±SS		Kontrol (n:33) Ort.±SS		Toplam		İstatistik	
Yaş	16,13±1,10		16,21±0,89				1,746 ^a	0,191
	n	%	n	%	n	%		
Kardeş sayısı								
≤3	18	56,3	15	45,5	33	50,8	0,758 ^b	0,384
≥4	14	43,8	18	54,5	32	49,2		
Eğitim Düzeyi								
İlköğretim	13	40,6	19	57,6	32	49,2	1,868 ^b	0,172
Ortaöğretim	19	59,4	14	42,4	33	50,8		
Yaşadığı Yer								
Evde ailemle	29	90,6	31	93,3	60	92,3	0,672 ^b	0,485
Ailem dışında	3	9,4	2	6,1	5	7,7		
Sigara içme durumu								
Hayır	17	53,1	17	51,5	34	52,3	0,017 ^b	0,897
Evet	15	46,9	16	48,5	31	47,7		
Alkol/Madde kullanma durumu								
Hayır	25	78,1	23	69,7	48	73,8	0,598 ^b	0,440
Evet	7	21,9	10	30,3	17	26,2		

^a= Independent-Samples T Test ^b= Chi-square

Tablo 4-1.1’de ergenlerin bireysel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, deney grubu yaş ortalamasının 16,13±1,10 yıl, kontrol grubunun yaş ortalamasının 16,21±0,89 yıl olduğu, ergenlerin %50,8’nin 3 veya daha az sayıda kardeşe sahip olduğu, %50,8’nin ortaöğretime devam ettiği, %92,3’nün evde ailesi ile birlikte yaşadığı, %52,3’nün sigara içmediği, %73,8’nin alkol/madde kullanmadığı ve gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlendi.

Tablo 4-1.1: Deney ve Kontrol Grubunun Bireysel Özelliklerinin Karşılaştırılması (Devam)

Değişkenler			Deney(n:32)		Kontrol (n:33)		Toplam		İstatistik	
			n	%	n	%	N	%		
Sorunla Başetme										
Olumsuz başetme			2	6,3	4	12,1	6	9,2	0,672 ^b	0,351
Olumlu başetme			30	93,8	29	87,9	59	90,8		
Kişilik tipi										
İçe dönük			18	56,3	11	33,3	29	44,6		
Dışa dönek			5	15,6	6	18,2	11	16,9	3,726 ^b	0,155
Hem içe hem dışa dönük			9	28,1	16	48,5	25	38,5		
Şiddete maruz kalma										
Hayır			23	76,7	23	69,7	46	73	0,387 ^b	0,534
Evet			7	23,3	10	30,3	17	27		
Daha önce suç işleme										
Hayır			29	90,6	23	69,7	52	80	4,447 ^b	0,035*
Evet			3	9,4	10	30,3	13	20		

^b= Chi-square

*p<0,05

Ergenlerin %90,8'nin bir sorunla karşılaştıklarında olumlu şekilde baş ettikleri, %44,6'sının kişilik yapısının içe dönük olduğu, %73'ünün cezaevine gelmeden önce şiddete maruz kalmadığı ve gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlendi.

Ergenlerin %80'inin daha önce suç işlemediği belirlendi. Gruplar arasında "Daha önce suç işleme durumu" dağılımları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlendi (p<0,05) (Tablo 4-1.1).

Tablo 4-1.2: Deney ve Kontrol Grubunun Ailesel Özelliklerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	Deney(n:32)		Kontrol (n:33)		Toplam		İstatistik	
	n	%	n	%	n	%		
Aile tipi								
Çekirdek aile ¹	27	84,4	25	75,8	52	80	1 ^{vs} 2= 0,304 ^b	0,178
Geniş aile ²	3	9,4	7	21,2	10	15,4	1 ^{vs} 3= 1,000 ^b	0,542
Parçalanmış aile ³	2	6,3	1	3	3	4,6	2 ^{vs} 3=0,510 ^b	0,315
Anne eğitimi								
Okur-yazar değil	10	31,3	8	24,2	18	27,7		
Temel eğitim	13	40,6	13	39,4	26	40	0,636 ^b	0,728
Orta ve ileri eğitim	9	21,8	12	10,7	21	32,3		
Baba eğitimi								
Okur-yazar değil ¹	1	3,1	5	15,2	6	9,2	1 ^{vs} 2=0,880 ^b	0,071
Temel eğitim ²	15	46,9	13	39,4	28	43,1	1 ^{vs} 3= 0,613 ^b	0,387
Orta veya ileri eğitim ³	16	50	15	45,5	31	47,7	2 ^{vs} 3=2,085 ^b	0,149
Babanın çalışma durumu								
Çalışmıyor	2	6,3	5	15,2	7	10,8	0,427 ^b	0,226
Çalışıyor	30	93,8	28	84,8	58	89,2		
Annenin çalışma durumu								
Çalışmıyor	22	68,8	25	75,8	47	72,3	0,398 ^b	0,528
Çalışıyor	10	31,3	8	24,2	18	27,7		

^b= Chi-square

Tablo 4-1.2’de ergenlerin ailesel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, ergenlerin %80’nin çekirdek aile yapısında, %40’nın annesinin temel eğitim düzeyinde ve %47,7’sinin babasının orta veya ileri eğitim düzeyinde olduğu, %89,2’sinin babasının çalıştığı, %72,3’ünün annesinin çalışmadığı belirlendi. Aile tipi, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve babanın çalışma durumu açısından gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi.

Tablo 4-1.2: Deney ve Kontrol Grubunun Ailesel Özelliklerinin Karşılaştırılması (Devam)

Değişkenler		Deney(n:32)		Kontrol (n:33)		Toplam		İstatistik	
		n	%	n	%	n	%		
Anne/Baba yaşama durumu									
Hayır hayatta değil		1	3,1	4	2,5	5	7,7	0,355 ^b	0,187
Evet hayatta		31	96,9	29	87,9	60	92,3		
Üvey anne/baba olma durumu									
Hayır yok		31	96,9	31	93,9	62	95,4	1,000 ^b	0,512
Evet var		1	3,1	2	6,1	3	4,6		
Ailenin ekonomik düzeyi									
Kötü ¹		5	15,6	7	21,2	12	18,5	1 ^{vs} 2= 0,265 ^b	0,607
Orta ²		23	71,9	23	69,7	46	70,8	1 ^{vs} 3= 0,650 ^b	0,430
İyi ³		4	12,5	3	901	7	10,8	2 ^{vs} 3= 1000 ^b	0522
Anne-Baba Tutumu									
Demokratik olmayan aile		21	53,8	18	54,5	39	60	0,831 ^b	0,362
Demokratik aile		11	42,3	15	45,5	26	40		
Ailede iletişim ve ilişki									
Kötü		3	9,4	0	0	3	4,6	0,114 ^b	0,114
İyi		29	90,6	33	100	62	95,4		

^b= Chi-square

Ergenlerin %92,3'nün anne veya babasının hayatta ve %95,4'ünün anne veya babasının öz olduğu, %70,8'nin orta düzeyde ekonomiye, %60'nın demokratik olmayan anne-baba tutumuna sahip olduğu, %95,4'ünün ailesinde iletişim ve ilişkilerin iyi düzeyde olduğu belirlendi. Aile ekonomik düzeyi, anne/babanın yaşama durumu, üvey anne/baba olma durumu, aile yapısı, ailede iletişim ve ilişkiler açısından gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi (Tablo 4-1.2).

Tablo 4-1.2: Deney ve Kontrol Grubunun Ailesel Özelliklerinin Karşılaştırılması (Devam)

Değişkenler	Deney(n:32)		Kontrol (n:33)		Toplam		İstatistik	
	N	%	n	%	n	%		
Ailede hastalık durumu								
Hayır	24	75	25	75,8	49	75,4	0,005 ^b	0,943
Evet	8	25	8	24,2	16	24,6		
Aile sigara								
Hayır	13	40,6	12	36,0	25	38,5	0,125 ^b	0,724
Evet	19	59,4	21	63,6	40	61,5		
Ailede alkol/madde								
Hayır	27	84,4	29	87,9	56	86,2	0,733 ^b	0,480
Evet	5	15,6	4	12,1	9	13,8		
Ailede sabıka								
Hayır	21	65,6	30	90,9	51	78,5	6,146 ^b	0,013*
Evet	11	34,4	3	9,1	14	21,5		

^b= Chi-square

*p<0,05

Ergenlerin %75,4'ünün ailesinde herhangi bir hastalık olmadığı, %61,5'inde sigara içildiği ve %86,2'inde alkol/madde kullanılmadığı belirlendi. Gruplar arasında anlamlı fark belirlenmedi.

Ergenlerin %78,5'nin ailesinde sabıka olmadığı belirlendi. Gruplar arasında "Ailede sabıka durumu" dağılımları açısından istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu saptandı (p<0,05) (Tablo 4-1.2).

4.2. “Agresyon Replasman Eğitimi” Öncesi Deney ve Kontrol Grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ergenlerin ARE öncesi deney ve kontrol grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF puan ortalamalarının karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verildi.

Tablo 4-2: ARE Öncesi Deney ve Kontrol Grubunun SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF Karşılaştırılması

Değişkenler	Deney (n=32)	Kontrol (n=33)	İstatistik	
	Ort.±SS	Ort.±SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Sürekli Öfke Ölçeği	19,94±6,84	19,18±7,41	0,427	0,671
Öfke İfade Tarzı Ölçeği	52,72±6,24	52,70±8,59	0,012	0,788
Saldırganlık Ölçeği	82,31±27,23	75,15±22,53	1,156	0,252
SPÇE-KF	65,37±12,25	61,27±9,44	1,514	0,135

t: Independent-Samples T Test

Ergenlerin ARE öncesi deney ve kontrol gruplarının SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF ile ilgili bulguları incelendiğinde; SÖÖTÖ, Saldırganlık Ölçeği ve SPÇE-KF puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın değerler aldığı ve istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı belirlendi (Tablo 4-2).

4.3. “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ergenlerin ARE öncesi ve kontrol grubuna göre grup içi ve gruplar arası SÖÖTÖ puan ortalamalarının karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verildi.

Tablo 4-3: SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Değişkenler		ARE Öncesi	ARE Sonrası	İstatistik	
		Ort±SS	Ort±SS	Grup İçi	Gruplar Arası
Sürekli Öfke	Deney	19,94±6,84	17,94±4,89	t¹=1,906 p= 0,033*	t ² =-1,199 p= 0,235
	Kontrol	19,18±7,41	19,64±6,39	t ¹ =-0,481 p= 0,317	
Öfke İçte	Deney	14,69±3,57	15,22±3,89	t ¹ =-0,675 p= 0,252	t ² =-0,920 p= 0,361
	Kontrol	14,88±4,10	16,18±4,51	t ¹ =-1,645 p= 0,055	
Öfke Dışa	Deney	15,53±3,61	15,16±3,20	t ¹ = 0,452 p= 0,327	t ² =-0,305 p= 0,762
	Kontrol	14,52±3,51	15,45±4,54	t ¹ =-1,324 p= 0,097	
Öfke Kontrol	Deney	22,50±4,85	25,34±4,77	t¹=-2,522 p= 0,008*	t²=-2,273 p= 0,026*
	Kontrol	23,30±5,46	22,52±5,23	t ¹ = 0,899 p= 0,187	
t ¹ = Paired-Samples T Test		t ² = Independent-Samples T Test		*p<0,05	

Tablo 4-3’de Sürekli Öfke alt boyutu puan ortalaması deney grubunda ARE öncesi ve sonrası arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark belirlenirken (t=1,906; p= 0,033) kontrol grubunda ve gruplar arasında anlamlı fark belirlenmedi (p>0,05).

Öfke Kontrol alt boyutu puan ortalaması deney grubu içerisinde ARE öncesi ve sonrası arasında (t=-2,522; p= 0,008) anlamlı fark belirlenirken, kontrol grubu içerisinde anlamlı bir fark belirlenmedi. Gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede fark belirlendi (t=-2,273; p= 0,026) (Tablo 4-3).

Öfke İçte, Öfke Dışa alt boyut puan ortalamalarının hem grup içi hem de gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı derecede fark olmadığı belirlendi (p>0,05) (Tablo 4-3).

4.4. “Agresyon Replasman Eğitimi” ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ergenlerin ARE öncesi ve kontrol grubuna göre grup içi ve gruplar arası Saldırgan Ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verildi.

Tablo 4-4: Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Değişkenler		ARE Öncesi		İstatistik	
		Ort±SS	Ort±SS	Grup İçi	Gruplar Arası
Saldırganlık Toplam	Deney	82,31±27,23	74,41±19,77	$t^1=1,533$; $p= 0,067$	$t^2=-0,651$; $p= 0,517$
	Kontrol	75,15±22,53	77,70±20,92	$t^1=-0,798$; $p= 0,215$	
Fiziksel Saldırganlık	Deney	19,53±9,59	15,81±8,05	$t^1=1,925$; $p= 0,031^*$	$t^2=-1,004$; $p= 0,319$
	Kontrol	17,27±7,81	17,79±7,80	$t^1=-0,531$; $p= 0,299$	
Sözel Saldırganlık	Deney	12,81±4,56	12,09±3,28	$t^1=0,777$; $p= 0,221$	$t^2= 1,170$; $p= 0,246$
	Kontrol	10,91±4,41	11,09±3,60	$t^1=-0,223$; $p= 0,412$	
Öfke	Deney	18,72±5,72	19,22±4,65	$t^1=-2,533$; $p= 0,310$	$t^2= 0,271$; $p= 0,788$
	Kontrol	19,39±5,51	18,88±5,43	$t^1=-1,501$; $p= 0,303$	
Düşmanlık	Deney	18,88±6,03	15,81±4,59	$t^1=2,496$; $p= 0,009^*$	$t^2= -1,629$; $p= 0,108$
	Kontrol	16,24±4,51	17,67±4,58	$t^1=-2,014$; $p= 0,026^*$	
Dolaylı Saldırganlık	Deney	12,38±4,36	11,47±3,68	$t^1=1,176$; $p= 0,124$	$t^2= -0,848$; $p= 0,400$
	Kontrol	11,33±3,62	12,27±3,94	$t^1=-1,331$; $p= 0,096$	

t^1 = Paired-Samples T Test

t^2 = Independent-Samples T Test

* $p<0,05$

Tablo 4-4’de Saldırganlık Ölçeği toplam puan ortalaması deney grubunda ARE sonrası öncesine göre düştüğü; kontrol grubunda ise arttığı ancak bu oranın grup içi ve gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlendi ($p>0,05$).

Fiziksel Saldırganlık alt boyutu puan ortalamasında deney grubunda ARE öncesi ve sonrası arasında ($t=1,925$; $p= 0,031$) anlamlı fark belirlenirken, kontrol grubunda ve gruplar arasında anlamlı fark belirlenmedi ($p>0,05$) (Tablo 4-4).

Düşmanlık alt boyutu puan ortalaması hem deney grubunda hem de kontrol grubunda ARE öncesi ve sonrası arasında anlamlı fark belirlenirken ($t=2,496$; $p= 0,009$; $t^1=-2,014$; $p= 0,026$), gruplar arasında anlamlı fark belirlenmedi ($p>0,05$) (Tablo 4-4).

Sözel Saldırganlık, Öfke ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutları puan ortalamalarında hem grup içi hemde gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi ($p>0,05$) (Tablo 4-4).

4.5. “Agresyon Replasman Eğitimi” ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulgular

Bu bölümde ergenlerin ARE öncesi ve kontrol grubuna göre grup içi ve gruplar arası SPÇE-KF puan ortalamalarının karşılaştırmasını içeren bulgulara yer verildi.

Tablo 4-5: SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Değişkenler		ARE Öncesi	ARE Sonrası	İstatistik	
		Ort±SS	Ort±SS	Grup İçi	Gruplar Arası
SPÇE-KF	Deney	65,37±12,25	68,50±12,62	$t^1=-1,123$; $p= 0,135$	
	Kontrol	61,27±9,44	59,66±11,61	$t^1=-0,856$; $p= 0,199$	$t^2=2,937$; $p= 0,005^*$
Olumlu Yönelim-Rasyonel Tarz	Deney	25,59±7,80	25,78±7,75	$t^1=-0,108$; $p= 0,457$	
	Kontrol	18,54±8,71	22,27±10,01	$t^1=-1,628$ $p=0,057$	$t^2= 1,576$; $p= 0,120$
Olumsuz Yönelim	Deney	7,41±3,23	6,75±3,20	$t^1=0,975$; $p= 0,168$	
	Kontrol	6,39±4,47	8,15±4,07	$t^1=-1,992$; $p= 0,027^*$	$t^2= -1,538$; $p= 0,129$
Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz	Deney	6,69±3,89	4,66±3,15	$t^1=2,567$; $p= 0,007^*$	
	Kontrol	5,61±3,24	7,03±4,09	$t^1=-1,620$; $p= 0,057$	$t^2= -2,611$; $p= 0,011^*$
Kaçınan Tarz	Deney	6,13±3,73	5,88±4,21	$t^1= 0,313$; $p= 0,378$	
	Kontrol	5,27±2,41	7,42±4,48	$t^1=-2,556$; $p= 0,008^*$	$t^2= -1,433$; $p= 0,157$

t^1 = Paired-Samples T Test

t^2 = Independent-Samples T Test

Tablo 4-5’de SPÇE-KF toplam puan ortalamalarında, deney ve kontrol gruplarında grup içerisinde istatistiksel açıdan anlamlı fark belirlenmezken; ARE sonrasında deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede fark olduğu belirlendi ($t=2,937$; $p= 0,005$) (Tablo 4-5).

Probleme Olumsuz Yönelim ve Kaçınan Tarz problem çözme alt boyutları puan ortalamalarında deney grubunda ARE öncesi ve sonrası arasında anlamlı bir fark belirlenmezken, kontrol grubunda istatistiksel açıdan anlamlı derecede fark bulundu ($t=-1,992$; $p= 0,027$, $t=-2,556$; $p= 0,008$) (Tablo 4-5).

Dikkatsiz/Dürtüsel Tarz Problem çözme alt boyutu puan ortalaması deney grubunda, ARE öncesi ve sonrası arasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede fark bulunurken ($t=2,567$; $p= 0,007$), kontrol grubunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlendi. Gruplar arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir fark belirlendi ($t= -2,611$; $p= 0,011$) (Tablo 4-5).

Probleme Olumlu Yönelim alt boyutu puan ortalamalarında hem grup içinde hem de gruplar arasında anlamlı fark olmadığı belirlendi ($p>0,05$) (Tablo 4-5).

5. TARTIŞMA

Suçta yönelen ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranışlar üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular, hipotezler doğrultusunda tartışıldı. Tartışma aşağıdaki başlıklar doğrultusunda sunuldu;

5.1 Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulguların Tartışılması,

5.2 “Agresyon Replasman Eğitimi” ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Tartışılması,

5.3 “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Tartışılması,

5.4 “Agresyon Replasman Eğitimi”ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Tartışılması olmak üzere dört başlık halinde sunuldu.

5.1. Ergenlerin Tanıtıcı Özellikleri ile İlgili Bulguların Tartışılması

Ergenlerin bireysel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, deney grubu yaş ortalamasının $16,13 \pm 1,10$ yıl, kontrol grubunun yaş ortalamasının $16,21 \pm 0,89$ yıl olduğu belirlendi. Ergenlerin yarısına yakınının 4 veya daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu, eğitim düzeyinin ilköğretim olduğu, sigara içtiği ve içe dönük kişilik yapısına sahip olduğu, yarısının toplumun kendilerini tanımlama biçimini “olumlu” algıladıkları, dörtte birinin alkol-madde kullandığı ve cezaevine gelmeden önce şiddete maruz kaldığı, tamamına yakının evde ailesi ile birlikte yaşadığı ve bir sorunla karşılaştıklarında olumlu şekilde baş ettikleri belirlendi. Tüm bu bireysel özellikler açısından deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark belirlenmedi (Tablo 4-1.1).

Ergenlerin çoğunluğunun daha önce suç işlemediği belirlendi. Daha önce suç işleme durumunun kontrol grubunda deney grubuna kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlendi (Tablo 4-1.1).

Amerikan adalet istatistikleri (Çocuk Adalet ve Çocuk Suçluluğunu Önleme Birimi - OJJDP) incelendiğinde, 2011 yılında toplam 1. 236.200 çocuk ve ergenin güvenlik birimlerine getirildiği görülmektedir. Getirilen çocukların yaklaşık yarısı (583.900) 16-18 yaş aralığındadır ve çoğunluğu erkek cinsiyetindedir (891.100) (Sickmund ve ark. 2014). Benzer şekilde İngiltere adalet istatistikleri verilerine göre, 49.222 çocuk maddi hukuka bağlı olarak tutuklanmıştır. Tutuklanan çocukların %81’i erkek ve %77’si 15 yaş ve üzerindedir (Youth Justice Statistics (2012/13) https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/278549/youth-justice-stats-2013.pdf).

Ülkemiz adalet istatistik verilerine göre, 2013 yılında güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk sayısı 273.571’dir (TUİK <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>). Çocukların çoğunluğu erkek ve 15-17 yaş aralığındadır. Çoğunluğunun eğitim düzeyinin ilköğretim ve altı düzeyde olduğu belirlenmiştir (TUİK <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>). Ülkemiz genelinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Şiddet Araştırma Komisyonu tarafından ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklarda şiddet ve etkileyen etkenlerin saptanması amacı ile yürütülen çalışmada 12-18 yaş arası toplam 1445 çocuk ile yüzyüze görüşme yapılmıştır. Buna göre, çocukların % 76’nın 16-18 yaş aralığında olduğu, %95’nin erkek, %70’nin ilköğretim mezunu

veya daha düşük eğitim düzeyinde olduğu, çocukların %40'nın sigara içtiği, zor bir durum ile karşılaştığında ve/veya başı sıkıştığında en sık olarak bunu aileleri ile paylaştıkları (sırasıyla % 58,9 ve % 54,3) ve cezaevine girmeden önceki son 3 ayda fiziksel şiddet ile karşılaşma (erkeklerde % 68,9 ve kızlarda % 71,4) düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur (TBMM Şiddet Araştırma Komisyonu Raporu 2007).

Zeren ve ark. (2013) tarafından güvenlik birimine getirilen 351 çocuk ile yüz yüze görüşme yapılarak elde edilen araştırma verilerine göre, çocukların %76'sı 16-18 yaş aralığındadır. Çocukların çoğunluğu erkek, ilköğretim ve altı eğitim düzeyinde olduğu, yaklaşık yarısının sigara kullandığı belirlenmiştir. Beşer (2008) suça yönelen ergenlere yönelik olarak yaptığı çalışmasında ergenlerin çoğunluğunun daha önce suç işlemediği, sorunlarını çoğunlukla aileleri ile paylaştığı, yaklaşık yarısının ikiden fazla kardeşe sahip olduğunu belirlemiştir.

Ülkemizde cezaevinde tutuklu ergenler üzerinde madde kullanım yaygınlığını belirlemek amacı ile yapılan diğer bir çalışmanın verilerine göre; ergenlerden hiç eğitim alamayan veya sadece okuma yazma bilenlerin oranı %27.1'dir. Ergenlerin %69.8'i her gün tütün ve %23.5'i haftada birden fazla alkol kullandığını belirtmiştir. Yaşam boyu en az bir kez tütün ve alkol dışı madde kullanımına bakıldığında en fazla kullanılan madde %71.3 ile esrar olarak belirlenmiştir (Ögel ve Aksoy 2007).

Özetle, literatür bilgisi doğrultusunda suça itilen çocukların çoğunluğunun 15-18 yaş aralığında olduğu, yaklaşık yarısının iki veya üzerinde kardeşe sahip olduğu, yarısından fazlasının sigara içtiği ve dörtte birinin alkol kullandığı, çoğunluğunun ailesi ile birlikte yaşadığı, bir sorunları olduğunda ailesi ile paylaştığı ve araştırmaya katılan ergenlerin bireysel özelliklerinin bu konuda yapılan literatür bilgisi ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Deney ve kontrol gruplarının bireysel özellikler açısından yüksek düzeyde benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Ergenlerin ailesel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, tamamına yakınının anne ve babasının hayatta ve öz olduğu, ailede iletişim ve ilişkilerin iyi düzeyde algıladığı; çoğunluğunun çekirdek aile yapısında olduğu, babasının çalıştığı annesinin ise çalışmadığı, orta düzeyde ekonomiye sahip olduğu ve ailesinde herhangi bir hastalık olmadığı; yarısından fazlasının anne ve babasının temel eğitim düzeyinde olduğu veya okur-yazar olmadığı, ailede sigara içildiği ve demokratik olmayan anne-baba tutumuna sahip olduğu; dörtte birinin ailesinde ise alkol-madde kullanıldığı

belirlendi. Tüm bu ailesel özellikler açısından deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark belirlenmedi (Tablo 4-1.2).

Ergenlerin çoğunluğunun ailesinde sabıka olmadığı belirlendi. Gruplar arasında ailede sabıka durumunun deney grubunda kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu görüldü (Tablo 4-1.2).

OJJDP (2013) verilerine göre, 2013 yılında suça yönelen sekiz çocuktan birinin anne ve babası ile yoksulluk sınırının altında yaşadıkları, on çocuktan dördünün ise tek ebeveyn ile yaşadığı belirlenmiştir. Anneleri ile yaşayan çocukların babaları ile yaşayan çocuklara göre iki kat daha fazla yoksulluk çektikleri belirlenmiştir (OJJDP <http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/population/qa01203.asp?qaDate=2013>).

Shelton (2000) bir cezaevinde bulunan 290 çocuk suçlu ile çocukların sağlık durumları ve aileleri hakkında bilgi almak amaçlı yaptığı araştırmasının sonuçlarına göre, çocukların evlerinde ortalama 1 ile 22 aralığında kişi yaşadığı, bu ailelerin büyükanne (%21) ya da kadın bir akraba (%19), çocuklar (kuzenler %58; kardeşler, %83) ile tek ebeveyn anneden (%64) oluştuğu belirlenmiştir. Ailelerin çoğunluğunun sosyoekonomik düzeyinin düşük olduğu, anne ve babasının hayatta olduğu, annesi ile yaşadığı ve babası sağ olmasına rağmen sınırlı olarak görüşebildiği, annelerin babalara kıyasla daha çok çalıştığı belirlenmiştir. Araştırmada aile üyeleri arasında güven eksikliği ve ilişkilerin maddiyat odaklı olduğu saptanmıştır. Ayrıca aile üyeleri arasında güven eksikliği olmasına rağmen çocuklar yüksek düzeyde ilgili aileler içerisinde yaşadıklarını bildirmişlerdir. Çocukların %12'nin annesinin, %31'nin babasının ve %15'nin akrabasının ailesinde sabıka vardır. Annelerin %29'unda ve babaların %40'ında alkol-madde kötüye kullanımı vardır.

TUİK (2013) verilerine göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların çoğunluğunun öz anne ve babası ile birlikte yaşadığı belirtilmektedir. Zeren ve ark. (2013) tarafından 2012 yılında bir yıl boyunca güvenlik birimine getirilen 351 çocuk ile yüz yüze yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulara göre, çocukların %72'nin annesinin %81'nin babasının temel eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Annelerin %28'i babaların %95'i sigara içmektedir. Ebeveynlerin %3'ü alkol kullanmaktadır. Ailelerin aylık geliri ortalama asgari ücret düzeyindedir. Çocukların çoğunluğu TUİK verileri ile benzer şekilde biyolojik anne ve babaları ile yaşadığı,

%92'nin annesinin ev hanımı olduğu, babalarının yalnızca %39'nun sağlık sigortası içeren bir işe sahip olduğu diğerlerinin ise, güvencesi olmadığı belirlenmiştir.

TBMM (2007) Meclis Şiddet Araştırma Komisyonu raporuna göre çocukların %84,6'sının anne ve babasının hayatta olduğu ve %87,8'nin anne ve babasının öz olduğu; %72,3'ünün çekirdek aile tipinde olduğu saptanmıştır. Babaların %70,7'si ve annelerin %82,7'si ilkokul mezunu veya daha düşük öğrenim düzeyindedir. Ailelerde gelir getiren işte çalışan kişi, ağırlıklı olarak baba olup (%58,4); her beş aileden birinde hem anne hem de baba işsizdir. %72'sinin çekirdek aile yapısında olduğu, %76'sının orta veya düşük sosyoekonomik düzeye sahiptir.

Ögel ve Aksoy (2007) cezaevinde tutuklu ergenler üzerinde madde kullanım yaygınlığını belirlemek amacı yaptıkları çalışmanın verilerine göre, ergenlerin babalarında alkol kullanım oranının oldukça yüksek (%45,5) olduğunu belirlemiştir.

Beşer (2008) suça yönelen ergenlerde olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirmeye yönelik yaptığı çalışmasında, ergenlerin aile ilişkilerinin genel olarak iyi düzeyde olduğunu çoğunluğunun çekirdek aile tipinde olduğu, ailesinde kronik bir rahatsızlık olmadığı, anne ve babalarının hayatta ve öz olduğu, anne ve babanın ilköğretim ve altı düzeyde eğitime sahip olduğu, yaklaşık dörtte birinin babalarının alkol kullandığını belirlemiştir.

Özetle literatür bilgisi doğrultusunda, ülkemizde suça yönelen ergenlerin çoğunluğunun anne ve babasının hayatta olduğu, anne ve baba eğitim düzeylerinin ortaokul ve altı düzeyde olduğu, ailelerin yarısında sigara içildiği, ailede iletişim ilişkilerin iyi düzeyde algılandığı, çoğunluğunun ailesinde kronik bir rahatsızlık olmadığı, ailede sabıkalı birey olduğu, babasının çalıştığı, annesinin çalışmadığı, aile ekonomik düzeylerinin orta ve altı düzeyde olduğu söylenebilir. Araştırma bulguları ülkemizde yapılan diğer araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. OJJDP (2013) ve Shelton (2000) verilerinin farklı olması ülke, kültür ve nüfus oranı farklılıkları ile açıklanabilir. Deney ve kontrol gruplarının ailesel özellikler açısından yüksek düzeyde benzerlik gösterdiği görülmektedir.

5.2. Agresyon Replasman Eğitimi'ne Katılan Ergenlerin, SÖÖTÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmalar, suça yönelen ergenlerin suç işlemeyen ergenlerle kıyaslandığında yüksek düzeyde öfke gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Sukhodolsky ve Ruchkin, 2004; Cornell ve ark., 1999). Cezaevinde kalan ergenler öfke ölçeklerinden anlamlı derecede daha yüksek oranda puan almışlardır (Lyne ve Burton 2005; Farmer ve Andrews 2009; Yeni 2010; Burma 2012). Bu nedenle araştırmanın bağımlı değişkenlerinden biri öfke düzeyi olarak ele alındı ve eğitime katılan ergenlerin öfke puan ortalamalarının azalması beklendi.

Deney grubunda girişim sonrası ölçümlerde Sürekli Öfke Puan ortalamasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma görülürken; bu değişim kontrol grubunda ve gruplar arasında görülmedi. Deney grubundaki ergenlerin Öfke Kontrol alt boyutu puan ortalamalarında hem girişim sonrasında hem de kontrol grubuna kıyasla istatistiksel açıdan anlamlı derecede yükselme belirlendi. Kontrol grubunda ise girişim sonrasında öfke kontrol puan ortalamalarının azaldığı ancak bu değişimin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlendi. Öfke İçte, Öfke Dışa alt boyut puan ortalamalarında deney ve kontrol grubunda hem grup içi hem de gruplar arasında bir değişim belirlenmedi (Tablo 4-3).

Özbay (2008) cezaevinde bulunan 16-21 yaş aralığında 140 ergenle yaptığı çalışmada, deney grubundaki ergenlerin öfke puan ortalamalarında girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede düşüş belirlenmiştir. Bu fark kontrol grubu ile kıyaslandığında da görülmüştür. Kontrol grubundaki ergenlerin öfke puan ortalamalara girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede artmıştır.

Benzer şekilde Shelton ve ark. (2009)'nın çalışmasında da cezaevinde bulunan tutuklu 63 genç ve yetişkin katılımcıya haftada iki kez 16 hafta süre ile Dialektik Davranış Terapisi (Dialectical Behavior Therapy) uygulanmış, deney grubunda öfke kontrolü puanlarında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde artma belirlenmiştir.

Yukardaki çalışmaların aksine Goldstein ve ark. (2012) suça yönelen kızlara özel geliştirdiği öfke yönetimi programına 14-18 yaş aralığında 12 ergeni dahil etmiş ve deneysel desende çalışmasını planlamıştır. Buna göre öfke puanı ile ilgili olarak deney grubunda bir gelişme görülmüş ancak kontrol grubu ile kıyaslandığında anlamlılık saptanmamıştır. Ancak çalışma umut vadeci olarak değerlendirilmiştir.

Okul tabanlı olarak düzenlenen diğerk bir çalışmada yüksek saldırgan davranış gösteren 65 ergene 10 hafta boyunca haftada iki kez bilişsel davranışçı terapi odaklı grup psikoterapisi uygulanmıştır. Deney grubuna katılan ergenlerin öfke puan ortalamasında girişim sonrasında ve kontrol grubuna kıyasla anlamlı azalma belirlenmiştir. Ancak 6. ayda yapılan ölçümlerde bu değişim görülmemiştir (Currie ve Startup 2012).

Ireland (2004) Kısa Grup Tabanlı fke Yönetimi Müdahale Programını cezaevinde kalan 87 ergene uygulamıştır. Yarı deneysel desende planlanan çalışmaya 87 ergen katılmış, program 12 oturum olarak uygulanmıştır. Girişim sonrasında deney grubundaki ergenlerin öfke ile ilişkili davranışlarında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma görülmüştür.

Bilişsel davranışçı teori odaklı yönetilen grupların ergenlerde öfke ve agresyon ile ilişkili sorunlar için etkili bir tedavi yöntemi olduğu bildirilmektedir (Slavet, 2004). Diğer taraftan bu tür çalışmaların ergenlerin öfke yönetiminde etkili olmadığını ortaya koyan yayınlar da vardır (Young-Joo ve ark. 2009).

Araştırma bulgularına göre, girişim sonrası deney grubunda sürekli öfke puan ortalamasının düştüğü buna karşılık öfke kontrol puan ortalamasının yükseldiği, diğer taraftan öfke içte ve öfke dışa alt boyutlarında bir değişimin olmadığı görülmektedir. Ergenlik döneminde uygun şekilde kontrol edilemeyen öfke kendine veya başkalarına yönelik şiddet ve daha yaygın olarak da sözel ve fiziksel saldırganlık formlarında ifade edilebilmektedir özellikle ergenlik döneminde üzüntü, sevinç, öfke ve korku gibi duygularını ifade ederken artan duygululuk ve oşku halinde olumsuz duygular el, kol, hareketler, yüz ifadesi ve bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla ifade edilmektedir (Crick ve ark. 2006; Blake ve Hamrin 2007; Kulaksızoğlu, 2013). Öfke içte ve öfke dışa alt boyutlarında bir değişim oluşmaması, grubun ergenlik döneminde olması ve bununla ilişkili öfkeyi ifade etme tarzından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları; “Agresyon Replasman Eğitimi suça yönelen ergenlerin öfke düzeylerini azaltır” hipotezini destekler niteliktedir.

5.3. Agresyon Replasman Eğitimi'ne Katılan Ergenlerin, Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Bulguların Tartışılması

Saldırganlık (aggression) terimi geniş bir davranış yelpazesini işaret etmesine rağmen, psikoloji ve psikiyatri literatüründe başka bir kişiye zarar vermeyi amaçlayan herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır (Gvion ve Apter 2011). Saldırgan davranış gösteren çocuk ve ergenler okul, polis veya adalet sistemi gibi farklı alanlarda çeşitli sorunlar yaşayabilir (Smeets ve ark. 2014). Bu nedenle araştırmanın bağımlı değişkenlerden biri saldırgan davranış olarak ele alındı ve eğitime katılan ergenlerin saldırganlık puan ortalamalarında azalma beklendi.

Çalışma bulgularına göre eğitime katılan ergenlerin fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasında girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma görüldü. Kontrol grubunda ise girişim sonrasında fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasında istatistiksel açıdan anlamlılık göstermediği belirlendi. Deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan bir fark görülmedi (Tablo 4-4).

Düşmanlık alt boyutu puan ortalamasında deney grubunda girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma; kontrol grubunda anlamlı derecede artma belirlendi. Ancak deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan bir fark belirlenmedi (Tablo 4-4).

Saldırganlık Ölçeği toplam puanı, sözel saldırganlık alt boyutu, dolaylı saldırganlık alt boyutu puan ortalamasında girişim sonrasında deney grubunda azalma; kontrol grubunda artma görüldü. Ancak bu değişim istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadı. Öfke alt boyutu puan ortalamasında ise, grup içi ve gruplar arasında herhangi bir değişim görülmedi (Tablo 4-4).

Currie ve ark. (2012) cezaevinde kalan 20 ergene Agresyon Replasman Eğitimini uygulamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; girişim sonrasında ergenlerin saldırganlık ölçeği toplam puanında, fiziksel saldırganlık, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt boyutları puan ortalamalarında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde azalma bulmuştur. Ancak bu değişimler öfke ve sözel agresyon alt boyutları puan ortalamalarında görülmemiştir.

Erickson (2013) deneysel desende planladığı araştırmasında 15-18 yaş aralığında suça yönelen 60 ergen ile 10 hafta boyunca haftada üç oturum Agresyon

Replasman Eğitimi uygulamıştır. Saldırgan davranış açısından grup eğitimine katılanlarda istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir değişim görülmemiştir.

Shelton ve ark. (2009) ise suça yönelen 63 ergen ve yetişkine yönelik olarak Dialektik Davranış Terapisi uyguladıkları araştırmada, eğitime katılan ergenlerin ceza kartı oranında ve fiziksel saldırganlık puan ortalamasında girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde azalma olduğunu saptamıştır. Shelton ve arkadaşları tarafında 2011 yılında, benzer yöntem ve teknikle aynı popülasyonda yapılan araştırmanın sonuçları da yukarıdaki bulguları desteklemiştir (Shelton ve ark. 2011).

Goldstein ve ark. (2012) suça yönelen 12 (kız) ergene yönelik olarak deneysel desende yaptıkları Öfke Yönetimi programının sonuçlarına göre; ergenlerin saldırganlık toplam puanları deney grubunda gelişme gösterirken, kontrol grubunda artmış ancak istatistiksel açıdan anlamlılık saptanmamıştır.

Thoder ve Coutilli (2011) 14-17 yaş aralığında 39 hükümlü ergene bilişsel davranışçı odaklı grup terapisi uygulamış ve gruplara katılan ergenlerin agresyona yönelik inançlarında ve antisosyal davranışlarında istatistiksel açıdan anlamlı derecede azalma saptamıştır. Benzer şekilde Chen ve ark. (2014) tarafından yapılan araştırmada Japonya’da suça yönelen 66 ergene 9 hafta boyunca bilişsel davranışçı odaklı grup eğitimleri yapılmıştır. Araştırmada girişim sonrasında deney grubunda saldırganlık toplam puanı, fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutları toplam puanlarında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde azalma, kontrol grubunda ise artma belirlenmiştir.

Smeets ve ark. (2014) tarafından yapılan metaanaliz çalışmasında, çocuk ve ergenlerde saldırgan davranış azaltmada bilişsel davranışçı teori odaklı yaklaşımların etkinliği değerlendirilmiştir. Araştırmada 2000 ile 2013 yılları arasında 25 girişimsel çalışmada 12 farklı müdahale programı incelenmiştir. Bilişsel davranışçı teori odaklı yaklaşımların, ergenlerde saldırgan davranışlar üzerinde orta derecede etki büyüklüğüne sahip olduğu belirlenmiştir. Benzer bir metaanaliz çalışması Özabacı (2011) tarafından yapılmıştır. Çalışmada 1997 ile 2009 yılları arasında yüksek düzeyde saldırganlık ve şiddet davranış gösteren çocuk ve ergenlerde bilişsel davranışçı teori odaklı 72 yaklaşımın etkisi değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çocuk ve ergenlerde saldırgan davranış iyileştirmede bilişsel davranışçı teori odaklı yaklaşımlar küçük bir etki göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasının girişim sonrasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde düştüğü; kontrol grubunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, düşmanlık alt boyutu puan ortalamasının deney grubunda istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde azaldığı; kontrol grubunda arttığı belirlenmiştir. Ancak bazı değişkenlerin puan ortalamalarında ise (saldırganlık ölçeği toplam puanı, sözel ve dolaylı saldırganlık alt boyutu) deney grubunda azalma; kontrol grubunda artma görülmesine rağmen sonuçlar istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadı.

Literatür incelendiğinde bilişsel davranışçı teori odaklı yaklaşımların yüksek düzeyde saldırganlık ve şiddet davranışı gösteren çocuk ve ergenlerde düşük veya orta etki düzeyi büyüklüğünde değişim oluşturabildiği görülmektedir. Araştırma bulguları literatür ile benzerlik göstermektedir. Bir fark olmaması, eğitime katılan ergenlerin ev ödevi yapmamaları, özellikle koğuş sorumluluklarının pozisyonları nedeni ile rol-oyun oynamak istememeleri ile ilişkili olabilir. Girişim öncesinde deney grubunda saldırganlık toplam puanı ($82,31 \pm 27,23$) kontrol grubuna ($75,15 \pm 22,53$) göre yüksektir ancak bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Girişimin etkisi ile deney grubunda önemli düzeyde azalma ($74,41 \pm 19,77$), kontrol grubunda ($77,70 \pm 20,92$) ise artma oldu, ancak bu önemli değişim istatistiksel olarak anlamlılık göstermedi. ARE istatistiksel açıdan anlamlı olmamasına rağmen umut vadeden bir değişim oluşturdu.

Fiziksel saldırganlık ve düşmanlık boyutlarındaki araştırma bulguları; “Agresyon Replasman Eğitimi suça yönelen ergenlerin saldırgan davranış düzeylerini azaltır” hipotezini destekler niteliktedir.

5.4. Agresyon Replasman Eğitimi’ne Katılan Ergenlerin, SPÇE-KF Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması İle İlgili Bulguların Tartışılması

Sosyal problem çözme bir kişinin günlük yaşamında stresli durumlara karşı amaçlı, bilinçli, akılcı, çaba sarf etme temelli bir başa çıkma süreci olarak ifade edilmektedir (D’zurilla ve Chang 1995). Özellikle cezaevlerinde mahkumlar arasında yapılan araştırmalarda, bu kişilerin kaçınan ve impulsif problem çözme tarzları üzerine odaklı, yoksun sorun çözme becerilerine sahip oldukları bildirilmektedir (Biggam ve Power 2002). Bu nedenle araştırmanın bağımlı değişkenlerden biri sosyal problem çözme olarak ele alındı ve eğitime katılan ergenlerin sosyal problem çözme puan ortalamalarında artma beklendi.

Araştırma bulgularına göre SPÇ-KF toplam puan ortalaması, gruplar içerisinde değişim göstermezken; gruplar arasında deney grubunda kontrol grubuna kıyasla istatistiksel açıdan anlamlı derecede yükselme gösterdiği bulundu (Tablo 4-5).

Girişim sonrasında SPÇE-KF alt boyutları incelendiğinde; deney grubunun hem girişim öncesine hem de kontrol grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha az düzeyde Dikkatsiz/Dürtüsel tarz çözüm yöntemi kullandığı belirlendi. Kontrol grubunun ise, girişim öncesine göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha fazla düzeyde probleme Olumsuz Yönelindikleri ve daha fazla düzeyde Kaçınan Tarz çözüm yöntemi kullandıkları; bu değişimin deney grubunda veya gruplar arasında görülmediği belirlendi (Tablo 4-5).

Ergenlik döneminde gelişimsel ödevleri gerçekleştirme ile birlikte yaşanabilen çeşitli stresörlere gösterilen başetme davranışları özellikle önemlidir. Ergenlerin mevcut çevrelerindeki ciddi stresörlerle nasıl başettiklerini öğrenmek çok önemlidir, çünkü bu durum depresyon, anksiyete, intihar, ve diğer sağlık problemleri, şiddet ve agresif davranış gibi negatif psikososyal sonuçları arttırmaktadır (Shelton ve ark. 2011).

Shelton ve ark. (2011) 38 tutuklu ergen ile “Dialektik Davranış Terapisi” ni uygulamış ve tek grupta ön ve son test ile etkinliğini değerlendirmişlerdir. Girişim sonrasında, saldırganlık, impulsivite değerlerinde istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde azalma görülürken; başetme becerilerinde istatistiksel açıdan anlamlı derecede artma belirlemiştir. Benzer bir diğer sonuç, Yatkın’ın (2012) cezaevinde tutuklu veya hükümlü olan 18-20 yaş aralığındaki 24 ergene yönelik psikolojik danışmanlık programında elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; girişim sonrasında deney grubundaki ergenlerin, sosyal beceri envanteri puan ortalamasında hem girişim öncesine hem de kontrol grubuna kıyasla istatistiksel açıdan anlamlı derecede artış belirlenmiştir. Bu çalışmalar saldırgan davranışları yönetmede güçlük çeken tutuklu-hükümlü ergenlerde bu tür yaklaşımların etkili olduğunu desteklemekle birlikte araştırma sonuçları ile de paralellik göstermektedir.

Lindsay ve ark. (2011)’nın cezaevinde kalan 18-40 yaş aralığındaki 10 bireye yönelik olarak sosyal problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak 15 haftalık grup çalışması yapmışlardır. Programdan dört hafta önce, yedinci hafta ve program bittikten dört hafta sonra ölçümler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ölçümler arasında ergenlerin probleme olumlu yönelim boyutunda istatistiksel olarak

anlamalı derecede artış görülmüştür. Problem çözme tarzında ise dikkatsiz/impulsif ve kaçınan tarz boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde azalma görülmüştür. Probleme olumsuz yönelim boyutunda bir değişim görülmemiştir. Benzer şekilde Currie ve ark. (2012) cezaevinde kalan 20 ergene Agresyon Replasman Eğitimini uygulamış ve girişim sonrasında, ergenlerin sosyal problem çözme envanteri toplam puanında, probleme olumlu yönelim ve rasyonel problem çözme alt boyutunda anlamlı fark bulunurken, negatif yönelim ve impulsif ve kaçınan tarz problem çözme boyutlarında bir değişim görülmemiştir.

Deniz ve ark. (2011b) yaptıkları çalışmada suça yönelen ergenlerde “Yaşam Becerilerini Geliştirme Programı”nın etkinliğini değerlendirmişlerdir. Araştırmada 15 ergene 12 oturumluk program uygulanmıştır. Araştırma, program kapsamında geliştirilen Yaşam Becerileri Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Eğitim, ergenlerin problem çözme-karar verme, öfke ile başa çıkma, kişilerarası iletişim ve toplam yaşam becerilerini arttırmada ve sürdürülmesinde etkili olduğunu göstermiştir. Ancak uygulanan program ergenlerin stresle başa çıkma becerilerinin artırılmasında ve sürdürülmesinde etkili bulunmamıştır.

Redondo ve ark. (2012) tarafından yapılan çalışmada suçlu ergenlerde “Prososyal Düşünme Programı”nın etkinliği değerlendirilmiştir. Araştırmada 15-20 yaş aralığında 33 ergen çalışmaya katılmıştır. Girişim sonrasında deney grubunda sosyal beceri ve özgüven puan ortalamalarında artış görülürken, saldırgan davranış puan ortalamalarında azalma görülmüştür. Kontrol grubunda ise saldırgan davranış puan ortalamalarında artış belirlenmiştir. Programın empati, bilişsel çarpıtmalar ve impulsivite üzerine etkisi olmamıştır. Benzer şekilde Helmond ve ark. (2012)’nin bilişsel davranışçı teori odaklı EQUIP uyguladıkları çalışmanın sonuçlarına göre; deney grubundaki ergenlerin sosyal becerilerinde ve ahlaki gelişme düzeylerinde bir değişim olmazken, kontrol grubunda azalma belirlenmiştir. Bilişsel çarpıtma açısından deney ve kontrol grubunda anlamlı bir değişim bulunamamıştır.

Özetle literatüre göre, cezaevinde bulunan ergenlerin sosyal problem çözme becerilerine yönelik yapılan müdahale programlarının etkili olduğu görülmektedir. Eğitim alan ergenlerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarda daha az düzeyde dikkatsiz/impulsif ve kaçınan tarz çözüm yollarını tercih ederken; daha fazla düzeyde rasyonel tarz veya probleme olumlu yönelim göstermişlerdir. Araştırma bulgularına

göre ise eğitime katılan ergenlerde, SPÇE-KF toplam puanının arttığı, dikkatsiz/dürtüsel problem çözme yöntemi kullanımının anlamlı düzeyde azaldığı; kontrol grubunda ise probleme olumsuz yönelim ve kaçınan tarz problem çözme yöntemi kullanımında artma olduğu görülmektedir. Deney grubundaki gelişme literatür ile uyumludur. Kontrol grubundaki bu değişimlerin, ARE'nin etkinliğini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Araştırma bulguları; “Agresyon Replasman Eğitimi suça yönelen ergenlerin sosyal problem çözme becerilerini, hem girişim öncesine göre hem de kontrol grubuna göre arttıracaktır” hipotezini destekler niteliktedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar;

Suçla yönelen ergenlere uygulanan Agresyon Replasman Eğitimi'nin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranış üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada eğitime başlamadan bir hafta önce ve eğitim tamamlanır tamamlanmaz yapılan ölçümlerin analizlerinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

- Deney grubu yaş ortalamasının $16,13 \pm 1,10$ yıl, kontrol grubunun yaş ortalamasının $16,21 \pm 0,89$ yıl olduğu,
- Ergenlerin yarısına yakınının 4 veya daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu, eğitim düzeyinin ilköğretim olduğu, sigara içtiği ve içe dönük kişilik yapısına sahip olduğu, dörte birinin alkol-madde kullandığı ve cezaevine gelmeden önce şiddete maruz kaldığı, tamamına yakının evde ailesi ile birlikte yaşadığı ve bir sorunla karşılaştıklarında olumlu şekilde baş ettikleri belirlendi. Tüm bu bireysel özellikler açısından deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark belirlenmedi.
- Ergenlerin çoğunluğunun daha önce suç işlemediği belirlendi. Daha önce suç işleme durumunun kontrol grubunda deney grubuna kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlendi.
- Ergenlerin ailesel özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde, tamamına yakınının anne ve babasının hayatta ve öz olduğu, ailede iletişim ve ilişkilerin iyi düzeyde olduğu; çoğunluğunun çekirdek aile yapısında, babasının çalıştığı, annesinin ise çalışmadığı, orta düzeyde ekonomiye sahip olduğu ve ailesinde herhangi bir hastalık olmadığı; yarısından fazlasının anne ve babasının temel eğitim düzeyinde olduğu veya okur-yazar olmadığı, ailede sigara içildiği ve demokratik olmayan anne-baba tutumuna sahip olduğu; dörte birinin ailesinde ise alkol-madde kullanıldığı belirlendi. Tüm bu ailesel özellikler açısından deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark belirlenmedi.
- Ergenlerin çoğunluğunun ailesinde sabıka olmadığı belirlendi. Gruplar arasında ailede sabıka durumunun deney grubunda kontrol grubuna kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlendi.

- Eğitime katılan ergenlerin;
 - Sürekli Öfke düzeyinin azaldığı ($t=1,906$; $p=0,033$),
 - Öfke Kontrol puanının arttığı ($t:2,522$; $p=0,008$),
 - Fiziksel Saldırganlığın azaldığı ($t:1,925$; $p=0,031$),
 - Düşmancıl düşüncelerin azaldığı ($t:2,496$; $p=0,009$),
 - Sosyal Problem Çözme Becerilerinin kontrol grubuna kıyasla arttığı ($t=2,937$; $p=0,005$),
 - Sosyal problem çözmede Dikkatsiz/Dürtüsel tarz çözüm yöntemi kullanımının azaldığı ($t:2,567$; $p=0,007$),
 - Öfke Kontrol puanındaki artış ve Dikkatsiz/Dürtüsel problem çözme tarzındaki azalmanın kontrol grubuna kıyasla da anlamlı olduğu ($t:2,273$, $p=0,026$; $t:7,506$, $p=0,008$) belirlendi.

Öneriler;

- Öfke denetim güçlüğü olan kronik saldırgan çocuk, ergen ve gen yetişkinlerde birincil ve ikincil önleme amacı ile uygulanabildiği için, ARE'nin adli psikiyatri servislerinde uygulanması ve değerlendirilmesi,
- Riskli grup içerisinde yer alan ergenlerin, öfke ve şiddet potansiyeli açısından değerlendirmesinin yapılması ve ARE eğitim programına katılmasının sağlanması,
- Cezaevlerinde çalışan uzman psikiyatri hemşirelerinin, ARE hakkında eğitilmesi ve ARE uygulamasında aktif rol almasının sağlanması,
- Riskli ergenlerin korunmasına yönelik ARE programı için, Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği sağlanması,
- Tek kurumda yapılan araştırmalarda deneysel girişimin yayılması, taklidi, kurum içerisinde kolayca elde edilebilir olması araştırmanın iç geçerliliğini etkileyerek Tip II hataya neden olabilmektedir. Bu nedenle bu tür kurumlarda kontrol gruplu düzenler yerine, tek gruplu test düzenlerinin tercih edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

Adams, K. (2003). The effectiveness of juvenile curfews at crime prevention. *The Annals of The American Academy*, 587; 136-159.

Akçay, P. (2011). Onarıcı adalet modeli çerçevesinde uzlaştırma ve çocuk mahkemelerinde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9;129-144.

Akduman, G.G., Akduman, B. & Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42; 156-161.

Amendola, A.M. & Oliver, R.W. (2010). Aggression replacement training stands the test of time. *Reclaiming Child&Youth*, 19(2); 47-50.

Attar, H. (2010). *Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi Kavramlar- Kuramlar- Kurumlar*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Avcı, M. (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: Çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1); 49-73.

Avi Astor, R., Meyer, H.A., Benbenishty, R., Marachi, R., Rosemond, M. (2005). School safety interventions: Best practices and programs. *Children and Schools*, 27(1); 17-32.

Ayan, S. (2011). *Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Bayındır, N., Özel, A. & Köksal, E. (2007). Çocuk suçluluğunun demografisi: Kütahya ili örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9(1-4); 95-108.

Bayraktar, B. (2007). Denetimli Serbestlik ve Bu Kavramın Ceza Adalet Sistemi ile Türk İnfaz Sistemine Getirdiği Yenilikler. Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Bedel, A. & Arı, R. (2011). Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yapıcı problem çözme ve sürekli öfke düzeylerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 1(4); 1-9.

Beşer, N.G. (2008). Suça Yatkın Ergenlerde Olumlu Kişilerarası İlişkiler Geliştirme Programının Etkinliğinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Beşer, N.G. (2014). Ruh Sağlığı Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı, **İçinde** O. Çam & E. Engin (Ed.), Ergenlik Dönemi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul: İstanbul Medikal Yayıncılık; 2014. s: 707-709.

Biggam, F. H., & Power, K. (2002). A controlled, problem-solving, group-based intervention with vulnerable incarcerated young offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(6); 678-698.

Birleşmiş Milletler (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Erişim:13.10.2014 http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin132.pdf.

Bishop, S. & Coxhead, J. (2010). Prevention is better than cure: Reducing youth offending. *British Journal of School Nursing*, 5(4);195-197.

Blake, CS. & Hamrin, V. (2007). Current approaches to the assessment and management of anger and aggression in youth. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 20(4); 209-221.

Burkay, S. (2008). Teorik çerçevede suç. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 2(4); 1-15.

Burma, R. (2012). Cinsel Saldırı Suçu İşlemiş Hükümlülerde, Çocukluk Döneminde Örseleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyi İle Benlik Saygısı, Öfke İfade Tarzı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Can, S. (2002). “Aggression questionnaire” adlı Ölçeğin Türk Popülasyonunda Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

Ceza Adalet Sisteminde Uzlaşma (2009). Suça Sürüklenen Çocuk ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma, 3. Grup Durum Analiz Grup Sonuç Raporu, Erişim: 13.10.2014, <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/>.

Chen, C., Li, C., Wang, H., Ou, J., Zhou, J.S., Wang, X.P. (2014). Cognitive behavioral therapy to reduce overt aggression behavior in Chinese young male violent offenders. *Aggressive Behavior*, 40; 329–336.

Cheung, C.K., Ngai, N.P. & Ngai, S.S.Y. (2007). Family strain and adolescent delinquency in two Chinese cities, Guangzhou and Hong Kong. *Journal of Child and Family Studies*, 16; 626-641.

Chung, H.L. & Steinberg, L. (2006). Relations between neighborhood factors, parenting behaviors, peer deviance, and delinquency among serious juvenile offenders. *Dev Psychol*, 42(2); 319–331.

Cornell, D.G., Peterson, C.S. & Richards, H. (1999). Anger as a predictor of aggression among incarcerated adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(1); 108-115.

Coşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye’de çocuk suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 56; 281-327.

Coşkun, E. (2010). Suça Yönelen Ergenlerde, Çocukluk Döneminde Örseleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyi ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Crick, N.R., Ostrov, J.M., Werner, N.E. (2006). A longitudinal study of relational aggression, physical aggression and children's socialpsychological adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34; 127–138.

Currie, M.R. (2010). Aggression Replacement Training (ART): An Australian Youth Justice Evaluation. Swinburne University of Technology, Faculty of Life and Social Sciences, Australia.

Currie, M.R., Wood, C.E., Williams, B., Bates, G.W. (2012). Aggression Replacement Training (ART) in Australia: A longitudinal youth justice evaluation. *Psychiatry, Psychology and Law*, 19(4); 577-604.

Currie, M. & Startup, M. (2012). Doing anger differently: Two controlled trials of percussion group psychotherapy for adolescent reactive aggression. *Journal of Adolescence*, 35(4); 843-853.

Currie, M.R., Wood, E.C., Williams, B., Bates, G.W. (2009). Aggression replacement training in Australia: Youth justice pilot study. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16(3); 413-426.

Çekici, F. (2009). Problem Çözme Terapisine Dayalı Beceri Geliştirme Grubunun Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Problem Çözme Becerileri, Öfkeyle İlişkili Davranış ve Düşünceler ile Sürekli Kaygı Düzeylerine Etkisi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.

Çeliköz, N., Seçer, Z. & Durak, T. (2008). Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25; 335-350.

D'zurilla, T.J. & Chang, E.C. (1995) The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19 (5); 547-562.

Demirhan, T.D. (2007).Yoğun Düşünme Eğitimi Programının Suçlu Çocukların Ahlaki Yargılarına Etkisinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Deniz, M.E., Hamarta, E. & Arslan, C. (2011a). *Riskli Gruplar için Yaşam Becerileri Geliştirme Programı*. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Deniz, M.E., Hamarta, E. & Arslan, C. (2011b). Suç İşlemiş ve Suça Yönelmiş Ergenlerin Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesi. Proje No: 108K303, Konya.

Derman, O. (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitim Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, No:63; 19-21.

Dodge, K.A. & Pettit, G.S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Dev Psychol*, 39(2); 349-371.

Dolu, O., Uludağ, Ş. & Doğutaş, C. (2010). Suç korkusu: Nedenleri, sonuçları ve güvenlik politikaları ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65(1); 57-81.

Efiliti, E. (2006). Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ergene, T. (1992). Ergen suçluluğunun önlenmesi ve tedavi yöntemleri. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7; 209-215.

Erickson, J. A. (2013). The Efficacy of Aggression Replacement Training with Female Juvenile Offenders in a Residential Commitment Program. University of South Florida, Graduate Theses and Dissertations, USA.

Erol, N., Kılıç, C., Ulusoy, M., Keçeci, M., Şimşek, Z. (1998). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Araştırması, Ana Rapor. Ankara: T. C. Sağlık Bakanlığı.

Farmer, E. & Andrews, B. (2009). Shameless yet angry: shame and its relationship to anger in male young offenders and undergraduate controls. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 20 (1); 48-65.

Farrington, D. (2004). *Conduct Disorder, Aggression and Delinquency*, In R. Lerner and L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology*, New York: Wiley, p: 684-713.

Farrington, D. (2009). *Crime Prevention*. In J. Miller (Ed.), *21st Century criminology: A reference handbook*. Thousand Oaks: SAGE Publications, pp. 628-637.

Flores, J.R. (2003). Risk and protective factors of child delinquency. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Bulletin Serias*, April.

Glick, B. & Gibbs, J.C. (2011). *Aggression Replacement Training: A comprehensive intervention for aggressive youth*. Third Edition (Revised and Expanded). Champaign, IL: Research Press.

Goldstein, A.P., Glick, B. & Gibbs, J.C. (1998). *Aggression Replacement Training: A comprehensive intervention for aggressive youth*. (Rev. Ed.). Champaign, IL: Research Press.

Goldstein, N., Dovidio, A., Kalbeitzler, R., Weil, J.M., Strachan, M. (2012). Anger management for female juvenile offenders: results of a pilot study. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 7(2); 1-28.

Graziano, A.M. & Diamant, D.M. (1992). Parent behavioral training, Anbexamination of the paradigm, *Beh Modif*, 16;3-38.

Gundersan, K. & Svartal, F. (2010). Diffusion of treatment interventions: Exploration of 'secondary' treatment diffusion. *Psychology, Crime & Law*, 16(3); 233-249.

Güler, M. (2010). Sosyal psikoloji bakış açısından çocuk ve ergenlerde suçlu davranış gelişimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 89; 355-372.

Gvion, Y. & Apter, A. (2011). Aggression, impulsivity, and suicide behavior: A review of the literature. *International Academy for Suicide Research*, 15: 93-112.

Hawkins, J.D., Herrenkohl, T.I., Farrington, D.P., Catalano, R.F., Harachi, T.W., Cothorn, L. (2000). Predictors of youth violence. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Bulletin Serias*, April.

Helmond, P., Overbeek, G. & Brugman, D. (2012). Program integrity and effectiveness of a cognitive behavioral intervention for incarcerated youth on cognitive distortions, social skills, and moral development. *Children and Youth Services Review*, 34; 1720–1728.

Henggeler, S.W., Schoenwald, S.K., Borduin, C.M., Rowland, M.D., Cunningham, P.B. (1998). *Multisystemic Treatment of Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. New York: Guilford Press.

Henry, D.B., Tolan, P.H. & Gorman-Smith, D. (2001). Longitudinal family and peer group effects on violence and nonviolent delinquency. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30 (1); 172-186.

Hesapçioğlu, S.T., Bilginer, Ç. & Kandil, S. (2013). Ergenlikte tekrarlayıcı suç işleme, Alprazolam ve diğer madde birlikteliği. *Süleyman Demirel Tıp Fakültesi Dergisi*, 20(2); 66-71.

Hamel, R. (2005). *Developmental crime prevention*. In Nick Tilley (Ed.), *Handbook of crime prevention and community safety*. Cullumpton, Devon, UK: Willan Publishing, pp. 71-106.

ICN (2010 12 April). Definition of Nursing. Erişim 02.11.2011, <http://www.icn.ch/about-icn/icn-definition-of-nursing/>.

Ireland, J.L. (2004). Anger management therapy with young male offenders: An evaluation of treatment outcome. *Aggressive Behavior* 30;74–185.

ISPN (2001 March). Prevention of Youth Violence Position Paper. Erişim: 02.11.2011, <http://www.ispn-psych.org/docs/3-01-youth-violence.pdf>.

ISPN (2008 June). Meeting the Mental Health Needs of Youth in Juvenile Justice. Erişim: 02.11.2011, <http://www.ispn-psych.org/docs/JuvenileJustice.pdf>.

İstanbul Üniversitesi, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Yazılım Lisans Sunucusu. Erişim: 07.04.2014 <http://bilgiislem.istanbul.edu.tr/?p=6787>.

Kandel, E., & Mednick, S.A. (1991). Perinatal complications predict violent offending. *Criminology*, 29(3); 519-529.

Kandel, H. & Sarnoff, A.M. (2006). Perinatal complications predict violent offending. *Criminology*, DOI: 10.1111/j.1745-9125.1991.tb01077.x.

Kaunitz, C., Andershed, A.K., Brannström, L., Smedslund, G. (2010). Aggression Replacement Training (ART) for reducing antisocial behaviour in

adolescents and adults. Erişim: 20.01.2010
file:///C:/Documents%20and%20Settings/pc/Belgelerim/Downloads/Kaunitz_A
gression_Replacement_Training_Protocol.pdf.

Kıyak, Y. (2011). *Samsun İlinin Sosyal Risk Haritasının Oluşturulması Projesi*. Erişim: 09.10.2014, <http://samsun.aile.gov.tr/tr/html/14115/Samsun-Ilinin-Sosyal-Risk-Haritasinin-Olustrulmasi-Projesi-SORHOP>.

Kline, P. (2012). The impact of juvenile curfew laws on arrests of youth and adults. *American Law and Economics Review*, 14(1);44-67.

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik donemi ve zellikleri. *Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 17(2); 231-256.

Koker, E.. (2010). Sosyal İnceleme ve Mesleki Raporlarda Suça İtilen Çocuklar: Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri rneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kulaksızıoğlu, A. (2013). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kunt, V. (2003). Suç ve Çocuk. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Lindberg, N.A. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1); 1-10.

Lindsay, W.R., Hamilton, C., Moulton , S., Scott, S., Doyle, M., McMurran, M. (2011) Assessment and treatment of social problem solving in offenders with intellectual disability. *Psychology, Crime & Law*, 17(2); 181-197.

Lipsey, M.W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview, victim and offenders. *An International Journal of Evidence-based Research, Policy and Practice*, 4(2);124-147.

Lipsey, M.W., Wilson, D.B. & Cothorn, L. (2000). Effective intervention for serious juvenile offenders. *Juvenile Justice Bulletin*, April.

Listenbee, R.L. (2014). Changing lives: Prevention and intervention to reduce serious offending, *National Institute of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, August.

Livingstone, N., Mcdonald, G. & Carr, N. (2013). Restorative justice conferencing for reducing recidivism in young offenders (aged 7 to 21). *The Cochrane Library*, (2).

Loeber, R., Farrington, D.P. & Petechuk, D. (2003). Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *U.S. Department of Justice Office of Justice Programs Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Child Delinquency Bulletin Series*, May,3.

Lyn, T. S., & Burton, D. L. (2005). Attachment, anger and anxiety of male sexual offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 11 (2);127-13.

McMurran, M. & McGuire, J. (2005). Social Problem Solving and Offending: Evidence, Evaluation and Evolution. USA: Wiley-Blackwell.

Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (OJJDP) (2013). *Juvenile Population Characteristics*. Erişim: 15.10. 2014. <http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/population/qa01203.asp?qaDate=2013>.

Olds, D., Henderson, C.R., Cole, R., Eckenrode, J., Kitzman, H., Luckey, D., ve ark. (1998). Long-term effects of nurse home visitation on children's criminal and antisocial behavior. *The Journal of American Medical Association*, (14); 1238-1244.

Ögel, K. & Aksoy, A. (2007). Tutuklu ve hükümlü ergenlerde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 8; 11-17.

Öz, F.S. & Aysan, F. (2011). Öfke yönetimi eğitiminin ergenlerde öfke ile başa çıkma ve iletişim becerilerine etkisi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1); 343-369.

Özabacı, N. (2011). Cognitive behavioural therapy for violent behaviour in children and adolescents: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 33; 1989-1993.

Özbay, Ö. (2008). Öfke Kontrolü Eğitim Programının Etkinliğinin Tutuklu bir Grup Ergen Örnekleminde İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özbek, M. (2005). Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, s: 85-157.

Özcan, C. & Öğülmüş, S. (2010). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuklara bilişsel yaklaşıma dayalı kişilerarası sorun çözme eğitiminin katkıları. *TAF Prev Med Bull*, 9(4); 391-398.

Özcebe, H., Sönmez, R., Akıncı, Ö., Baycu, Ş., Karaçay, D., Kargın, S., ve ark. (2002). Adölesanlar ve anneleri arasında iletişim. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 21(3).

Özer, A.K. (1994). Sürekli öfke (SL-ÖFKE) ve öfke ifade tarzı (ÖFKE-TARZ) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31); 26-35.

Öztürk, Ö. (2005). İstanbul H Tipi Cezaevinde Kalan Ergenlerde Suçluluk-Utanç Duygusunun Değerlendirilmesi, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.

Parlaz, A.E., Tekgül, N., Karademirci, E., Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Turkish Family Physician*, 3(4); 10-16.

Phillips, K. (2007). The Developing Role Of The Psychiatric Nurse Practitioner in Corrections. Washington State University, Department of Nursing, Master Thesis, USA.

Polat, F.H. (2007). Suça Yönelen Ergenlerde Travmatik Yaşantılar ve Suça Karşı Tutumlar. Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Van.

Preski, S. ve Shelton, D. (2001). The role of contextual, child, and parent factors in predicting criminal outcomes in adolescence. *Issues in Mental Health Nursing*, 22: 197–205.

Redondo, S., Martinez-Cetena, A. & Andres-Pueyo, A. (2012). Therapeutic effects of a cognitive-behavioural treatment with juvenile offenders. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 4(2); 159-178.

Resmi Gazete (19 Nisan 2011). *Hemşirelik yönetmenliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik*. sayı: 27910. Erişim:20.01.2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419.htm>.

Ross, A., Duckworth, K., Smith, D.J., Wyness, G., Schoon, I. (2010). Prevention and reduction: A review of strategies for intervening early to prevent or reduce youth crime and anti-social behavior. UK: Centre for Analysis of Youth Transitions (CAYT), Research Report DFE-RR111.

Sadock, B.J&Sadock, V.A. (2007). *Kaplan &Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatric*. Sekizinci Baskı, İstanbul: Güneş Kitapevi.

Sanci, L.A., Sawyer, S.M., Weller, P.J., Bond, L.M., Patton, G.C. (2004) Youth health research ethics: time for a mature-minor clause? *Med J Aust*, 180; 336-338.

Seçer, Z.Ş. (2004). *Yoğun Düşünme Eğitiminin (Reflection) Çocukların Ahlaki Yargılarına Etkisinin İncelenmesi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Sexton, T.L., & Alexander, J.F. (2000). Functional family therapy. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Bulletin Serias*, December.

Shader, M. (2004). Risk factor delinquency: An overwiev. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, USA.

Shelton, D. (2000). Health status of young offenders and their families. *Journal of Nursing Scholarship*, 32(2); 173-178.

Shelton, D. (2008). Traslating theory into practice: result of a 2-year trial fort he LEAD prapramme. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 15; 313-321.

Shelton, D. (2009). Leadership, education, achievement, and development: a nursing intervention for prevention of youthful offending behavior. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 14; 429-441.

Shelton, D., Kesten, K., Zhang, W., Trestman, R. (2011). Impact of a dialectic behavior therapy—corrections modified (DBT-CM) upon behaviorally challenged incarcerated male adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 24; 105-113.

Shelton, D. & Pearson, G. (2005). ADHD offenders in juvenile Treatment Issues Nurses Need to Know. *Journal of Psychosocial Nursing*, 43(9);38-46.

Shelton, D., Sampl, S., Kesten, K.L., Zhang, W., Trestman, R.L. (2009). Treatment of impulsive aggression in correctional settings. *Behavioral Sciences and the Law*, 27; 787–800.

Sickmund, M., Sladky, A. & Kang, W. (2014). ""Easy Access to Juvenile Court Statistics: 1985-2011." Erişim: 15.09.2014 <http://www.ojjdp.gov/ojstatbb/ezajcs/>.

Slesnick, N & Meade, M. (2001). System youth: a subgroup of substance-abusing homeless adolescents. *J Subst Abuse* 13(3); 367-84.

Smeets, K.C., Leeijen, A.A.M., van der Molen; M.J., Scheepers, F.E., Buitelaar, J.K., Rommelse, N.N.J.(2014). Treatment moderators of cognitive behavior therapy to reduce aggressive behavior: a meta-analysis. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, DOI 10.1007/s00787-014-0592-1.

Solak, A. (2011). *Türkiye'nin Suç Haritası "Çocuk Suçluluğu"*. Ankara: Hermes Ofset.

Sözer, M.A. (2004). İslahevlerinde kalan çocukların suç işlemlerinde aile ortamının etkisi, *TSA*, 8; 155-192.

Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Stevens, A., Kessler, I. & Gladstone, B. (2006). A review of good practices in preventing juvenile crime in the European Union, European Communities.

Sukhodolsky, D.G. & Ruchkin, V.V. (2004). Association of normative beliefs and anger with aggression and antisocial behavior in Russian male juvenile offenders and high school students. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32; 225–236.

Sundell, K., Nyman, M. & Alvasdotter, A. (2000). *Mellanvard Foer Kriminell Ungdomar. Intermediate Treatment for young offenders*. A study of 133 young offenders five years after completed intermediate treatment. Stockholm: FoU.

Thoder, V.J. & Cautilli, J.D. (2011). An independent evaluation of mode deactivation therapy for juvenile offenders. *The International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 7(1); 41–46.

Tolan, P.H., Henry, B.H., Schoeny, M.S., Lovegrove, P., Nichols, H. (2014). Mentoring programs to affect delinquency and associated outcomes of youth at risk: A comprehensive meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 10(2); 179-206.

Türk Dil Kurumu (TDK), Erişim: 23.09.2014. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Şiddet Araştırma Komisyonu Raporu (2007). Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi, Komisyon Raporu, Esas No: 10/337, 343, 356, 357, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (2014). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar Juveniles Received Into Security Unit 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2007 Mayıs). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 27 İl*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2013). *Güvenlik Birimlerine Suça Sürüklenme ile Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Erişim: 15.09.2014,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri*. Erişim: 04.11.2014.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.

Top, K. (2010). Suça İtilen Çocuklarda Akıl ve Ruh Sağlığı Problemlerinin Yaygınlığı ve Çeşitliliği. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF), *Adolescents and Youth*. Erişim: 23.09.2014. <http://www.unicef.org/adolescence/>.

Uluğtekin, S.(1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro.

Welsh, B.C. & Farrington, D.P. (2012). The future of crime prevention: developmental and situational strategies. *NIJ Commissioned Paper*, January, USA.

Wilson, J.J. (2000). Predictors of youth violence. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Bulletin Series*, April.

World Health Organization, *Adolescent Development*, Erişim: 23.09.2014

http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/.

Yatkin, Ş. (2012). Grupla Psikolojik Danışma Programının Tutuklu ve Hükümlü Gençlerin Sosyal Becerilerine ve Özsaygı Düzeylerine İlişkin Algılarına Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve Suç*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Yeni, B. (2010). İstanbul Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Çocuklarda Sürekli Öfke- Öfke İfade Tarzlari İle İstismar Yaşantıları Arasındaki İlişki. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yılmaz, N. (2004). Öfke ile Başaçıkma Eğitiminin ve Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Öfke ile Başa Çıkabilmeleri Üzerine Etkileri, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Ankara.

Young-Joo, P., Ho-Sihn, R., Keum-Sun, H., Jung Hye, K., Han Kyeom, K., Yoon Jung, C. Ve ark. (2009). Development and evaluation of a school-based anger management program (SAMP) for adolescents. *J Korean Acad Nurse*, 39(1):145-156.

Youth Justice Statistics (2012/13). Erişim: 04.11.2014. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/278549/youth-justice-stats-2013.pdf .

Zeren, C., Arslan, M.M., Yengil, E., Karanfil, R., Akçan, R., Öksüz, M. (2013). Socio-demographic characteristics of juvenile delinquents in Turkey. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24(6); 688-698.

FORMLAR

EK-I	AGRESSION REPLACEMENT TRAINING KULLANIM İZNİ
EK-II	ETİK KURUL İZNİ
EK-III	ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İZNİ
EK-IV	BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU
EK-V	BİLGİ FORMU
EK-VI	SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEKLERİ
EK-VII	SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ
EK-VIII	SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ-KISA FORMU
EK-IX	MOTİVASYONEL GÖRÜŞME TEKNİĞİ KATILIM BELGESİ
EK X	ADLİ ALANI TANIMA ÇALIŞMA GRUBU KATILIM BELGESİ

EK-I. AGRESSION REPLACEMENT TRAINING KULLANIM İZNİ

+ Yeni Yanıtla | Sil Arşivle Gereksiz | Süpür Şuraya taşı: Kategoriler ...

RE: about AGGRESSION REPLACEMENT TRAINING

Barry Glick 19.10.2011
 Kime: Fadime Kaya

Anyone is free to use ART in groups. Buy the new book and follow the session plans in section two. Training would be helpful, but not required. Good luck.

Barry

For every Challenge, there is an Opportunity...

(518) 229-7933 (mobile)

On Oct 19, 2011 10:04 AM, "Fadime Kaya" <fadime36@hotmail.com> wrote:

Dear Barry Glick,

I'm so sorry because of my late answer to your e-mail. I hope that you could remember me. I would like to thank you to allow me to use Agression Replecament Training in my doctoral thesis.

In my master thesis I studied that the factors contribute to aggressive behavior in adolescents. I have work experience with child and adolescents. I had education about clinical initial interview and clinical assessment and clinical therapy skills before. I go on to work in psychiatry clinics (adult, child and adolescent psychiatry departmens) two days in a week for five years with my students. Now I'm at preparation phase in psychodrama education.

I would like to ask you a few question:

1. For ART application, also is it necessary to get permission from John C. Gibbs?
2. To apply ART, also is it obligatory to have any education for me?

With my best regards...

Fadime KAYA

Istanbul University

Florence Nightingale School of Nursing

Department of Psychiatric Nursing

EK-II. ETİK KURUL İZİNİ

 YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ HASTANESİ	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU
---	--

KURUL ADI	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
AÇIK ADRES	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ HASTANESİ Devlet Yolu Ankara Cad. No: 102-104, 34752 Kozyatağı, İstanbul
TELEFON	0216 578 47 97
E-POSTA	gulin.demir@yeditepe.edu.tr

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Suça Yönelen Ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin Sorun Çözme , Öfke ve Saldırgan Davranış Üzerine Etkisi.		
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜNÜN KODU			
	EUDRACT NUMARASI			
	SORUMLU ARAŞTIRMACI ÜNVANI/ADI/SOYADI	Prof.Dr.Sevim Buzlu Arş.Gör.Fadime Kaya		
	SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği		
	KOORDİNATÖRÜN ÜNVANI/ADI/SOYADI	YOK		
	KOORDİNATÖRÜN UZMANLIK ALANI	YOK		
	ARAŞTIRMA MERKEZİ	MALTEPE ÇOCUK VE GENÇLİK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU		
	ARAŞTIRMA MERKEZİNİN AÇIK ADRESİ	MALTEPE ÇOCUK VE GENÇLİK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU MALTEPE/İSTANBUL		
	DESTEKLEYİCİ VE AÇIK ADRESİ			
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ VE ADRESİ			
	UZMANLIK TEZİ/AKADEMİK AMAÇLI	UZMANLIK TEZİ ☒	AKADEMİK AMAÇLI ☐	
	ARAŞTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1 ☐	FAZ 2 ☐	FAZ 3 ☐

Değerlendirilen Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ	12.07.2012		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐

Değerlendirilen Diğer Belge Adı	Açıklama
ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☐
SİGORTA	☐
HASTA KARTI/GÜNLÜKLERİ	☐
İLÂN	☐
YILLIK BİLDİRİM	☐

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

SONUÇ RAPORU	☐
GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐
DİĞER	☐

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 231	Tarih: 14/08/2012
	Prof.Dr.Sevim Buzlu ve Arş.Gör.Fadime Kaya sorumluluğunda yapılması tasarlanan ve yukarıda başvuru bilgileri verilen klinik araştırma başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, gerçekleştirilmesinde etik bir sakınca bulunmadığına toplantıya katılan etik kurulu üyelerinin oy çokluğu ile karar verilmiştir.	

ETİK KURULU BİLGİLERİ

ÇALIŞMA ESASI	Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu, Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Kuruluş ve Çalışma Esasları.
---------------	--

ETİK KURUL BAŞKANI UNVANI/ADI/SOYADI: Prof. Dr. R. Serdar ALPAN
ETİK KURULU ÜYELERİ

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	İlişki *	Katılım **	İmza
Prof. Dr. R. Serdar Alpan	Farmakoloji	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☐	E ☐ H ☐	Y. İZİN
Prof. Dr. M. Reha Cengizlier	Pediyatri	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. S. Sami Kartı	Hematoloji	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Serdar Öztezcan	Biyokimya	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd.Doç. Dr. Baki Ekçi	Genel Cerrahi	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç Dr. Ferda Özkan	Patoloji	YÜTF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof.Dr. Dr. Nural Bekiroğlu	Biyoistatistik	MÜTF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç. Dr. Esra Can Say	Diş Has. Ted.	YÜDF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☐	Y. İZİN
Doç. Dr. Meriç Köksal	Eczacılık	YÜEF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☐	KATILMADI
Prof. Dr. Ali Rıza Okur	Hukuk	YÜHF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Doç. Dr. Başar Atalay	Beyin Cerrahi	YÜTF	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd.Doç.Dr.Nesrin Sarıman	Göğüs Hastalıkları	MÜTF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd.Doç.Dr.Esin Öztürk Işık	Biyomedikal Mühendisi	YÜTF	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Bilge Firuzbay	Sivil Üye/Emekli		E ☐ K ☒	E ☐ H ☐	E ☐ H ☐	

* : Araştırma ile İlişki
** : Toplantıda Bulunma

Önemli Not: Çalışmanın Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanan protokole göre yürütülmesi ve çalışma protokölündeki değişikliklerin kurulumuza bildirilmesi gerekmektedir.

EK-III. ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İZNİ

03/08/2012 09:39 0-312-2239877

CTE HUK EĞİTİM SB MD

PAGE 01/01

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.10.203.02/634/111019
Konu : Tez çalışması izin talebi

02/08/2012

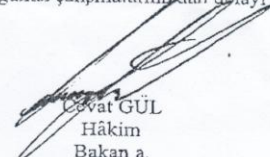
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Dekanlığına)

İlgi: 13.07.2012 tarihli ve B.30.02.İST.0.33.71.00/1656 sayılı yazı.

Fakülteniz Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak görev yapan Fadime KAYA tarafından yürütülen "Suça Yönelen Ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin Sorun Çözme, Öfke ve Saldırgan Davranış Üzerine Etkisi" konulu çalışmanın Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda yürütülmesince izin verilmesi talebine ilişkin ilgi sayılı yazı ve eki incelendi.

Söz konusu çalışmanın gerçekleştirilmesi; çocuğun yüksek yararı ve özel hayatın gizliliği ilkesine dikkat edilmesi, kurum işleyişinin aksatılmaması için kurum müdürlüğü ile çalışma takviminin belirlenerek psiko-sosyal yardım servisi refakatinde gerçekleştirilmesi, araştırma tamamlandıktan sonra sonuçlarının bir rapor halinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi, yürütülen çalışmanın Genel Müdürlüğümüzün izni olmadan yayımlanmaması, yazılı ve görsel basın yayın organları ile paylaşılmasında koşuluyla uygun bulunmuştur.

Çocukların topluma kazandırılmasına yönelik sürdürdüğünüz çalışmalarınızdan dolayı teşekkür eder, bilgilerinize rica ederim.

Cevat GÜL
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
FLORENCE NIGHTINGALE
HEMŞİRELİK FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
Gelen Kayıt No: 1421
Gelen Tarih: 03.08.2012

Konya Yolu No:70 Beyevler 06330 ANKARA

Telefon: (0312) 204 16 38 - 204 13 57 Faks:223 43 91 - 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için iribet: H.KANOĞLU Sb.Md.

e-posta: cte.adalat.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalat.gov.tr

Anabilim Dalı
3.8.2012
H.K.

EK-IV. BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

“Suça Yönelen Ergenlerde Agresyon Replasman Eğitiminin Sorun Çözme, Öfke ve Saldırgan Davranış Üzerine Etkisi” adlı çalışmada 14-17 yaş arasındaki ergenlere Öfke Kontrolü, Sosyal Beceri ve Ahlaki Muhakeme bileşenlerini içeren grup çalışması yapılarak, sorun çözme, öfke ve saldırgan davranış düzeyine etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma için Adalet Bakanlığı’ndan gerekli izin alınmıştır. Çalışma Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda kalan 14-17 yaş arasındaki ergenlerin katılımı ile gerçekleştirilecektir. Çalışma esnasında ergenlerle 10 hafta boyunca haftada iki gün 90 dakika çalışma yapılacaktır. Çalışmanın başlangıcında ve 10. haftanın sonunda Ergen Bilgi Formu, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Sosyal Problem Çözme Envanteri uygulanacaktır. Bu çalışmalar Cezaevi yönetiminin uygun gördükleri saatlerde gerçekleştirilecektir.

Çalışmaya katılmanız gönüllü olmanıza bağlıdır ve katılıp katılmama konusunda hiçbir zorunluluk bulunmamaktadır. Çalışmaya katılmak istemezseniz ya da çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışmadan ayrılmak isterseniz araştırmacıyı haberdar ederek çalışmadan çekilebilirsiniz.

Bu araştırmaya katılmada kayıtlar yasaların öngördüğü şekilde gizli tutulacak ve araştırmacı tarafından toplanacak veriler güvenli bir şekilde saklanacaktır. Araştırmanın sonuçları kongrelerde sunulabilir veya bilimsel amaçlı yayınlanabilir. Ancak bu durumda kimlik bilgileriniz hiçbir şekilde açıklanmayacaktır. Bu çalışmaya katılmanız durumunda sizden para istenmeyecek ya da size herhangi bir ücret ödenmeyecektir.

Prof. Dr. Sevim Buzlu

Araştırmacı Fadime KAYA

Yukarıdaki açıklamayı okudum ve anladım. Araştırmacı tarafından yukarıdaki çalışma bana sözlü olarak anlatıldı ve sorularıma cevap verildi. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorunluluk olmaksızın katılmayı ve çalışmanın sonuçlarının yayınlanmasını kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcının Adı Soyadı:

İmza:

EK-V. BİLGİ FORMU**BİLGİ FORMU****Ad-Soyad:**

Aşağıda bireysel ve ailevi özelliklerinizle ilgili sorular bulunmaktadır. Bu anket formundan elde edilen bilgiler sadece araştırma için kullanılacaktır. Çalışmanın yararlı olması ve gerçeği yansıtması için lütfen her soruyu içtenlikle yanıtlayınız. Cevapların yanlış ya da doğru seçenekleri yoktur. Anketteki soru seçeneklerinden size uygun olanı işaretleyin. Yardıminız için teşekkürler.

Araş. Gör. Fadime KAYA**1) Yaşınız :****2) Sizinle birlikte kaç kardeşiniz? :****3) Eğitim durumunuz**

(1) Okur-yazar değil

(2) Okur-yazar

(3) İlkokul

(4) Ortaokul

(5) Lise

(6) Üniversite

4) Bulunduğunuz kuruma (cezaevine) girmeden önce yaşadığınız yer/kişiler ?

(1) Evde ailemle

(2) Evde arkadaşlarımla

(3) Akrabalarımın yanında

(4) Yetiştirme yurdunda

(5) Diğer (Açıklayınız).....

5) Sigara içiyor musunuz?

(1) İçmiyorum

(2) Günde 1-10 adet içiyorum

(3) Günde 11-20 adet içiyorum

(4) Günde 20 adet in üzerinde içiyorum

(5) Sadece özel gün ve toplantılarda içerim

6) Alkol- madde kullanıyor musunuz ?

(1) Hayır

(2) Evet (Hangisi/Hangileri?).....

(Ne sıklıkta?).....

7) Aile tipiniz :

(1) Çekirdek aile (Anne-baba-çocuklar)

(2) Geniş aile (Anne-baba, çocuklar, aile büyükleri ve akrabalar)

(3) Parçalanmış aile (Anne-baba ayrı/ boşanmış)

8) Annenizin eğitim durumu:

(1) Okur-yazar değil

(2) Okur-yazar

(3) İlkokul

(4) Ortaokul

(5) Lise

(6) Üniversite

9) Babanızın eğitim durumu:

(1) Okur-yazar değil	(2) Okur-yazar	(3) İlkokul
(4) Ortaokul	(5) Lise	(6) Üniversite

10) Annenizin mesleği :

(1) Ev hanımı	(2) İşçi	(3) Memur
(4) Özel sektör	(5) Diğer	

11) Babanızın mesleği :

(1) Memur	(2) İşçi	(3) Serbest meslek
(4) Özel sektör	(5) İşsiz	(6) Diğer

12) Anne ve babanız hayatta mı?

- (1) Evet, hayatta
 (2) Anne ölmüş
 (3) Baba ölmüş
 (4) Her ikisi de ölmüş

13) Üvey anne ve babanız var mı?

- (1) Hayır yok
 (2) Üvey annem var
 (3) Üvey babam var
 (4) Her ikisi de üvey

14) Ailenizin ekonomik durumu :

(1) Kötü	(2) Orta	(3) İyi

15) Aile yapınızı nasıl tanımlarsınız?

- (1) Demokratik aile
 (2) Katı, kuralcı aile
 (3) Aşırı koruyucu aile
 (4) Soğuk ilgisiz aile
 (5) Diğer (Açıklayınız).....

16) Ailenizde iletişim ve ilişkiler genel olarak nasıldır?

(1) İyi	(2) Kötü	(3) İyi-kötü arası

17) Ailenizde (siz dahil) teşhisi konmuş, tedavisi yapılmış veya hala devam eden, herhangi bir fiziksel veya psikiyatrik rahatsızlığı olan var mı?

- (1) Yok (2) Var (Kim?/Rahatsızlığı nedir?).....

18) Ailenizde sigara kullanan var mı?

- (1) Hayır (2) Evet (Kim/Kimler).....

19) Ailenizde alkol-madde kullanan var mı?

- (1) Hayır (2) Evet (Kim/Kimler).....
 (Hangisi/Hangileri).....

20) Ailenizde sabıkası olan var mı?

- (1) Hayır (2) Evet (Kim/Kimler).....

21) Bir sorunla karşılaştığınızda ne yaparsınız? (Bir seçenek işaretleyiniz)

- (1) Hiçbir şey yapmam
- (2) Bağırırım
- (3) Kendime zarar veririm
- (4) Başkalarına ve çevremdeki eşyalara zarar veririm
- (5) Ailemle paylaşırım
- (6) Kendim için önemli diğer kişilerle paylaşırım
- (7) Arkadaşlarımla paylaşırım
- (8) Kimseden destek almadan kendim çözmeye çalışırım
- (9) Diğer Açıklayınız.....

22) Size göre kişilik tipiniz nasıldır?

- (1) İçe dönük
- (2) Dışa dönük
- (3) Hem içe, hem dışa dönük

23) Bulunduğumuz kuruma (cezaevine) gelmeden önce şiddette maruz kaldınız mı?

- (1) Hayır
- (2) Evet (dayak, tehdit, küfür vs.Açıklayınız).....

24) Daha önce suç işlediniz mi?

- (1) Hayır
- (2) Evet

EK-VI. SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEKLERİ

I. BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonrada genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazlaca zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin

Öfkeli olduğimde veya kızdığımında...	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
1. Çabuk parlarım	1	2	3	4
2. Kızgın mizaçlıyım	1	2	3	4
3. Öfkesi burnunda bir insanım	1	2	3	4
4. Başkalarının hataları yaptığım işi yavaşlatınca kızarım	1	2	3	4
5. Yaptığım iyi bir işten sonra, takdir edilmemek canımı sıkır	1	2	3	4
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim	1	2	3	4
7. Öfkeli olduğimde, ağzıma geleni söylerim	1	2	3	4
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çileden çıkarır	1	2	3	4
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir	1	2	3	4
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim	1	2	3	4

II. BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık ve öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duyguları ile ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duygunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin.

Öfkeli olduğimde veya kızdığımında...	Hiç	Biraz	Oldukça	Tümüyle
11. Öfkemi kontrol ederim	1	2	3	4
12. Kızgınlığımı kontrol ederim	1	2	3	4
13. Öfkemi içime atarım	1	2	3	4
14. Başkalarına karşı sabırlıyım	1	2	3	4
15. Somurtur ya da surat asarım	1	2	3	4
16. İnsanlardan uzak dururum	1	2	3	4
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim	1	2	3	4
18. Soğukkanlılığımı korurum	1	2	3	4
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım	1	2	3	4
20. İçin için köpürür ama göstermem	1	2	3	4
21. Davranışlarımı kontrol ederim	1	2	3	4
22. Başkalarıyla tartışırım	1	2	3	4
23. İçimde kimseye söyleyemediğim kinler beslerim	1	2	3	4
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım	1	2	3	4
25. Öfkem kontrolden çıkmadan durdurabilirim	1	2	3	4
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm	1	2	3	4
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir	1	2	3	4
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim	1	2	3	4
29. Kötü şeyler söylerim	1	2	3	4
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım	1	2	3	4
31. İçimden, insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim	1	2	3	4
32. Sinirlerime hâkim olamam	1	2	3	4
33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim	1	2	3	4
34. Duygularımı kontrol ederim	1	2	3	4

EK-VII. SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Sevgili gençler aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Karakterinize en uygun seçeneği bu ifadelerin karşısındaki kutucuklara X işareti ile işaretlemeniz beklenmektedir. Samimi ve içten cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1. Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler					
2. Şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor					
3. Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim					
4. Kendimi sık-sık diğer insanlarla tartışırken bulurum					
5. Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm					
6. İnsanlarla aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7. Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım					
8. Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim					
9. Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum					
10. Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur					
11. Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim					
12. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
13. Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim					
14. Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim					
15. İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına işi ağırdan alırım					
16. İnsanlar bana nazik davrandıklarında, ne isteyeceklerini merak ederim					

	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
17. Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim					
18. Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım					
19. Ben sakın biriyim					
20. İnsanlar beni kızdırlarsa, onlara gerçek düşüncemi söyleyebilirim					
21. Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim					
22. İstedığımı elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm					
23. Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem					
24. Pek çok insandan daha sık kavga ederim					
25. Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum					
26. Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim					
27. Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem					
28. Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem					
29. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim					
30. Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm					
31. Arkadaşlarımla, arkamdan, benim hakkımda konuştuklarını bilirim					
32. Bazı arkadaşlarım, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler					
33. Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum					
34. El şakası yapmaktan hoşlanırım					

EK-VIII. SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ-KISA FORMU

Aşağıda günlük yaşamda problemlerle karşılaştığınızda ortaya çıkabilecek bazı düşünce, duygu ve davranış tarzlarınızla ilgili maddeler yer almaktadır. Burada genellikle karşılaştığınız sıradan güçlüklerden ya da her gün üstesinden başarıyla geldiğiniz baskılardan bahsedilmemektedir. Cümleleri okurken kendinizi bugünlerde bir problemle karşılaştığınızda her zaman düşündüğünüz, hissettiğiniz ve davrandığınız şekilde değerlendiriniz. Lütfen her cümleyi dikkatli bir şekilde okuyunuz ve cevap formunda bu cümlelerin size uygunluk derecesi “bana hiç uygun değil, bana çok az uygun, bana kısmen uygun, bana çok uygun, bana tamamen uygun” şeklindeki ifadelerden birine çarpı işareti (X) koyarak belirtiniz.

	Hiç uygun değil	Çok az uygun	Kısmen uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1. Çözülmesi gereken önemli bir problemim olduğunda kendimi tehdit altında hisseder ve korku duyarım.					
2. Karar verirken, tüm seçenekleri yeterince dikkatli bir şekilde değerlendirmem .					
3. Önemli bir karar vermem gerektiğinde kendimi huzursuz hisseder ve kendimden emin olamam.					
4. Bir problemi çözmeye ilişkin başlangıçtaki çabalarım başarısızlıkla sonuçlandığında ısrar eder ve çabucak vazgeçmezsem sonunda İyi bir çözüm bulabileceğime inanırım .					
5. Ne zaman bir problemim olsa, o problemin çözülebileceğine inanırım .					
6. Bir problemi kendi başıma çözmeye çalışmadan önce, ilk olarak o problemin kendiliğinden çözülüp çözülmeceğini görmek amacıyla bir şey yapmadan öylece durup beklerim .					
7. Bir problemi çözmeye ilişkin başlangıçtaki çabalarım başarısızlıkla sonuçlandığında, hayal kırıklığına uğrarım.					
8. Zor bir problemle karşılaştığımda ne kadar çok çabalasam da, o problemi kendi başıma çözebileceğimden şüphe duyarım.					
9. Hayatımda bir problem oluştuğunda, problemin çözümü için uğraşmayı olabildiğince uzun bir süre ertelerim.					
10. Hayatımdaki problemlerle uğraşmaktan kaçınmak için her yolu denerim.					
11. Zor problemler beni çok mutsuz eder.					
12. Vermem gereken bir karar olduğunda, her seçeneğin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tahmin etmeye çalışırım.					

	Hiç uygun değil	Çok az uygun	Kısmen uygun	Çok uygun	Tamamen uygun
13. Hayatımda problemler ortaya çıktığında, mümkün olan en kısa sürede problemleri ele almak yani onlarla uğraşmak hoşuma gider.					
14. Bir problemi çözmeye çalışırken, aklıma gelen ilk iyi fikre göre hareket ederim.					
15. Zor bir problemle karşılaştığımda, yeterince gayret edersem o problemi kendi başıma çözebileceğime inanırım.					
16. Çözülmesi gereken bir problemim olduğunda, ilk yaptığım şeylerden biri problemle ilgili mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmeye çalışmaktır.					
17. Problemleri çözmeyi, herhangi bir şey yapılamayacak hale gelinceye kadar ertelerim.					
18. Problemlerimden kaçınmaya onları çözmeye çalışmaktan daha fazla zaman harcarım.					
19. Bir problemi çözmeye çalışmadan önce, neyi başarmak istediğimi tam olarak bilmek için kendime belirli bir hedef oluştururum.					
20. Vermem gereken bir karar olduğunda, her seçeneğin avantaj ve dezavantajlarını gözden geçirmeye vakit ayırmam.					
21. Bir çözümü uygulamaya koyduktan sonra, durumun ne kadar iyi yönde değiştiğini mümkün olduğunca dikkatli bir biçimde değerlendirmeye çalışırım.					
22. Karşılaştığım bir problemi, olumlu bir şekilde yararlanacağım “bir fırsat” ya da “üstesinden gelinecek bir durum” olarak görmeye çalışırım.					
23. Bir problemi çözmeye çalışırken, yeni fikirler üretemez hale gelinceye dek mümkün olduğu kadar çok seçenek düşünürüm.					
24. Karar verirken, her seçeneğin sonuçları üzerinde pek fazla düşünmeden sezgilerimle hareket ederim.					
25. Karar verirken çok ani ve düşünmeden hareket ederim.					

EK-IX. MOTİVASYONEL GÖRÜŞME TEKNİĞİ KATILIM BELGESİ**Katılım Belgesi**

Sayın

Fadime Kaya

Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği tarafından düzenlenen **Motivasyonel
Görüşme Tekniği** eğitimini tamamlamıştır.

Eğitimci
Prof. Dr. Kültegin Ögel

EK X. ADLİ ALANI TANIMA ÇALIŞMA GRUBU KATILIM BELGESİ

KATILIM BELGESİ

TÜRKİYE ÇOCUKLARA YENİDEN ÖZGÜRLÜK VAKFI
ADLİ ALANI TANIMA ÇALIŞMA GRUBU

Sayın **FADİME KAYA**

28 Nisan 2012 tarihinde düzenlenen Adli
Alanı Tanıma Çalışma Grubu'na
katılmıştır.

Av. Güney HAŞTEMOĞLU

Başkan

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Fadime	Soyadı	KAYA
Doğ.Yeri	Selim	Doğ.Tar.	18.07.1980
Uyruğu	T.C.	TC Kim No	54649149248
Email	fadimee36@hotmail.com fadimek@istanbul.edu.tr	Tel	0212 440 00 00/27026

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mez. Yılı
Yük.Lis.	İ.Ü. Sağlık Bilimler Enstitüsü Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı	2009
Lisans	Kafkas Üniversitesi Kars Sağlık Yüksekokulu	2002
Lise	Samandağ Lisesi	1997

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
1.	Araştırma görevlisi	İstanbul Üniversitesi	2006-.....
2.	Araştırma görevlisi	Kafkas Üniversitesi	2004-2006
3.	Hemşire	Sarıkamış Devlet Hastanesi	2003-2004

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*	KPDS/ÜDS Puanı	(Diğer) Puanı
İngilizce	Orta	Orta	Orta	56	

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
LES Puanı	55	55	55
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
Windows Office Programları	Çok iyi
SPSS İstatistik Programları	Çok iyi
LISREL İstatistik Programı	iyi

Yayınları/Tebliğleri Sertifikaları/Ödülleri

Yayınlar

- Kaya F., Bilgin H., Singer M.I. (2012). Contributing factors to aggressive behaviors in high school students in Turkey, Journal Of School Nursing, 28;56-69.
- Kaya F., Bilgin H. (2012). Şiddete maruz kalma ölçekleri Türkçe uyarlaması:lise öğrencilerinde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması", Anadolu Psikiyatri Dergisi-Anatolian Journal of Psychiatry, 13;151-157.
- Özcan N., Bilgin H., Boyacioglu N.E., Kaya F. (2014) Student nurses' attitudes towards professional containment methods used in psychiatric wards and perceptions of aggression, International Journal Of Nursing Practice, 20;346-352.
- Arslantaş H., Adana F. , Kaya F., Turan D., (2010). Yatan hastalarda umutsuzluk ve sosyal destek düzeyi ve bunları etkileyen faktörler, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 18;87-97.

Aldığı Eğitimler

- **11-12 Ekim/ 25-26 Ekim 2008** Klinik İlk Görüşme ve Klinik Değerlendirme
Eğitmen: Emel Stroup
CBT İstanbul, İstanbul.
- **01-03 Nisan 2010** Kalitatif Araştırma Yöntemleri
Eğitmen: Sosyal Bilimler Derneği (SASBİL) üyeleri
İstanbul Üniversitesi Florence Nighingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul.
- **28 Nisan 2012** Adli Alanı Tanıma Çalışma
Eğitmen: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı üyeleri
Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, İstanbul.
- **23 Eylül ve 11 Kasım 2012** Motivasyonel Görüşme Tekniği
Eğitmen: Prof. Dr. Kültegin Ögel
İstanbul.
- **2011 Eylül-....**Psikodrama Eğitimi
Eğitmen: Yard. Doç Dr. Nevzat Uçtum Muhtar, Dr. Hülya Deniz
Abdulkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, İstanbul.

